

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER
ANABİLİM DALI**

Avrupa Konseyi – Azerbaycan İlişkileri

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Çağrı Erhan

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

İmzası

.....	
.....	
.....	
.....	
.....	
.....	

Tez Sınavı Tarihi

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLAR ARASI İLİŞKİLER
ANABİLİM DALI**

Avrupa Konseyi ve Azerbaycan İlişkileri

Yüksek Lisans Tezi

Cemil Nesirov

Ankara–2006

Özet

Avrupa Konseyi ile Azerbaycan arasındaki ilişkilerin incelendiği bu tezde öncelikle insan hakları ve demokrasi kavramları üzerinde durulmuştur. İnsan hakları ve demokrasi kavramlarının incelenerek gelişim süreçlerinin anlaşılması önemlidir. Avrupa Konseyi ile kurulan ilişkilerin Azerbaycan'da İnsan Hakları ve Demokrasi kavramlarının gelişimi üzerinde önemli etkileri olmuştur. Medya özgürlüğü, seçim sistemindeki reformlar ve benzeri dönüşümler Avrupa Konseyi ile ilişkilerin kurulmasıyla gözlemlenmeye başlayarak hızla artmıştır.

Azerbaycan devleti İnsan Hakları ve demokrasinin geliştirilmesi adına özverili çalışmaları da göz ardı edilmemelidir. Savaşın yıkıcı etkisini üzerinden atmağa çalışan Azerbaycan savaş sonrası oluşan kaotik ortamın insan hakları ve demokrasi üzerindeki olumsuz etkilerini ortadan kaldırmak için ülke içi istikrarı sağlamış, ekonomik kalkınma ile iç istikrar arasında paralellik kurulmasını başarmıştır.

Bu aşamadan itibaren ekonomik ve siyasi gelişmeler insan hakları ve demokrasinin gelişmesinde etkili olmuştur. Bu sürece bir de Avrupa Konseyi ile olan ilişkilerin etkisini de eklediğimiz zaman Azerbaycan'ın bağımsızlıktan kısa bir süre sonraki dönemde demokrasi ve insan haklarının geliştirilmesi adına başarılı adımlar attığını söylememiz yanlış olmayacaktır.

The Summary

The thesis, in which the relations between The European Council and Azerbaijan are examined in detail, is about the concepts “Human Rights” and “Democracy”. It’s important to examine carefully in general and also the development of the concepts human rights and democracy. The relation with the European Council has influence on the progress of human rights and democracy in Azerbaijan. By these relations, the liberty in media, the reforms in election system and similar effects have been observed and increased.

Certainly, the relations between The European Council and Azerbaijan assist seriously in the development of human rights and democracy; nevertheless the efforts of the government of Azerbaijan are so important too. Azerbaijan, trying to remove the negative effects of the war on human rights and democracy, achieved to become stabilized interior the country and to establish balance between economical development and stability interior.

From that grade, the economical and political improvement became effective on the progress of human rights and democracy. When we add to this process the impression of the relations with The European Council, it’s not wrong to say that, Azerbaijan made progress successfully for the development of human rights and democracy in a very short period after the independence.

KISALTMALAR

AB:	Avrupa Birliği
ABD:	Amerika Birleşiş Devletleri
AC:	Azerbaycan Cumhuriyeti
ADC:	Azerbaycan Demokratik Cumhuriyeti
AGİT:	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
AİHM:	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AKPM:	Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi
AK:	Avrupa Konseyi
BDT:	Bağımsız Devletler Topluluğu
BM:	Birleşmiş Milletler
İKÖ:	İslam Konferansı Örgütü
KDV:	Katma Değer Vergisi
NATO:	Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
SSCB:	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
UNESCO:	Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kùltür Örgütü

İÇİNDEKİLER

Özet.....	i
The Summary.....	ii
Kısaltmalar.....	iii
Giriş.....	1

I. Bölüm: Azerbaycan'ın Avrupa Konseyi Üye Olmasına Kadar Durum

A. Azerbaycan'da Demokrasi ve İnsan Hakları Kavramının Gelişimi

1. Demokrasi.....	5
2. İnsan Hakları.....	10

B. Avrupa Konseyi.....23

C. Avrupa Konseyi Parlamentosunun Çalışma Şekli.....27

D. Azerbaycan Cumhuriyeti ve Avrupa Konseyi Arasındaki İlişkilerin Kurulması Süreci

1. Azerbaycan'ın Avrupa Konseyi ile İlişkilerin Başlangıcı.....	29
2. Azerbaycan'ın“Özel Misafir “ Statüsünü Alması.....	36

II Bölüm: Azerbaycan'ın Avrupa Konseyi Üyeliği Sırasındaki Temel Konular

A. Azerbaycan Parlamento Temsilci Grubunun Avrupa Konseyi Parlamento Genel Kurulu'ndaki Faaliyeti.....57

C. Azerbaycan'da Demokrasi ve İnsan Hakları Alanında Avrupa Konseyi Karşısında Üstlendiği Taahhütleri

1 İnsan Hakları.....	85
----------------------	----

2	Karabağ Sorunu.....	96
3	Ulusal Yasalar.....	99
i.	Ombudsman.....	101
ii.	İşkencelerin ve Diğer Acımasız, İnsanlık Dışı Davranışlar.....	104
iii.	Düşünce ve İfade Özgürlüğü.....	105
iv.	Toplumsal Birlikler ve Vakıflar.....	106
v.	Avukatlar ve Avukatlık Faaliyeti.....	107
vi.	Anayasa Mahkemesi, Mahkemeler ve Hâkimler.....	107
	Sonuç.....	110
	Kaynakça.....	119
	EK.....	132

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER
ANABİLİM DALI**

Avrupa Konseyi - Azerbaycan İlişkileri

Yüksek Lisans Tezi

Cemil Nesirov

**Tez Danışmanı
Doç. Dr. Çağrı Erhan**

Ankara-2006

GİRİŞ

Demokrasi ve insan hakları bu gün uygarlığın en önde gelen idealleri arasındadır. Toplumsal kalkınmanın öncü akımları da bu ideallerden etkilenmektedir. Demokratik toplum kuruculuğu ve insan haklarının korunması süreklilik arz etmesi bir biri ile kaçınılmaz bir ilişki içerisindedir. Bu alanda küreselleşen dünyada insan hakları konusu daha farklı boyut kazanmakta ve dünya devletlerinin çoğunluğu tarafından kabul edilmektedir.

Demokrasi ile insan hak ve özgürlükleri arasında karşılıklı ilişkiler ne kadar yoğun olursa olsun, kaydedilen mesafenin içeriğinin daha iyi anlaşılması için onları ayrı-ayrı yorumlamak gerekir.

Uygarlığın 2500 yıldan fazla bir dönemdir bildiği ve eski Yunanlılarda devletin yönetim yapısı gibi kabul edilen demokrasi anlayışı çağdaş dünyada yeni özellikler katarak çok yönlü sosyal olay olarak karşımıza çıkmaktadır.

Demokrasinin özelliğini anlatan temel ilkelerden biri insan hakları ve özgürlüklerin korunmasıdır. Demokrasi siyasi hâkimiyetin tesis edilmesinde bu veya diğer yollarla insanların geniş bir kısmının katılımını ön gördüğünden, bu katılımın gerçekleşmeme imkânı bireyin özgürlüğü sorununda aramaktadır.

Azerbaycan'da demokrasi kavramının oluşması süreci uzun ve sancılı olmuştur. Fakat tarihi incelediğimiz zaman da görmekteyiz ki, Sovyetler Birliğinin dağılması ile bağımsızlığını kazanan Azerbaycan'ın demokrasiye geçiş süreci yavaşlıkla eleştirilse de bu ülkenin tarihi geçmişinde demokrasinin önemli bir yeri vardır. 1918 yılında kurulan Azerbaycan Demokratik Cumhuriyeti Şark'ta ilk demokrasi cumhuriyeti olmuştur. Demokrasinin o dönem itibariyle işletilmeye çalışılması Azerbaycan demokrasi geleneği adına önemli bir temel taşıdır. Azerbaycan'ın Sovyet Rusya tarafından işgal edilmesinin ardından demokrasi ve

insan hakları gibi kavramların topluma yabancılaşması bağımsızlık sonrası bu kavramların yeniden işlevsellik kazanmasını doğal olarak zorlaştırmıştır. Buna bir de savaşın yarattığı olumsuzluğu da eklediğimiz zaman Azerbaycan'ın içinde bulunduğu zor durumu daha iyi anlayabiliriz.

Bu çalışmada Azerbaycan'ın Avrupa'ya entegrasyonu sürecinde ilişkilerine önem verdiği bu örgütün Azerbaycan'ın demokratikleşme sürecinde ne kadar etkili olduğu sorgulanmaya çalışılacaktır

Tezde Azerbaycan Cumhuriyeti ve Avrupa Konseyi arasındaki ilişkilerin, ilişkilerin, amacı, AK'nin Azerbaycan dış ve iç politikasına etkileri gibi konulara yer verilecektir. Azerbaycan'da insan haklarının geliştirilmesinde Avrupa Konseyinin rolü de incelenecektir.

Bu bağlamda Tezin amacı Azerbaycan Avrupa Konseyi arasındaki ilişkileri ve Azerbaycan'daki İnsan haklarının geliştirilmesinde AK'nin etkisinin ne olduğunu ortaya çıkarmaktır.

Soğuk Savaş sonrasında dünya gündemini en çok meşgul eden sorunlardan biriside kısaca ve yaygın ismiyle “İnsan hakları ve Demokrasileşme” olarak ifade edilen küreselleşmenin ve Batının sembolü olan bu kavramların, Küresel güç mücadelesi yapan devletler için büyük önem taşımakta olduğunu gördük. Bu gerçeği dikkatte alarak tezde insan hakları ve demokrasileşme kavramlarının çeşitli boyutlarına değinilmekte, kavramların ortaya çıkışı tarihsel süreç ve dönemsel faktörler itibarıyla değerlendirilmektedir. Azerbaycan'da İnsan hakları ve demokrasileşme kavramlarının asıl mahiyeti ortaya konduktan ve özellikle uluslararası nitelik kazandıktan sonra yapılacak çalışmalara yönelik girişimlere değinilmektedir.

Kuskuşuz yeni kurulan Azerbaycan cumhuriyetinin yaşadığı yıkıcı savaşın akabinde demokrasileşme ve insan haklarının geliştirilmesi yönünde çalışmalarının

incelenmesi önemlidir. Son dönemde bölgede giderek yayılan kadife devrimler Azerbaycan'ın demokrasileşme ve insan haklarının korunması ile ilgili çalışmaları dünya kamuoyu için önemli hale gelmiştir. Bu aşamada Azerbaycan'ın demokrasileşme çabalarının ne gibi sonuçlar doğurmuş olduğu bu tezle ortaya çıkarılmağa çalışılacaktır.

İnsan haklarının korunmasında Avrupa Konseyinin rolünün ne olduğu önemlidir. Avrupa'yla entegrasyon sürecinde olan ülkelerin bu konudaki çalışmaları da önem taşımaktadır. Avrupa Konseyi, insan haklarının tüm demokratik toplumlar için evrensel, bölünmez ve esas olduğuna inanır. Konsey, İnsan haklarını: Etkili denetim ve koruma mekanizmaları ile bireylerin sivil ve siyasal özgürlükleri, sosyal, ekonomik ve kültürel haklarına saygıyı güvence altına alarak insan haklarına yönelik yeni tehditleri tanımlamak ve meslek grupları, okullar ve üniversitelerde insan hakları eğitimini geliştirmek ve kamuoyu bilincini oluşturmak suretiyle korumaya çalışır. Avrupa Konseyi'ne üye ülkeler, geçen 50 yıllık süre zarfında bu hakları Avrupa İnsan hakları Sözleşmesi gibi temel belgede toplamışlardır.

Batı yanlısı politikalar izleyen Azerbaycan için Avrupa Konseyine üyelik önemli olmuştur. Bu ilişkilerin sürekliliği, Azerbaycan demokrasileşmesinin ve insan haklarının korunmasına önemli katkıları olmuştur. İç ve dış politikanın bu günkü yapısında bu üyeliğin büyük etkisi de olmuştur. Azerbaycan Ermenistan'la birlikte Konseye üye olmuştur. Bu aşamaya kadar süre ve üyelik Azerbaycan için önemliydi. Tezde çerçevedeki çalışmalar incelenecek, yapılan anlaşmalar ve etkilerinin ne olduğu tespit edilmeğe çalışılacaktır.

Tezin ilk bölümünde genel olarak insan hakları ve demokrasi kavramının gelişme süreci ile ilgili bilgi verilecektir. Günümüzde küreselleşmenin etik değerlerini oluşturan insan hakları ve demokrasi kavramlarının genel olarak gelişmesinin incelenmesinin ardından Azerbaycan'da İnsan hakları ve Demokrasi

kavramlarının gelişmesi ile ilgili bilgi verilecektir. Bu iki kavramın gelişmesinde etkin olan bilim adamlarının fikirlerine yer verildikten sonra uluslar arası örgütlerin de insan hakları ve demokrasinin gelişmesindeki etkileri incelenmeye başlayacaktır. Bu aşamadan itibaren Avrupa Konseyinin çalışmaları ve Azerbaycan'la olan ilişkileri önemli yer tutacaktır.

Azerbaycan'da AK'yine üyelik sürecinde önemli adımlar atılmış, uluslar arası normlara uygunlaştırılma adına düzenlemeler yapılmıştır.

Tezin ilk bölümünde ayrıca üyelik sürecinde AK Azerbaycan ilişkilerine yer verilmiştir. İkinci bölümde ise üyelik sonrası ilişkiler incelenmiştir. 26 Nisan 2001 tarihinde Avrupa Konseyi üyeliğine kabul edilen Azerbaycan bu tarihten itibaren daha aktif olarak Konsey içinde çalışmalar yapmağa başlamıştır. Özellikle Azerbaycan ve Ermenistan arasındaki savaşın yansımaları ve Azerbaycan'daki demokrasileşme ve insan hakları ile ilgili çalışmalar ve raporlar bu dönemden itibaren daha fazla önem kazanmıştır. İkinci bölümde bu konulara daha fazla değinilmiş ve Azerbaycan grubunun çalışmaları detaylı olarak incelenmiştir.

İkinci bölümde Avrupa konseyine karşı verilen taahhütler de detaylı olarak incelenmiştir. Ombudsman, fikir özgürlüğünün sağlanması ile ilgili yasal düzenlemeler, yasamana organları ile ilgili düzenlemeler, işkencenin önlenmesi gibi taahhütlerin Uygulanması ve ilgili yasal düzenlemelerin yapılması da ikinci bölümde yer almıştır. İkinci bölümde ayrıca 6 Kasım 2006 seçimleri ve Avrupa Konseyinin seçimlerle ilgili raporu incelenmiştir.

I. Bölüm: Azerbaycan'ın Avrupa Konseyi üye Olmasına Kadar Durum

A. Azerbaycan'da Demokrasi ve İnsan Hakları Kavramının Gelişimi

1. Demokrasi

Günümüzde demokrasinin en geniş yayılmış ve verimli yapısı temsili demokrasidir¹. Demokrasinin yapılarından bahsederken Başkanlık yönetimi ve parlamenter rejimle yönetim gibi iki demokrasi yapısı vardır. Dünyanın birçok demokratik ülkelerinde uzun yıllardan beri oluşmuş başkanlık sistemi Azerbaycan'da uygulanmağa başlamıştır. Azerbaycan bağımsız, hukuki, demokratik, laik devletin kurulmasını kendinin temel amacı gibi kabul etmiştir. Azerbaycan yönetimi bağımsızlığın ilk gününden başlayarak Azerbaycan'da gerçekleşen toplumsal, siyasi ve ekonomik sürecin hukuki, demokratik ilkeleri dengelenmek için uluslararası örgütlerle işbirliği içinde çalışmalar yapmıştır. Devletin temel görevlerinden biri olarak kabul edilmiş ve demokrasinin gelişimi, insan hakları ve özgürlüklerinin korunması ve sağlanması alanında önemli adımlar atılmıştır. Devletçiliğin sağlamlaştırılmasını, ülkede toplumsal, siyasi istikrarın sağlanmasını şartlandıran özelliklerinden biri de bu nedenlerdir. Azerbaycan'da demokratik devletçilik geleneklerinin tarihi XX asrın başlarından başlamaktadır. 28 Mayıs 1918 kurulan Azerbaycan Demokratik Cumhuriyeti Doğuda ilk defe demokratik kuralları tespit eden Devlet idi. ADC'nin siyasetinde demokrasi, vatandaşların hukuk eşitliği önemli yer tutmaktaydı². Tarihte ilk parlamenter kuruluşun, çok partili rejimin hâkimiyet yapısı Sovyet tarihçiliğinde son derece zayıf, yanlı bakış açısı ile öğrenilmiştir. ADC'nin demokratik siyasi reformlarının, dâhili ve dış politikanın öğrenilmesi bugünkü devletçilik için önemlidir.

1 Moraveçki V. ,*Uluslararası Örgütlerin Rolü*, Progress Yayın Evi, Moskva 1998, s.330

2 Mehmet Saray, *Azerbaycan Türkleri Tarihi*, Nesil Yayınları, İstanbul 1999 s.65

1920 Yılından itibaren Azerbaycan Demokratik Cumhuriyeti Sosyalist Rus ordusu tarafından işgal edilince demokrasi ve insan hakları alanındaki gelişmeler durmuştur. Totaliter ve baskıcı Sovyet yönetiminin Azerbaycan'ı yönettiği sürede Azerbaycan'da eğitim, sosyal eşitlik ve benzeri konularda önemli gelişmeler sağlansa da demokrasi ve insan haklarının gelişmesinden bahsedilemez.

18 Ekim 1991 Azerbaycan Cumhuriyeti bağımsızlığı ile ilgili Anayasasını kabul etti. Totaliter rejim yavaş-yavaş demokratik rejime dönüşmeğe başladı ve seçimle belirlenen bir yönetim yapısı oluşturuldu. Demokratik güçlerin etkisi altında zorlukla de olsa cumhuriyette demokratikleşme süreci başladı. Totaliter rejimden farklı olarak, birey demokratik toplumun ekonomik ve siyasi sorunlarının çözülmesinde aktif olarak katılmakla kendinde vatandaşlık sorumluluğunu hissetmeğe başladı. Geçiş döneminin siyasi ilişkileri zorluklarla dolu süreç olduğundan, bireyin siyasi faaliyetlerine da çeşitli düzeylerde etki yapmaktaydı. 1922 yılında dünyada 32 devlet demokratik devlet olarak tanımlanmaktaydı. 1950 yılında bu ülkelerin sayısı 70 olarak sayılmaktaydı. Son otuz yılda ise 40'tan fazla devlet totalitarizmden demokrasiye geçmeği sağlamıştır ki bu ülkelerden biri de Azerbaycan'dır.³

ABD siyasi analizcisi S.Hantington'a göre, yeni demokratik devletler - yoksulluk, ekonomik gelişimin aşağı seviyede olması, benzer sorunlar, devlet kurumlarının zayıflığı, vatandaşlık bilincinin oluşturulmasında zorluklar ortaya çıkarmaktadır⁴.

3 a.g.e, s.76

4 Byerk A. , **Avrupa Konseyi Avrupa Evinde**, Uluslararası Yaşam, Eylül 1998

Bağımsızlığa adım atmış Azerbaycan Cumhuriyetinde gerçekleştirilen reformlar, çağdaş normlara uygun hale getirilen seçimle yönetime gelen devlet görevlileri, halk tarafından savunulan siyasi kararlar bireyin siyasi bilincini oluşturdu. Azerbaycan Cumhuriyetinin siyasi sisteminin oluşturulmasında çok büyük rolü olan 12 Kasım 1995’de kabul edilmiş ülkenin yeni Anayasası ile Azerbaycan Devleti demokratik, hukuki, laik, üniter cumhuriyet ilan edildi. Demokratikleşme süreci toplumun tüm alanlarında ortaya çıkarak bireyin tüm toplumsal olaylara katılmasına, sonuçta ise kendinin siyasi özelliklerini kullanması için zemin yaratmıştır.⁵

Azerbaycan’da siyaset meydanına 1980’li yılların sonlarında giren bazı siyasi liderler mitingleri siyaseti yönetmenin en önemli unsuru olarak kabul etmekteydiler. Unutmamak gerekiyor ki, bireyin özgürlüğü, onun siyasi aktifliği demokratik kanunlar ve ilkeler çerçevesinde verilmektedir⁶. Demokratik kanunlar insanların yaşam tarzını belirlemektedir. Bireyin güvensizliğini, din ve vicdan özgürlüğünü, mülkiyet hakkını, temel haklarının dokunulmazlığını, emek hakkını, sosyal teminat hakkını, eğitim ve kültür hakkını, milli mensubiyet hakkını, ana dilini kullanma hakkını, düşünce ve söz özgürlüğünü, yaratıcılık özgürlüğünü, seçme ve seçilme hakkını ve diğer haklarını sağlamaktadır. Bireyin gösterilen demokratik hak ve özgürlükleri onu siyasi açıdan faalleştirmektedir. Demokratik özgürlüğün anlamı, bireyin kendi çıkarlarına uygun olarak verilmiş imtiyazlardan yararlanmasıdır. Siyasi demokrasinin üç özelliği bulunmaktadır. Seçim, denetim, yönetim sistemlerini.

5 <<http://meclis.gov.az/kons/index.htm>> Erişim Tarihi: 12/04/2006

6 <www.science.az/az/philosophy/philosophy_1.htm> Erişim Tarihi: 25/03/2006

Seçim hukuku elde etmek uğruna m¼cadele tarihi kalkınma s¼recinde demokratikleşerek ilerlemektedir. Uluslararası örg¼tler ve demokratik ¼lkelerle işbirliği sonucunda Azerbaycan'daki seçim sistemi her geçen d¼nemde gelişme sağlamaktadır. Fakat bu Azerbaycan seçim sisteminin hen¼z istenilen d¼zeye geldiği anlamına da gelmemektedir. Özellikle de uygulamadaki aksaklıkların giderilmemesi veya giderilememesi demokratikleşme yolunda önemli adımlar atan Azerbaycan seçim sistemine g¼lge d¼ş¼rmektedir.

Azerbaycan'da yeni seçim sistemi hazırlanırken gelişmiş demokratik devletlerin siyasi deneyiminden yararlanılmıştır. 1995 yılının Ağustos ayında “Azerbaycan Cumhuriyetinin Milli Meclisine seçimler ile ilgili” Azerbaycan Cumhuriyeti Kanununun hazırlanması demokrasinin gelişim s¼recinde önemli rol oynamıştır.⁷ Azerbaycan Cumhuriyetinde, Avrupa Konseyi uzmanlarının katılım ve tavsiyeleri dikkate alınmakla, özellikle de Venedik Komisyonu uzmanlarının hazırladıkları ve teklif ettikleri alternatif yollardan yararlanmakla 2 Haziran 2003 tarihinde kabul edilmiş Seçim Kanunu ve onun aslında 15 Ekim 2003 yılında yapılmış Cumhurbaşkanı seçimlerinde önemli etkene çevrilmiş ve toplumda kendisine önemli yer edinmiştir. Venedik Komisyonunun önerileri ile yeniden d¼zenlenmiş Azerbaycan seçim sistemi bu anlamda önemli bir merhale sayılmaktadır.

Azerbaycan Cumhuriyetinde demokrasinin gelişiminin devam etmesi sonucunda seçimlere katılacak olan adayların halkla karşılıklı ilişkileri de daha da genişlemektedir. D¼nyanın gelişmiş devletleri tarafından kabul gören demokratik ilkeler aslında siyasi hayatın sağlamlandırılması ve bireyin siyasi faaliyetinin önemli

7 <<http://meclis.gov.az/kons/index.htm>> Erişim Tarihi: 12/05/2006

nedenine çevrilmektedir. Demokratik yönetimin totaliter rejimden ayıran temel ilkeler, aşağıdakilerdir⁸:

Temsili halk yönetiminin ve hukuk devletinin yaranması; Vatandaşların hukuk önünde eşitliği; Bireye geniş sosyal, siyasi özgürlüğün verilmesi; Önemli devlet birimlerinin seçimle yönetime gele bilmesi; Hukukun Üstünlüğü Seçimle başa gelmiş devlet birimlerinin yönetimde belirleyici rol üslenmesi; Siyasi Parti ve toplumsal teşkilatların yasal çalışmalarına izin verilmesi; Yasama, yürütme ve yargı ayırımı; Halkın yönetim üzerinde denetim ve etkileme olanağının bulunması; İnsan haklarının korunması; Adil yargı düzeninin oluşturulması; Sosyal, ekonomik, siyasi çoğulculuğun oluşturulması; Yönetimin yapılandırılmasında toplumun genelinden destek alınması; Gelirlerin adil dağıtılması, rekabet koşullarının yaranması kabul edilen ilkelerdir.

Modern demokrasi örneklerinde gördüğümüz gibi, Demokrasi ilkeleri vatandaşların siyasi faaliyeti için olanak sağlamaktadır. Demokratik normlar siyasi, hukuki ve ahlaki değerler, halkın tarihi gelişimi, milli etnik özellikleri esasına dayanmaktadır. Demokrasi normları içerisinde vatandaşların hukuk önünde eşitliği ve özgürlüğü önemli yer tutmaktadır. Demokrasi sadece bir ülke dahilinde sınırlandırılmamakta, uluslar ötesi bir önem taşıyarak bireyin gelişimini, birey, toplum ve devlet ilişkilerinin paralel gelişimini sağlamaktadır.⁹

Demokrasinin üç belirleyici ögesi olan özgürlük, hümanizm ve eşitlik Azerbaycan Cumhuriyetinde demokrasileşmenin manevi ve siyasi değerinin temel yönü vatandaşlarda bağımsız Devletin sağlamlaştırılmasına olan inancın

8 Hüseyinov İ. , **Uluslararası Hukuk**, Hukuk Edebiyatı, Bakı 2000, s.171

9 a.g. e. , s.171

yaratılmasından oluşturmuştur. Her bireyde demokratik değere ve ilkelere uymak manevi, ahlaki, vatandaşlık borcuna dönüşüyor.

Bu gün Azerbaycan'da toplumsal ve siyasi istikrar yaratılma yönünde önemli adımlar atılmaktadır. Ekonomik ve hukuki reformlar devam etmektedir. İnsanların demokratik ilkelere, demokrasi araçlarından yararlanması için uygun ortam yaratılması için uluslararası örgütlerin reform önerilerinin kabul edilmektedir. Basının özgürlüğünün sağlanması için gerekli hukuki düzenlemeler, uygulamadaki aksaklıklara rağmen devam etmektedir.

2. İnsan Hakları

Azerbaycan'da insan hakları konusundan bahsettiğimizde belirtmemiz gerekiyor ki, Azerbaycan'ın tarihi geçmişine bakarsak burada, hatta eski zamanlardan bir sıra insan hakları sorununun çözümüne yönelik bir çaba olduğunu görüyoruz. Buna örnek olarak, tüm tarih boyu güçlü imparatorlukların hücumlarına maruz kalmasına bakmaksızın, Azerbaycan'da kölelik kavramı olmamıştır¹⁰. Orta asırlarda ise Rusya, İran gibi ülkelerin işgali söz konusu olmuştur. Batı Avrupa'dan farklı olarak burada insan hakları ile ilgili bir gelişme söz konusu olmamıştır ve bu da Azerbaycan'ı doğrudan etkilemiştir.¹¹

Azerbaycan halkı yüz yıllar boyunca özgürlüğü için çabalamış, bu yolda ağır sınavlardan çıkarak 1918'de ilk Azerbaycan Demokratik Cumhuriyetini kurmuştur.¹² Daha sonra, yeni 70 seneden fazla bir dönemde Azerbaycan'ın insan hakları ve özgürlükleri alanındaki çalışmaları doğrudan SSCB'nin varlığı ile bağlı olmuş.

10 a.g.e , s.100

11 a.g.e, s.45

12 a.g.e., s.120

1991’de Sovyetler Birliğinin dağılması ile Azerbaycan bağımsızlık kazandıktan sonra insan hakları alanında, kelimenin tam anlamıyla çalışmalar yapmağa başlamıştır.¹³

1991’den bu güne Azerbaycan Cumhuriyeti demokratik ve hukuki devlet kuruculuğu yoluna adım atması insan hakları alanında mevcut standartlara uyulması zorunluluğu yaratmış ve Azerbaycan bu standartların sağlanması alanında ciddi çalışmalar yapmaktadır. Belirtmek gerekiyor ki, Azerbaycan Cumhuriyeti insan hakları alanında şimdiye kadar birçok uluslararası antlaşma ve sözleşmelere taraf olmuştur ki, bunların sırasına 1966 Mülki ve Siyasi Haklarla ilgili Uluslararası Sözleşme, 1966 Ekonomik, Sosyal ve kültürel Haklarla ilgili Uluslararası Düzenleme, BM’nin 1989 ocuk Hakları Sözleşmesi, BM’nin kadınların siyasi hakları ile ilgili 1952 Sözleşmesi, BM’nin Kadınlara Karşı Ayrımcılığın nlenmesine yönelik 1979 Sözleşmesi, ırk ayrımcılığının nlenmesine yönelik 1965 Uluslararası Sözleşmesi ve d. taraftır.¹⁴

Bunlardan başka 25 Ocak 2001’de Azerbaycan Avrupa Konseyinin tam hukuklu yesi olmuş ve eşzamanlı olarak Avrupa İnsan hakları Sözleşmesi’nde imzalamıştır.¹⁵

İlk olarak belirtilmelidir ki, Avrupa Konseyi insan hakları ve temel özgürlüklerin savunulması ve kalkınmasını belirlemiş ve bunun için de samimi işbirliği yapmağı sorumluluk olarak benimsemiştir (Avrupa İnsan hakları Sözleşmesi madde 3). Avrupa Konseyi Tüzüğünün 8/d maddesinde belirtilen bu ilkeleri ihlal

13 Ziya Bünyadov, **Azerbaycan Tarihi**, a. g. e. s. 211

14 A. Hasanov , **Azerbaycan BM ailesinde**, Azersneşr Yayın Evi , Bakü 1996 , s 34

15 <http://www.coe.int/T/e/com/about_coe/member_states/e_az.asp> Erişim Tarihi: 23/03/2006

eden Avrupa Konseyi üyesinin bu kurumda temsilciliğinin geçici askıya alınması veya üyelikten atılması bildirilmiştir¹⁶.

Avrupa Konseyinin Tüzüğünde gösterildiği gibi, Avrupa Konseyinin her üyesi hukukun üstünlüğü ilkesini ve tüm bireylerin insan hakları ve temel özgürlüklerinden yararlanabilmesi ilkesini kabul etmektedir. Bu bakımdan, Azerbaycan'ın Avrupa Konseyine tam hukuki üye kabul edilmesi, ülkede devam eden insan hakları ve özgürlüklerinin korunması ve kalkınması sürecine olumlu etki yapmıştır. Azerbaycan'da insan hakları ve özgürlüklerinin korunması ile ilgili bahsettiğimiz zaman anayasal temelleri öncelikle incelemek gerekiyor. 12 Kasım 1995 onaylanmış Azerbaycan Cumhuriyetinin Anayasası insan hakları ve özgürlüklerini gerekli düzeyde korunması için gerekli olan hukuki düzenlemelerin yapıldığını göstermektedir.

Anayasada tespit edilmiş maddelerin üçte biri tam insan hakları ve özgürlüklerin anayasal temellerini oluşturmaktadır¹⁷. Anayasada beyan edilmiş her bir hak mutlak özellik taşımakta ve her bireyin özgürlükleri diğer bireyin özgürlükleri ile sınırlandırılmaktadır. Bu bakımdan demokratik toplumda zorunlu olan toplumsal ve devlet güvenliğini ve çıkarlarının korunması, toplumsal düzenin ihlal edilmesi ve cinayetlerin karşısının alınması, halkın güvenliğini korunması, aynı zamanda diğer bireylerin hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla hak ve özgürlüklerinin uygulanmasına sınırlamalar uygulamaktadır. Bu sınırlamalar uluslararası sözleşmelerde belirtilmektedir.

16 "Avrupa Konseyin Bildirisi ", **Uluslararası Hukuk** , Belgeler Toplusu Cild 1, ROU Yayın Evi , Moskva 1996 s 328

17 **Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasası, Bölüm II, Temel Hukuklar, Özgürlükler ve Görevler**, Milli Meclis Yayın Evi, Bakü 2002, s. 116

Azerbaycan’da mevcut olan mülteci sorunu ile insan hakları olgusu arasında karşılıklı ilişki mevcuttur. İnsan haklarının ihlal edilmesi yerleşim yerlerini terk etmelerin temel sebeplerinden biri olmakla kalmamış, aynı zamanda bu ihlallerin sona ermemesine kadar mültecilerin gönüllü olarak geri dönmeyecekleri anlamına gelmektedir.

Son iki yüzyılda Kafkasya’da Azerbaycanlılara karşı planlı bir biçimde etnik temizleme siyaseti yürütülmüştür. Aşama-aşama gerçekleştirilen bu politika sonucunda Azerbaycanlılar bin yıllar boyunca yaşadıkları topraklarından kovulmuştur. Tüm bunlara bakmaksızın, Azerbaycanlıların Ermenistan arazisinden kovulması gerçeği geçen yarım asırda araştırılmamıştır. Bu olaylara hukuki-siyasi değer verilmemiştir. Sonuçta Azerbaycan topraklarının %20’si Ermenistan silahlı güçleri tarafından işgal edilmiş, bir milyondan fazla Azerbaycanlı topraklarından zorunlu olarak göç ettiler. Azerbaycan halkının hakları hiçe sayılmıştır.¹⁸

1996’de kabul edilmiş “Siyasi baskı sonucu hapis cezası almış kurbanların affedilmesi ile ilgili” kanunun müstesna önemi belirtilmesi gerekiyor. 1937-1938’de binlerce Azerbaycanlı sürgüne gönderilmiş, onlara düşman ve cani suçlaması yapılarak asılsız yargılanmıştı¹⁹. Demokratik, devlet kuruculuğu yolunu benimsemiş Azerbaycan halkı bağımsızlık kazandıktan sonra da birçok zorluklarla karşılaşmıştı. Evrensel İnsan hakları Beyannamesinin temel ilkelerini benimseyen bağımsız Azerbaycan devletinin Anayasası kabul edildi. Anayasada insan ve vatandaş

18 Ziya Bünyadov, *Azerbaycan Tarihi*,... a. g. e. s- 311

19 a.g.e. , s 320

haklarının, özgürlüklerinin sağlanması Azerbaycan'ın yüce amacı gibi beyan edildi²⁰.

Her bir bireyin hayatında ve toplumda insan haklarının gerçekleştirilmesi amacı ile hareket eden Azerbaycan Devleti insan hakları alanında birçok uluslar arası sözleşmelere taraf olmuştur. 1993 Haziran ayından Azerbaycan'da ölüm cezası uygulamadan kaldırılmış, daha sonra ölüm cezasının verilmesi sınırlandırılmış ve 10 Şubat 1998'de Azerbaycan'da ölüm cezası kaldırılmıştır.

Devlet başkanının 3 Şubat 1998 tarihli konuşmasında belirtildiği gibi: “Ben cinayet-hukuk siyasetini çok yönlü yorumlayarak, adalet, özgürlük, hümanizm ve insancılık gibi yüksek ideallere sadık kalarak Azerbaycan'da ölüm cezasının iptal edilmesi kanaatine gelerek tarihi kararı vermiş bulunuyorum”²¹. Ölüm cezasının kaldırılması Azerbaycan'ın hukuki-demokratik devlet kuruculuğu yolunda olmasını bir daha kanıtladı.

1995 yılında bazı suçluların affedilmesi ile ilgili süreç başlatılmıştır. Bu tarihten itibaren Azerbaycan'da 7 genel af kararı ve 38 af kararı kabul edilmiştir. Belirtilen genel af düzenlemeleri ile 65 binden fazla, 38 af kararı ile ise 4 bine yakın tutuklu yararlanmıştır.

Azerbaycan'da demokrasinin gelişmesi için 22 Şubat 1998'de “İnsan ve vatandaş haklarının ve özgürlüklerinin sağlanması alanında önlemler ile ilgili” kanun

20 <<http://meclis.gov.az/kons/index.htm>> Erişim Tarihi: 12/04/2006

21 “İnsan Hakları, Dünya Refahının Temeli”, **Müzakereler ve Uluslararası Belgeler**. BDU Yayın Evi, Bakü 2001 s.14

imzaladı²². İnsan hakları alanında uygulanacak önlemlerin yönü ve konsepti bu kararname ile belirlendi. Bunun devamında onaylanmış “İnsan haklarının savunulması ile ilgili devlet programında” Azerbaycan’ın somut kalkınma aşamasına uygun olarak insan haklarının savunulması alanında alınan önlemlerin verimliliğinin artırılması, hukuk mekanizmalarının uluslar arası normlara uyumlulaştırılması, uluslararası kurumlarla işbirliğinin artırılması, uzmanların hazırlanması, sorumlulukların yerine getirilmesi ve diğer görevlerin gerçekleştirilmesi kararlaştırılmıştır. Bu temel felsefesi ondan her bir bireyin Anayasada tespit edilmiş haklarının gerçekleştirebilmesi için tüm olanaklara sahip olunmasının sağlanmasıdır. Anayasada beyan edilmiş hakların gerçekleştirilmesi için bir sıra önemli kanunlar kabul olunmuş ve daha pratik hukuk mekanizmaları belirlenmiştir. “Basın Özgürlüğü”, “Dini İnanç özgürlüğü ile ilgili”, “Ülkeden Serbestçe Çıkabilme ve Girebilme ile ilgili”, “Serbest toplanmak özgürlüğü ile ilgili”²³ ve diğer kanunları örnek göstermek mümkündür. Anayasal hakların teminatı bakımından “Anayasa Mahkemesi ile ilgili” Kanunun kabul edilmesi ve bu mahkemenin yaratılması demokratik hukuki devlet kuruculuğu yolunda atılmış büyük adım idi. Kuşkusuz, vatandaşların Anayasa Mahkemesine doğrudan başvuruda bulunmak hakkına sahip olmaları onların haklarının savunulması bakımından oldukça önemli bir aracın elde edilmesi anlamına gelmektedir. Özellikle belirtilmesi gerekiyor ki, 24 Ağustos 2002de yapılmış referandum sonucunda Anayasa Mahkemesinin yetkilerinde de önemli değişiklikler olmuştur. Anayasada gerçekleştirilmiş değişikliklerle Anayasa

22 <<http://meclis.gov.az/kons/index.htm>> Erişim Tarihi: 04/04/2006

23 <<http://meclis.gov.az/kons/index.htm>> Erişim Tarihi: 12/04/2006

Mahkemesine başvuru yapmak hakkı olanların hakları önemli ölçüde genişletilmiştir²⁴.

İnsan haklarının mahkemeden dışında savunulması mekanizması de önemlidir. Hazırda Azerbaycan'da 1600den fazla Hükümet Dışı Örgütü, aynı zamanda onlarca İnsan Hakları savunma örgütleri resmi olarak devlet tarafından kayıt altına alınarak faaliyet göstermesi sağlanmıştır. Tüzükteki amaç ve faaliyetlerine göre bu örgütler kadın, çocuk, gençler, hayır amaçlı, kültürel, eğitim teşkilatları ve diğer alanları kapsamaktadır. Azerbaycan'da insan haklarının korunması üzere yeni sistemin yaranmasının örneklerinden biri de "İnsan hakları üzere müvekkil (ombudsman) ile ilgili" kanunun alınması oldu. Bu bir hukuki mekanizmanın yaratılması önde gelen devletlerde uygulanan faydalı kurumlardan Azerbaycan'da faaliyet göstermesine zemin sağlamıştır²⁵.

Yapılan hukuki düzenlemeler uzun ve orta vadede Azerbaycan'da insan hakları ve demokrasinin gelişmesi için önemli adımlardır. Fakat göz ardı edilmemesi gereken diğer bir husus ise bu hukuki normların ne kadar uygulanıp uygulanmadığıdır. Muhakkak ki kısa vadede Azerbaycan ve benzeri yeni kurulan ülkelerde bu norm ve ilkelerin uygulanmasından bahsedemeyiz. Bu aşamada demokrasinin getirdiği olanaklardan yararlanmak için halkın da hakkını araması en önemli şarttır. Sadece uluslar arası örgütlerin baskıları ile insan hakları ve demokrasinin geliştirilmesi söz konusu olamaz. En önemlisi Azerbaycan halkının ne kadar kendi haklarını devlete karşı savunduğudur. Toplumsal ve siyasi olarak bilinçlenmeğe devam eden Azerbaycan kuşkusuz ki ilerleyen yıllarda kendi haklarını

24 <<http://meclis.gov.az/layiheler/index.htm>> Erişim Tarihi: 11/04/2006

25 İbayev V. , **İnsan Hukukları, Uluslar arası Hukuk ve Azerbaycan'ın Hukuk Sistemi**, Hukuk Edebiyatı Yayın Evi, Bakü 2001 s.47

daha fazla talep edecektir. Bu da yapılan düzenlemelerin tam anlamıyla uygulamaya da yansıtacağı anlamına gelmektedir.

Azerbaycan’da siyasi, ekonomik, sosyal reformların gerçekleştirilmesi, Azerbaycan’ın uluslararası birliğe tam hukuklu üye gibi kabul edilmesi için uygun hukuki temelinin yaratılması yolunda önemli adımlar atılmıştır. Milli Meclisin kabul ettiği kanunlar, aynı zamanda “Vatandaşlık ile ilgili”, “Serbest Toplantı yapma özgürlüğü ile ilgili”, “Basın Özgürlüğü İle ilgili”, “Bilgi Edinme özgürlüğü İle ilgili”, “Mültecilerin ve Zorunlu Olarak Yerlerini Terk Etmiş Kişilerin statüsü İle ilgili”, “Anayasa Mahkemesi İle ilgili”, “Mahkemeler ve hâkimler İle ilgili”, “Savcılık İle ilgili”, “Polis İle ilgili”, “Avukatlar ve Avukatlık Çalışmaları İle ilgili”²⁶ ve diğer kanunların temel ruhu insan haklarının savunulması teminatlarının yaratılması olmuştur.²⁷

Mecliste kabul edilen kanun ve düzenlemelerin uygulamadaki bazı aksaklıklarına göz atarsak; öncelikle güvenlik güçlerinin çalışmalarındaki aksaklıklara değinmek gerekmektedir. Yolsuzluk ve rüşvete karşı mücadeleye hız verilmesine rağmen bu olumsuz etkenler tam olarak ortadan kaldırılamadığı göze çarpmakta, bu nedenle de mahkeme, polis, savcılığın çalışmalarında büyük aksaklıkların gözlemlendiği (uluslar arası örgütlerin raporlarında yer aldığı gibi) görülmüştür.

Bunun yanı sıra basın özgürlüğü yasasının kabul edilmesi ve gerekli demokratik düzenlemelerin yapılmasına rağmen basın mensuplarının tutuklanması,

26 <<http://meclis.gov.az/layiheler/index.htm>> Erişim Tarihi: 01/05/2006

27 <<http://meclis.gov.az/layiheler/index.htm>> Erişim Tarihi: 12/05/2006

yargılanması, basın organlarına karşı baskılar, basın mensuplarına karşı saldırılar yapılan düzenlerin uygulamadaki eksikliklerinin olduğunu göstermektedir.

Bunun dışında bazı münferit olaylar var ki, basın mensuplarının öldürülmesine kadar varan olaylar gerçekleşmiştir. Gazeteci Elmar Memmedov'un öldürülmesi olayı Azerbaycan'ın basın özgürlüğü ile ilgili düzenlemelerine gölge düşürmüştür. Fakat bunu da belirtmek gerekmektedir ki, Azerbaycan güvenlik güçleri Türkiye polis teşkilatı ile işbirliği yaparak olayı aydınlatmış, devlet içindeki yasadışı oluşumların tasfiye edilerek yargı önüne çıkarılmasını sağlamıştır.

Bunlar bir taraftan Azerbaycan'da hukuki, demokratik, laik devlet kuruculuğunun sağlanması, çok partili düzenin teminat altına alınması ile ilgili, çeşitli siyasi akımların görüşlerinin özgürce dile getire bilmesini amaçlayan siyasi sistemin yaratılması, insan ve vatandaş haklarının korunmasına hizmet eden altyapıların oluşturulması, diğer taraftan ise, Azerbaycan'da özgür rekabeti öngören kanun vericilik amaçlanmaktadır.

Haydar Aliyev döneminde basına devlet yardımını, basın araçlarının gelişimim, düşünce, söz ve bilgi edinme özgürlüğünün sağlanmasını öngören 1998 Ağustos tarihli kararnameyle 1992- 1993 yılları arasında basının serbest çalışmasının önüne konulmuş sınırlamalar kaldırıldı.

Bu teşebbüs basında iftira, hakaret, şeref ve haysiyeti aşağılayan haberlerin yayılmasına değil, Azerbaycan'daki söz, düşünce ve bilgi edinme özgürlüğünün sağlanmasına, hukuki ve etik normların gözetilmesine ve kanunlara uygun mekanizmanın yaratılmasına yöneltilmişti.

İnsan hakları konusunun önemini göz önüne alarak Azerbaycan'da Kadın Sorunları Üzere Devlet Komitesi, Cumhurbaşkanının İcra Aparatında ise İnsan haklarının Savunulması Konuları üzere kurum yaratıldı. Yüksek eğitim kurumlarının eğitim planlarına insan hakları ile ilgili kurslar dâhil edildi, uygun broşürler yayınlandı. Bu alanda akademik araştırmalar yürütüldü ve bilginin derinleştirilmesi amacıyla İlimler Akademisinin bünyesinde İnsan hakları üzere İlmi-Araştırma Enstitüsü, Azerbaycan Cumhurbaşkanı yanında Devlet Yönetimi Akademisinde ise uygun ana bilim dalı kuruldu. Kolluk kuvvetleri ve güvenlik güçlerinin eğitim merkezlerinde bu konularla bağlı eğitimler hazırlandı. Bundan başka insan hakları ile ilgili bazı dergilerin de yayınlanmasına başlandı.

Azerbaycan Cumhuriyetinin 2001 Ocak ayında Avrupa Konseyine kabul edilmesi yeni yüzyılın başlarında Azerbaycan halkının tarihindeki önemli olaylardan birisi olarak değerlendirilmektedir. Azerbaycan'ın Avrupa halkları ailesine entegrasyonun gerçekliğe çevrildiği bu olaya Azerbaycan'da yukarıda detaylı yorumladığımız hukuki, demokratik ve laik devlet kuruculuğu, vatandaş bilincinin yaratılması, serbest pazar ekonomisi ilkelerinin oluşturulması alanında yapılan önemli işlerin sonucu olmuştur²⁸.

1996 Haziran ayından Azerbaycan'ın Konseyde özel olarak davet edilmiş misafir statüsü ile katılımı ülke kanunlarının Avrupa standartları düzeyine yükseltilmesinin mekanizmasını hazırlamağa olanak yaratmıştır. Dönemin Azerbaycan Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev'in 8 Temmuz 1996'de "Avrupa Konseyi ve Azerbaycan Cumhuriyeti arasında işbirliği programının gerçekleştirilmesi ile ilgili

28 "Avrupa Konseyi ile İşbirliğin Gelişmesi Azerbaycan Dünya Birliğine Entegrasyonuna Önem Arz Eder", Azerbaycan Gaz. Bakü 04 May 2004

önlemler ile ilgili”, 20 Ocak 1998’de “Avrupa Konseyi ve Azerbaycan Cumhuriyeti arasında işbirliğinin derinleştirilmesi alanında düzenlemeler ile ilgili”, 14 Mayıs 1999’de “Azerbaycan Cumhuriyeti ile Avrupa Konseyi arasında işbirliğinin derinleştirilmesi ve Azerbaycan Cumhuriyetinin Avrupa’da çıkarlarının korunması ile ilgili önlemler ile ilgili” imzaladığı kararnameler ²⁹ Azerbaycan’ın Avrupa Konseyine kabul edilmesi için çabaların artırılmasına ve bu amaç için yapılması gereken işler için zemin yaratmıştır. Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisinin kabul ettiği kanun vericilik senetleri Azerbaycan’ın demokratik yolla sürekli gelişimi, toplum ve devlet hayatının tüm alanlarında Avrupa değerlerinin oluşturulması için tüm hukuki teminatları yaratmıştır. Yapılmış bu işlerin ve yürütölmüş reformların mantıksal sonucu gibi 17 Ocak ayının 2001’de Bakanlar Kurulu Azerbaycan’ın teşkilatın tam hukuklu üyeliğine kabul edilmesi ile ilgili karar kabul etmiştir.

25 Ocak 2001’de Dönemin Azerbaycan Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev’in katılımı ile Strazbourg’ta Avrupa Konseyinin binası önünde bağımsız Azerbaycan’ın üç renkli bayrağının dalgalandırılması Azerbaycan’ın Avrupa ailesinin bir üyesi olmağa başladığını tüm dünyaya göstermiştir. Aynı günde Haydar Aliyev konuşmasında Azerbaycan’la Avrupa Konseyi strateji işbirliğinin temel amacını belirlemiştir:

“Tarihi yolların kovuştuğu noktada yerleşen Azerbaycan’ın Avrupa Konseyine kabul edilmesi hem Azerbaycan için, aynı zamanda bu teşkilat için çok önemli olaydır. Biz umum Avrupa değerleri hazinesine kendi katkılarımızı yapmağa hazırız. Bu katkılar hem Avrupa’da demokratik istikrarın sağlamlaştırılmasına, aynı

29 a.g.m

zamanda Avrupalıların Şark halklarının tarihini daha iyi ve daha derinden anlamasına yardımcı olacaktır.

Bu, bir taraftan öncül demokratik ideallerin, hukuki bakışların yayılması, diğer taraftan ise tüm halkların milli-manevi özelliklerine saygı gösterilmesi için iyi zemin yaratacaktır. Ben bu saygın teşkilatın gelecek gelişimi ve sağlamlanmasında kendi ülkemizin özel rolünü ve sorumluluğunu bunda görmekteyim” .³⁰

Azerbaycan Avrupa Konseyi Strazbourg’da bir amaç gibi değil, Avrupa değerlerinden yararlanmak için önemli bir araç gibi görmüştür. Avrupa Konseyi ile işbirliğinin önemli sonuçlarından biri de 2001 Aralık ayında parlamento tarafından “İnsan haklarının ve temel özgürlüklerinin savunulması ile ilgili” Sözleşmesini onaylanması olmuştur. Bağımsız Azerbaycan’ın siyasi hayatında yaşanan siyasi süreçler, Azerbaycan’ın uluslararası ortamda konumunun ederek daha da sağlamlaştırılması, Avrupa halkları ailesine entegrasyonunun güçlenmesi, uluslararası teşkilatlar karşısındaki sorumlulukların yapılması³¹, 1995’de kabul edilmiş Anayasanın metnine uygun değişikliklerin yapılması zorunluluğunu yaratmıştır. Bununla ilgili Haydar Aliyev 22 Haziran 2002 tarihli kararnamesi ile “Azerbaycan Cumhuriyetinin Anayasasında değişiklikler yapılması ile ilgili” Azerbaycan Cumhuriyetinin Referandum Aktı Projesini genel oylamaya sundu. Azerbaycan Cumhuriyetinin Milli Meclisi 29 Temmuz 2002 tarihli toplantısında³² bu senedi geniş müzakere ederek, Azerbaycan’ın gelişimine hizmet eden bu girişimi

30 Veliyev A. , **Avrupa Konseyi ve Azerbaycan Arasında İşbirliği Mevcut Durumu ve Real Perspektifleri**, *Dirçelis-XXI* y.y.der. №58, Bakü 2002 s.114

31 <<http://www.coe.az/contents.php?cid=18>> Erişim Tarihi: 14/03//2006

32 <<http://meclis.gov.az/kons/index.htm>> Erişim Tarihi: 08/03/2006

olumlu değerlendirdi. Milli Meclis halka müracaat ederek halkı referandumda faal iştirak etmeye çağırdı. 24 Ağustos'ta Azerbaycan halkı ülke Cumhurbaşkanının teşebbüsünü destekleyerek Anayasaya değişiklikler yapılmasının lehine oy kullandı. Bu ek ve değişiklikler ilk önce toplumsal kalkınmaya ayak uyduran ve Anayasanın, kanunların, genelde hukuk sistemin iyileştirilmesi, demokratikleşme sürecinin derinleştirilmesi ve insan haklarının daha verimli savunulması zorundadır kaynaklanmaktaydı. Barış ve güven ortamının oluşturulmaması durumunda insan haklarının tam uygulanması mümkün değildir. Ermenistan'ın Azerbaycan'a karşı on altı seneden fazla devam eden silahlı işğali sonucunda topraklarının %20'si işgal olunmuş, 1 milyondan fazla Azeri temel insan haklarından mahrum bırakılmıştır. Azerbaycan devleti toprak bütünlüğünün, mültecilerin ve zorunlu olarak yerlerinden ayrılmış kişilerin haklarının sağlanması için barışçıl siyaset yürüterek ateşkes çabası içine girmiştir. AGİT'in Minsk grubu çerçevesinde ve diğer uluslararası teşkilatlar aracılığı ile sürekli çalışmaktadır.³³ Yapılan tüm uluslararası görüşmelerde Dağlık Karabağ sorununu ön plana çıkarmıştır. Haydar Aliyev'in 2000 Eylül ayında ABD'ye yaptığı gezisinde Amerika Azerbaycan İş Konseyi'nin³⁴ Washington'da düzenlediği uluslararası konferanstaki konuşmasındaki düşünceler Azerbaycan halkının haklarını ne kadar cesaretle savunduğunu göstermiştir:

“ABD aynı zamanda demokratik, hem adaletli, hem hümanist bir devlettir. Fakat adaletli, demokratik, hümanist devlette bu kadar adaletsiz kanun kabul edilirse ya ABD'nin devlet kurumları, hükümeti, Kongre üyelerinin objektiflikten uzak olması Karabağ Sorununu çözümsüzleştirmektedir. Fakat ABD da fazla kaybetmektedir. Çünkü ABD'nin kaybettiği sürekli savunduğu adil olduğu imajıdır.

33 A. M. Hasanov, **AGİT ve Azerbaycan**, BDU Yayın Evi, Bakü 1997 s.80

34 A. M. Hasanov, Azerbaycan **ABD ve Avrupa Devletleri' ile İşbirliği**, TEBİB Yayın Evi, Bakü 2000, s.135

ABD hükümetinin bunu bilmesi gerekiyor". Tabii ki, senede yüz milyon dolar zor koşullarda yaşayan Azerbaycanlı mülteci ve zorunlu olarak yerleşim yerlerini terk etmiş kişiler için önemlidir.³⁵

Günümüzde her bir toplumun ve devletin gelişimi demokrasi ve insan haklarına saygı olmadan mümkün değil. Demokrasi, kalkınma, insan hak ve özgürlüklerine saygı bir-biri ile ilişkili olan ve bir-birini etkileyen nedenlerdir. İnsan hakları çeşitli ekonomik ve siyasi sistemlerin, ideolojilerin ve kültürlerin mevcut olduğu çağdaş dünyamızda insanları ve toplumları birleştiren, onları daha fazla hümanist yapan temel unsurdur. Uygarlığın en önemli buluşlarından biri sayılan insan hakları bu gün her kesin anladığı ve anlamak zorunda olduğu eşsiz başarıdır. İnsan haklarına saygı, insan haklarının korunması çağdaş dünyaya entegre olmanın en temel yoludur³⁶.

B. Avrupa Konseyi

Daha ortaçağda Avrupa kıtasında yaşayan halklar için tek Avrupa evinin yaratılması ideali yükselmiş, tarihi kalkınma sürecinde siyasi ve hukuki düşüncelerin çeşitliliği bu idealin gerçekleştirilmesi için çeşitli planların öne sürülerek belirli adımların atılmasına sebep olmuştur. Özellikle de Ronesansla birlikte Avrupalı bilim adamlarının yeni fikirlerini yaymaya çalışması ile birlikte günümüz Avrupa'sının temelleri atılmıştır.

Rusya'da da umum Avrupa evi idealinin taraftarları olmuştur. Moskova üniversitesinin profesörü A.Kamarovski Avrupa Birleşik Devletlerinin yaratılmasını

35 "Amerika Azerbaycan İş Konseyi'nin Washington'da düzenlediği uluslararası konferanstaki Azerbaycan Cumhuriyetinin Haydar Aliyevin konuşması", Azerbaycan Gaz., Bakü 22 Eylül 2000
36 a.g.m.

yönünde propaganda yaparak Avrupa'nın bölgesel birliği idealinden yana tavır koymaktadır³⁷.

St. Petersburg üniversitesinin profesörü F.Martens Avrupa Birleşik Devletlerini idealini hayalî sayarak Avrupa devletlerini “bağımsız devletlerin özgür birliği” olarak birleştirilmesini daha mantıklı görmektedir.³⁸

Avrupa Konseyinin yaranması ile bağlı dönemin İngiltere başbakanı Churchill 1942 Ekim ayında yaptığı açıklamada daha somut adımlar atılmasına çağırarak, Avrupa ekonomisinde tek bir bütün halinde bakılması gerektiğini özellikle belirtiyordu. Açıklamasında: “Ben milletler arasında engelleri önemli derecede ortadan kaldıran, engelsiz hareket edebilmek için olanak yaratacak Avrupa Birleşik Devletlerinin yaratılmasını bekliyorum”³⁹

Churchill tarafından ireli sürülmüş bu idealler II Dünya savaşından sonra Avrupa’da geniş yankıya sebep oldu ve sonuçta 1949 Ocak ayında ilişkilerin kurulmasını amaçlayan hükümet ve parlamento birimi olacağı ön görülen Avrupa Konseyi yaratılması kararlaştırıldı. Konseyin özellik ve kuruluşuna ilgili kapsamlı karar hazırlanması için 1949 Mart ayında Londra’da Brüksel Paktına içinde yer alan ülkeler - Danimarka, İtalya, İrlanda, Norveç ve İsveç’in büyük elçilerinin katılımı ile gerçekleştirilen toplantıda Avrupa Konseyinin Tüzüğü hazırlandı. Her sene Avrupa Konseyinin kuruluş günü gibi kutlanan 5 Mayıs 1949 gününde isimlerini yukarıda

37 Kamarovskiy L. A. , **Uluslar arası Örgütlerin Sorusu : ABD ve Avrupa Birleşik Devletleri** , Moskva 1905

38 Martens F. ,**Medeni Halkların Modern Uluslar arası Hukuku** _Cilt I , SPB Yayın Evi , St. Petersburg 1895, s- 219

39 Byerk A. ,”Avrupa Konseyi Umümi Auropa Evinde” **Uluslararası Yaşam** dergisi , Eylül 1998 , s 38

saydığımız ülkelerin dış işleri bakanları tüzüğü onayladılar. ⁴⁰

Avrupa Konseyinin tüzüğü 10 fasıl ve 42 maddeden oluşmaktadır. Tüzük 3 Ağustos 1949 yılında yülürlüğe girmiştir⁴¹.

Aynı bölge devletleri tarafından uluslararası sözleşme esasında yaratılması ve teşkilatın faaliyetinin BM tüzüğüne, amaç ve ilkelerine uygunluğu bakımından hukuki statüsüne göre uluslararası teşkilat olan Avrupa Konseyinin görevleri 3 gruba ayrılmaktadır:

1. Üye ülkeler arasında “insani çalışmaların” tüm alanlarda işbirliğinin genişletilmesi yolu ile birliğin sağlamlaştırılması

2. Avrupa Konseyine üye olmayan Avrupa devletleri ile sosyal, hukuki, kültürel, eğitim, sağlık, “bu tür işbirliğinin karşılıklı olarak istendiği” diğer alanlarda işbirliği.

3. BM ve onun birimlerinin çalışmalarına katılım.

Avrupa Konseyinin çalışmalarını esasen ilişkilerin sağlanması oluştursa da, teşkilat bunun dışında da bazı çalışmalar yapmaktadır. Seminer, sempozyum, yabancı dil kursları, sergilerin teşkili ve sair akademik kültürel çalışmalar da Avrupa konseyinin çalışmaları içinde yer almaktadır. ⁴²

Avrupa Konseyinin üyeleri ile ilgili ilk önce belirtilmesi gereken, 1949 senesinde Teşkilatın Tüzüğü 10 devlet - Belçika, İngiltere, Danimarka, İrlanda,

40 **Avrupa Konseyi : Faaliyetin Temel Yönü ve Sonucu** , Rusya Federasyonunun Avrupa Konseyi Araştırma Merkezi , Moskva 1995 s 1

41 Tuçkova E. G., **Sosyal Güvenlik Hukuku** , ROU Yayın Evi , Moskva 1995 , s 335

42 H. Recebli , V. İbayev , **Avrupa Konseyi** , Elm Yayın Evi , Bakü 1999 s 12

İtalya, Lüksemburg, Fransa, İsveç, Norveç ve Hollanda imzalayarak teşkilatı kurmuşlardır⁴³. 1974 senesine kadar Avrupa Konseyine 8 devlet, 1990 de ise daha 5 devlet katılarak teşkilatın üye sayısının 23-e çıkmasına neden olmuştur. Şu an Azerbaycan'da tam hukuklu üye gibi temsil edinmekte ve son dönemde teşkilatın üye sayısı 46-ya ulaşmıştır. Monako Avrupa Konseyi üyeliğine aday, Vatikan, İsrail, Kanada, Meksika, ABD ve Japonya Avrupa Konseyinde “gözlemci” statüsündedir.⁴⁴ Avrupa Konseyinin iki temel birimi — Bakanlar Kurulu ve Parlamentodur.

Birçok önemli anlaşmaların girişimcisi olmuş ve Avrupa hukuk normlarının ortak hale getirilmesinde Avrupa Konseyinin önemli görevi bulunmaktadır.

Üye devletlerarası hukuki işbirliğinin temel unsuru devletler arasında ilişkileri dengelemek ve onu onaylatırma gücü Avrupa Konseyinde bulunmaktadır⁴⁵. İngiliz ve Fransız dilleri Avrupa Konseyinin resmi dilleridir. Parlamento toplantılarında Alman ve İtalyan dilleri de kullanılıyor. Avrupa Konseyinin karargâh menzili Strasbourg'ta yerleşmektedir.⁴⁶

Böylece, söylenilen düşüncelerden orataya çıkmaktadır ki, günümüzde genel Avrupada insan haklarının korunması ve yeni bağımsızlık elde etmiş devletlerde demokratik sürecin kalkınması yolunda, aynı zamanda uluslararası ilişkiler sisteminin dengelenmesinde, Avrupa kıtasında barışın, tehlikesizliğin korunmasında, küresel sorunların çözümünde önemli rolü olan Avrupa Konseyi kendi yapısına, çalışmalarının çok yönlülüğüne göre karmaşık bir sistemdir. Günümüzde Avrupa'da güncel sorunlardan olan insan haklarının yerel düzeyde savunulması ile ilgili çeşitli

43, “800 million Europeans”. **The Council of Europe** Strasbourg , Publikis- Koufra. 2001, s 7

44 W. Schwimmer, **The European Dream** London - New York, Continuum Yayın Evi , 2004, s 166

45 **Hukuk Ansiklopedik Sözlüğü**, Azerbaycan Ansiklopedisi Baş Yayın Evi , Bakü 1991 s 253

46 H. Recebli , V. İbayev , **Avrupa Uluslararası Örgütleri** , Qanun Yayın Evi , Bakü 1999 s 78

enstitüler ve Avrupa Birliği ve AGIT uğraşsa olsa da, “insan haklarının savunulması için Avrupa sistemi” denildiği zaman bir kural olarak Avrupa Konseyi ve onun çerçevesinde yaratılan denetim mekanizmaları akla gelmektedir. Uzun süre boyunca ortaya çıkarılan bazı zayıf yönlerine ve noksanlarına bakmaksızın, Avrupa Konseyi insan haklarının savunulması için en faydalı sistem gibi kendini kanıtlayarak Avrupa insan haklarının uluslararası norm haline getirme, bu normların etkinliğini yayma, uluslararası ilişkilerin aktörüne dönüşmesine etkide bulunmasını öngörmektedir.

C. Avrupa Konseyi Parlamentosunun Çalışma Şekli

Avrupa Konseyi Tüzüğü’nün 32. maddesi uyarınca Genel Kurul yılda bir kez dönem toplantısı yapar. Dönem Toplantısı bir aydan fazla devam edemez. Belirlenmiş sürenin uzatılması yalnızca Bakanlar Kurulu ve Genel Kurul başkanının geçici olabilir. Bakanlar Kurulu ve Genel Kurul başkanı Genel Kurul’un Olağanüstü dönem toplantısı ilan edebilir. Son yılların tecrübesinde Genel Kurul kendi dönem toplantılarını bir kaç günden 10 güne dek devam eden dört küçük dönem toplantısı şeklinde yapmıştır. Bu toplantılardan biri Ocakta, ikincisi ilkbaharda, üçüncüsü yazın ve dördüncüsü sonbaharda yapılmaktadır. Genel Kurul yaz seyyar toplananlarından birini üye devletlerin birinde yapabilir.

Genel Kurul’da beş politik grup mevcuttur: sosyalistler grubu, Avrupa Halk Partisi grubu, Avrupa Demokratları grubu, Liberaller grubu, Demokratlar ve Reformcular grubu ⁴⁷

47 İ.B. Zorko, T.L. Komarovoy, E.İ. Soldatkinoy, **Siyaset**, İnfra-M Yayın Evi, Moskva, 2001, s.298

Parlamento Genel Kurulu kendi dönem toplantılarında Avrupa Konseyi yetkilerine ait ve Bakanlar Kurulu tarafından dönem toplantısına sunulmuş, aynı zamanda Kurulun sunmuş olduğu rapora dayanarak teşkilatın faaliyetleriyle ilgili konuları müzakere eder, Parlamento Genel Kurulu genel toplantılarının gündemini serbest olarak onaylar. Çağımızın güncel ve perspektif konularını, aynı zamanda çağdaş sosyal sorunları ve uluslararası politikanın çeşitli yönleriyle ilgili meseleleri müzakere eden Genel Kurul yalnızca zorunlu olmayan tavsiyeler vermek hakkına sahip. Parlamento Genel Kurulunun işi alanlar üzerine uzmanlaşmış komisyonlarca hazırlanır: Politik konular; İnsan hakları ve hukuki konular; Sosyal konular, sosyal ve aile meseleleri; Çevre, bölgesel planlama ve yerel hükümet organları; Bilim ve teknoloji; Ekonomi ve gelişim konuları; Tarım ve köy işleri; Avrupa Konseyi üyesi olmayan Avrupa devletleriyle ilgili; Göç, mülteciler ve demografi; Milli parlamentolar ve toplumla ilişkiler.

Parlamento Genel Kurul'u kendi fonksiyonlarını epey genişletmiş durumda. Öyle ki Genel Kurul dönem toplantıları arasındaki sürede küçük toplantılar yapan uzmanlaşmış komiteler oluşturmuştur. Genel Kurulun uzmanlaşmış komiteler dışında özele rolü olan daimi komitesi de bulunur. Genel Kurul'un bazı yetkileri söz konusu komiteye verilmiştir. Bu komite dönem toplantısı için malzeme hazırlığı yapar, Genel Kurul'un dönemler arası faaliyette bulunan komitelerini yönetir.

Parlamento Genel Kurulu kendi iç kurallarını belirler, kendi üyeleri arasından başkan ve başkan yardımcılarını seçer. Başkan ve yardımcılar (şu anda bir başkan ve 17 başkan yardımcısı bulunur) Genel Kurul Bürosu'nu oluşturur⁴⁸.

48 "Avrupa Konseyin Bildirisi ", **Uluslararası Hukuk , Belgeler Toplusu Cilt 1**, Moskva 1996 s.184

D. Azerbaycan Cumhuriyeti ve Avrupa Konseyi Arasındaki İlişkilerin Kurulması Süreci

1. Azerbaycan'ın Avrupa Konseyi ile İlişkilerin Başlangıcı

Azerbaycan Cumhuriyeti ilk kez 1992 Ocak ayında Avrupa Konseyine başvuru yaparak “özel misafir devlet”⁴⁹ statüsü ile teşkilatın çalışmalarında temsil olunmak istediğini bildirmişti. Fakat bu dönemde Güney Kafkasya ülkelerinin Konseyin çalışmalarına katılımı düşünülmemekteydi. Bir taraftan Avrupa Konseyinin Kafkasya bölgesine kadar genişlenmeye hazır olması için gerekli olan faaliyet mekanizması o an için mevcut değildi. Diğer taraftan, Kafkasya cumhuriyetlerinde yayılan demokratik yapılanma ile ilgili ciddi kuşkular bulunmaktaydı⁵⁰.

Avrupa Konseyi ile faydalı ilişkilerin kurulmasına ulaşmak amacıyla Azerbaycan hükümeti ve parlamento üyeleri 1992 Haziran ve Ekim’inde Konseyin merkezinin bulunduğu Strazbourg’a resmi geziler gerçekleştirdiler ki, tam bu zaman teşkilatla işbirliğinin yapılanmaları, Avrupa Konseyinin Dağlık Karabağ sorununu çözmek için aracılık görevinin içeriği belirlendi.

Avrupa Konseyinin Azerbaycan’la ilişkileri Ermeniler tarafından Azerbaycan’a karşı yürüttüğü propagandası sayesinde istenilen seviyeye ulaşamamaktaydı. Bu dönemde Azerbaycan’ın hak sesini dünya toplumuna olumlu ulaştırılmaması ve Parlamentonun üyesi olmayan Avrupa ülkeleri ile ilişkiler komitesinin 5 Şubat 1992’de Dağlık Karabağ’la ilgili Azerbaycan’ın savunduğu

49 A. Veliyev , *Azerbaycan’ın Umumi Avrupa’ya* a. g. m. s.172

50 a. g. e. s. 180

görüşlere ters olan karar kabul etmesi ile sonuçlanmıştı⁵¹. Bu bir durumda ilk önce Avrupa Konseyinde Azerbaycan'ın objektif, olumlu imajını yaratmak, Azerbaycan'ın Avrupa Konseyinin ilkelerine uygun dış politika yürütmekte olduğunu, insan haklarının savunulması ve demokrasi yolu ile kalkınma sağladığına Avrupa Konseyini ikna etmek gerekmektedir. Bu alanda yürütülen çalışmalar somut sonuçlarını vermeye başladı. Avrupa Konseyi tarafından Ermenistan-Azerbaycan sorununa objektif yaklaşarak gerilimin teşkilat tarafından daha detaylı öğrenilmesi Avrupa Konseyinde uyuşmazlığa ve Azerbaycan'la ilişkilerde değişikliklerle sonuçlandı. 12 Mart 1992'de Avrupa Konseyi Bakanlar Kurulunun kabul ettiği sonuç bildirgesinde, Dağlık Karabağ sorunu ile ilgili derin üzüntü duyulduğu bildirirdi⁵². Sonuç bildirgesinde Azerbaycan'ın Dağlık Karabağ Vilayetinin sivil halkına karşı şiddet kınanmaktadır ve belirtilmektedir ki, uluslararası birlik Dağlık Karabağ'da gerilimin şiddet yoluyla aradan çözümünü kabul etmemektedir. Sonuç bildirgesinde sınırların dokunulmazlığı ilkesinin gözlenilmesi gerekliliğinin belirtilmesi gerilimin uluslararası hukukun ilkeleri esasında düzenlenmesinin gerekliliğini öngörmektedir. Sınırlar sadece barışçıl yolla ve karşılıklı razılık esasında değiştirilebilir. Ermeni işgalcileri tarafından Kelbecer ilinin işgal edilmesi ile ilişkili olarak Avrupa Konseyi Bakanlar Kurulu Ermeni birliklerinin Kelbecer ilinden çekilmesi ile ilgili 16 Nisan 1993'te bildiri yayınladı⁵³. Bildirgede belirtilmekteydi ki, Bakanlar Kurulu BM Güvenlik Konseyi başkanının silahlı çatışmaları hemen durdurmak çağırısına tamamen katılmaktadır ve bölgede barış ve güvenlik için korkuya neden olan silahlı güçlerin çekilmesi talep edilmektedir.

51 a. g. e. s. 185

52 a.g.e., s.187

53 a.g.e., s.180

Genel olarak ise Ermenistan birlikleri 1992-1993 yılları süresince Şuşa, Laçın, Kelbecer, Ağdam, Füzuli, Qubadlı, Cebayıl ve Zengilan'ı işgal ederek Azerbaycan topraklarının 16 bin km²lik bir hissesini (halbuki Dağlık Karabağ'ın arazisi 4 bin km²dir) halan daha işgal altında tutmaktadır. Sorunla ilgili BM Güvenlik Konseyi 4 karar (822, 853, 874 ve 884 sayılı), Güvenlik Konseyinin başkanı ise 6 karar kabul etmiştir.⁵⁴ Avrupa Konseyi ile Azerbaycan arasında faydalı ilişkilerin kurulması 1993 yılının ortalarından başlamaktadır. 1992 yılının Ekim ziyareti zamanında Azerbaycan temsilci heyeti Avrupa Konseyi uzmanlarını Azerbaycan'a davet etmişti. 28–30 Nisan'ın 1993'de Avrupa Konseyinin uzmanları, başta Genel Sekreterliğin Hukuki Konuları üzere Departmanının başkanı E.Herremus olmak üzere Azerbaycan'a ziyaret gerçekleştirildi ve yapılan düzenlemeleri yakından incelediler. Görüşmeler sırasında Azerbaycan mültecilerine yapılacak insani yardım ile ilgili uzmanların teklifleri geniş müzakere edildi⁵⁵. 1993 yılının sonundan ikinci aşamaya kadar olan süre tamamen farklı yönleri olan bir dönemdir:

Avrupa Konseyinin üyesi olan devletlerin yüksek düzeyde ilk konferansı 1993 yılında Viyana'da yapılmıştı. Viyana Konferansı Avrupa'nın gelecek kalkınma planlarıyla ilgili tarihi beyannamenin kabulü ile sonuçlanmıştı. Burada yeni tarihi durumla ilgili Avrupa Konseyinin karşısında duran amaç ve görevler de açıklanmıştı⁵⁶.

Tam bu senetten itibaren Azerbaycan'ın dış politikasında Avrupa Konseyine katılmak yönünde gerçekleştirilen kapsamlı önlemler, bağımsız Azerbaycan'ın laik

54 H. Recebli ,**BM'nin Uzmanlaşmış Teşkilatları** ,Azerbaycan Yayın Evi,Bakü 2004 s 28

55 H. Hüseynova , **Azerbaycan Avrupa Bütünleşme Sürecinde Rolü**, Azərneşr Yayın Evi , Bakü 1998 s.144

56 A. Abasbeyli , **Azerbaycan Yeni Devirde** , Herbi Neşriyat Yayın Evi , Bakü 1998 s.94

devlet kuruculuğu alanında bu kurumdan öğrenme çabalarını daha açık şekilde gösteriyordu⁵⁷.

1993 yılının ikinci yansından itibaren Azerbaycan'ın uluslararası alandaki çalışmalarının artması ile, toplumsal hayatın çok yönlü demokratikleştirilmesi alanında çabaları⁵⁸, Ermenistan'la savaşta Azerbaycan'ın askeri operasyonları durdurması ve ateşkes çabalarının sonuç vermesi ve benzeri etkenler Azerbaycan'la Avrupa Konseyinin yakınlaşması sürecine olumlu etkilere neden oldu. 1994 yılının Mayıs ayında Ermenistan-Azerbaycan sorununda ateşkesin elde edilmesi Avrupa Konseyi ile işbirliği için yeni ufuklar açılmasına neden oldu. Geçen yıllar zarfında Azerbaycan'da demokratik değerlerin sağlanması ve gelişmesi, insan haklarının ve temel özgürlüklerinin sağlanması alanında dikkat çeken başarıların elde edilmiştir. Azerbaycan toplumunun gelişmesinin temelini 1995de referandum yolu ile kabul edilen, insan hak ve özgürlüklerine geniş yer veren, yüksek norm ve standartlara uygun olan bağımsız Azerbaycan'ın ilk Anayasası koymuştur⁵⁹. Örneğin, Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasasının 12.maddesine esasen insan ve vatandaş hak ve özgürlüklerinin sağlanması devletin asıl amacına çevrilmiştir⁶⁰. Azerbaycan ve Azerbaycan halkı Anayasada tespit edilmiş ilkeleri ve değerleri gerçekleştirerek ülkede geniş çaplı reformlara başlamıştır.

Bu aşamanın tarihi hadiselerinin kronolojisine dikkat ettiğimiz zaman Avrupa Konseyi ile Azerbaycan arasında daha sıkı işbirliğinin kurulması açıkça

57 a. g. e. s.94-95

58 a. g. e. s. 95

59 **Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasası**, Bölüm II, Temel Hukuklar, Özgürlükler ve Görevler, Milli Meclis Yayın Evi, Bakü 2002, s.116

60 V. İbayev, **İnsan Hukukları, Uluslar arası Hukuk ve Azerbaycan'ın Hukuk Sistemi**, Hukuk Edebiyat Yayın Evi, Bakü 2001 s.6

hissedilmekteydi. 1993 yılının Ekim ayında Ermeniler tarafından ateşkesin ihlal edilmesi ile ilgili Avrupa Konseyi 9 Kasım 1993 senesinde Dağlık Karabağ'la ilgili verdiği sonuç bildirgesinde böyle denilmekteydi:

“Avrupa Konseyi 24 Ekim 1993’de Dağlık Karabağ bölgesinde ateşkes ile ilgili sözleşmenin ihlal edilmesini kınamaktadır ve işgal olunmuş arazilerden tüm güçleri çıkarmağa çağırmaktadır. Avrupa Konseyi ilkelerine uygun olarak Azerbaycan Cumhuriyetinin toprak bütünlüğüne ve bağımsızlığına önem verdiğini onaylamaktadır. Avrupa Konseyi silahlı çatışmalardan kaçarak canını kurtaran on binlerle sivilin hayatından endişelidir. Bu mültecilerin kabulü ve savunulması uluslararası birliğin üstün görevlerinden olmalıdır. Bundan başka, bu mültecilerin çatışmaların uluslararası boyutlara ulaşması tehlikesini artırmaktadır ve tüm bölgenin istikrarı için endişe yaratmaktadır.

Avrupa Konseyi zarar görmüş halka bundan sonra da insani yardım gösterecektir. Bununla ilgili bölgenin tüm devletlerini yardımın ulaştırılmasına yardım etmeye çağırmaktadır. Avrupa Konseyi Dağlık Karabağ gerilimsinin siyasi yollarla çözülmesi için AGİT’in Minsk grubunun gösterdiği çabaları tümüyle desteklediğini bir daha onaylıyor. Münakaşada taraf olan devletleri 24 Ekim 1993’de ihlal edilmiş ateşkes durumunun yeniden sağlamağa çağırıyor” .⁶¹Uzmanların Nisan resmi gezisinden sonra Avrupa Konseyi Parlamento Komisyonu Karabağ sorunuyla ilgili müzakerelerin ve doğrudan görüşmelerin yapılması ile ilgili görüş öne sürdü. Fakat görüşmelerin yapılması ile ilgili ilk girişim gerçekleşmedi. 24-28 Ocak 1994’de Strazbourg’da D.Atkinson’un başkanlığı ile komisyonun görüşmesinde Azerbaycan temsil heyeti katılmadı. Bunun nedeni Strazbourg şehrine Ermenistan

61 “Azimliğin Kutlanması “ , Sabah gaz., Bakü 1995 s 5

temsilcileri ile birlikte, taraf gibi Dağlık Karabağ Ermenilerinin de temsilcileri davet edilmişler. Azerbaycan tarafının görüşmeden imtina etmesine bakmaksızın Avrupa Konseyi Komisyonu görüşmenin gerçekleşmesini başardı.

4-11 Temmuz 1994 Strazbourg’da, Avrupa Konseyinin karargah binasında Avrupa Konseyi Parlamentosunun üye olmayan ülkeler üzere komisyonun toplantısı yapıldı. Toplantıda Ermenistan ve Azerbaycan parlamento temsilcileri, aynı zamanda Azerbaycan’ın Dağlık Karabağ bölgesinin Ermeni ve Azerbaycanlı temsilcileri katılmıştır⁶².

Azerbaycan temsilcilerinin Avrupa Konseyinin görevlileri ile iki taraflı görüşleri zamanı insan hakları, milli azlıkların hakları, demokratik hukuki devletin organlarının oluşturulması, Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasası ve kanunların hazırlanmasında Avrupa Konseyi tarafından uzman yardımı gösterilmesi alanında tecrübe mübadelesi ve işbirliğinin gelişiminden Azerbaycan’ın kazançlı çıkacağı belirtilmiştir. Avrupa Konseyi temsilcileri Azerbaycan’la ilişkiler çerçevesinde sürekli geziler düzenlemişler ve bu resmi geziler zamanı Azerbaycan’ın Avrupa Konseyi üyeliğine kabulü, Ermenistan Azerbaycan sorununun çözülmesi, Azerbaycan’da demokratik altyapının gelişimi, insan haklarının savunulmasının uluslararası normlara uygunlaştırılması konuları müzakere edilmekteydi. 10 Haziran 1994’de genelde Kafkasya bölgesinde, aynı zamanda Azerbaycan’daki durumu öğrenmek ve “özel olarak davet edilmiş misafir devlet” statüsünün önemini kesinleştirmek için bölgeye heyet gönderme kararına varıldı. 1994 senesinin 14–17 Kasım 1994’de Bakü’de olan AK heyeti Azerbaycan, onun ülke içi durumu, dış

62 **Avrupa Konseyi ve Azerbaycan**, Avrupa Konseyinin Azerbaycan’daki Baş Ofisi, Baki 2000, s.48

politikasının yönleri, zorlukları, mülteciler sorunu, insani yardımların durumu ile ilgili kapsamlı bilgi edindiler. Tam bu heyetin topladığı bilgiler Avrupa’da yayıldıktan sonra Azerbaycan’a Avrupa Birliği ve Avrupa Konseyi yoluyla yapılan yardımların miktarı bir hayli artış gösterdi. Azerbaycan’ın uluslar arası ortama entegrasyonu yavaş-yavaş olumlu anlamda değişmeye başladı, bununla Azerbaycan’a “özel misafir” statüsünün verilmesi meselesi bir süre askıya alındı⁶³.

Milli Meclisin daveti ile Avrupa Konseyi Parlamentosunun temsilcileri 12 Kasım 1995’de Azerbaycan Cumhuriyeti yasama organı için yapılan seçimlerde ve Azerbaycan’ın yeni Anayasasının referandumuna gözlemci gibi katılmışlardır⁶⁴. Avrupa Konseyi gözlemcilerinin raporunda belirtildiği gibi, parlamento seçimleri seçicilerin özgür seçim tecrübesi olmadığı bir ortamda yapılmasına rağmen, bu seçim Azerbaycan’ın demokratikleştirilmesi yolunda önemli ve yeni adım olmuştur. Avrupa Konseyi ile ilişkilerin genişlenmesi Azerbaycan’a bir sıra yasal düzenlemeleri yeniden denetlemek için uzman yardımından yararlanma olanağı yarattı.

1–2 Mart 1996’de Azerbaycan temsilci heyetinin ricası ile uzmanlar komisyonu 17–18 Mayıs 1996’de yapılmış toplantıda Azerbaycan’ın komisyona kabul edilmesi ile ilgili karar kabul etti. Bu Azerbaycan’ın Avrupa Konseyi üyesi olan ülkeler arasında siyasi nüfuzunun artmakta olduğunun en bariz örneğiydi.

63 H. Hüseynova , **Azerbaycan Avrupa Bütünleşme Sürecinde Rolü**, Azərneşr Yayın Evi , Bakü 1998 s.145

64 <<http://meclis.gov.az/kons/index.htm>> Erişim Tarihi: 12/05/2006

2. Azerbaycan'ın“Özel Misafir “ Statüsünü Alması

5-6 Haziran 1996'da Azerbaycan Dış İşler bakanının Strazbourg'a resmi gezisi, Haziran 2-6'da ise Avrupa Konseyi Parlamentosunun üye olmayan devletlerle iş birliği komitesi başkanı J.Setlenjin Bakıya resmi gezisi Azerbaycan'ın Avrupa Konseyinin “özel misafir” statüsünü almasını bir hayli hızlandırdı. 1996 Haziran'ın 24-28'de Avrupa Konseyi Parlamentosunun bir sonraki toplantısı Azerbaycan'ın demokratik toplum kuruculuğundaki başarılarını dikkate alarak Azerbaycan'a “özel misafir” statüsünün verilmesi ile ilgili karar kabul etti. Bununla da Azerbaycan diplomasisinin dört yıllık mücadelesi başarıyla sonuçlandı. Kısa sürede Azerbaycan Cumhuriyetinin hukuk sistemi tamamen yenilenmiş, ülkede mahkeme-hukuk reformları gerçekleştirilmiş, bu amaca uygun yasal düzenlemeler kabul edilmiş ve diğer önlemler alınmıştır. Yeni Ceza hukuk normları, mülkiyet hukuku, Cezaların uygulanması normları belirlenmiştir, “Anayasa Mahkemesi ile ilgili”, “Mahkemeler ve hakimler ile ilgili”, “Savcılık ile ilgili”, “Avukatlar ve avukatlık faaliyeti ile ilgili”, “Polis ile ilgili” ve diğer kanunlar kabul edilmiştir. Mevcut yargı düzeninin oluşumu tamamen yeniden kurularak üç aşamalı mahkeme sistemi yaratılmıştır. İş sınavı ile yeni yargı mensupları belirlenmeğe başlamıştır⁶⁵. Azerbaycan'ın insan hakları alanında attığı en mühim adımlardan biri de 1993 yılından itibaren ölüm cezasının uygulanmasının durdurulması ile ilgili karar alınması, 1998 yılında ise Şark'ta ilk kez olarak bu cezanın tamamen iptal edilmesi olmuştur⁶⁶.

65 M. Aleskerov ,”Avrupa Umumi Evimizdir” Azerbaycan gaz., Bakü 2001, 09 Şubat

66 **İnsan Haklarını ve Özgürlüklerini Sağlaması Hakkında: Azerbaycan Cumhuriyetinin Ölüm Cezasını Kaldırılması Hakkında Azerbaycan Cumhuriyetinin Başkanın, Azerbaycan Cumhuriyetinin Milli Meclisine Teklifi** / İnsan Hakları, Milli Meclis Broşür, Bakü 1998 s.9–11

27–28 Kasım 1995’de Azerbaycan Cumhuriyeti Adalet, İç ve Dış İşler Bakanlıklarının yüksek düzey görevlilerinin Strazbourg’a resmi gezisi sonucunda devletlerarası işbirliğinin hukuk sistemi, hukukun tahsisi, bilim, eğitim ve kültürel alanlarla ilgili hükümet programı ortaya çıktı ki, Azerbaycan’da demokratikleşme sürecinde Avrupa deneyiminden daha geniş yararlanmasına zemin yaranmış oldu. Bunun sonucunda Azerbaycanlı uzmanlar Avrupa Konseyinin çalışmalarında gözlemci statüsü ile katılmak hakkı kazanmış oldular. Azerbaycan’da yasa oluşturma sürecinin geliştirilmesinde “Kanundan Demokrasiye Doğru” Avrupa konseyinin özel rolü olmuştur. Komisyonun sahip olduğu deneyimden yararlanılması Azerbaycan’da demokratik değişiklikler sürecinin gerçekleştirilmesine ve hukuki temelin sağlamlaştırılmasına yardım etmekle birlikte Azerbaycan Cumhuriyeti kanunlarının Avrupa konvansiyonlarına uygunluğunu sağlamaktadır. Ulusal kanunların Avrupa konvansiyonları ve sözleşmelerine uygulanması yönünde Avrupa Konseyi ile işbirliği imkânlarından maksimum yararlanmak için Azerbaycan Avrupa Konseyinin faaliyetine katılmıştır. Venedik Komisyonu’nun 1-2 Mart 1996’de yapılan toplantısında Azerbaycan’ın temsilcileri ilk defa katılmıştır⁶⁷. Azerbaycan bazı kanunlarının hazırlanmasında uzman yardımı gösterilmesini ve komisyona üyelik hukuku verilmesini rica etmiştir. Bu rica temin olunmuş ve Komisyonun 17-18 Mart 1996 tarihli bir sonraki görüşmesinde uygun karar kabul edilmiştir.

Cumhuriyetin, demokratik, toplumsal ve siyasi değişikliklerin gerçekleşmesi, yeni kabul olunmuş Anayasada ve kanunlarda insan hak ve temel özgürlüklerinin tespit edilmesi Azerbaycan’ın İnsan hakları ve temel Özgürlüklerinin savunulması ile

67 H. Hüseynova , **Azerbaycan Avrupa Bütünleşme.....** , a. g. e. s .159

ilgili Avrupa Sözleşmesine katılmağa hazır olmasını beyan etmeye fırsat yarattı⁶⁸. Tek Avrupa hukuk mekânına tamamen dâhil olmağa çaba göstermekle birlikte Azerbaycan sosyal, akademik ve kültürel alanlarla ilgili Avrupa norm ve senetlerine katılmak arzusunu da bildirmiştir. Avrupa Konseyi ile işbirliğinin önemli hissesini Azerbaycan'da yürürlükte olan hukuk sistemini Avrupa Konseyi tarafından değerlendirme olanağı yaratılmıştır. Bir sıra kanun önerileri Avrupa Konseyine denetlenmeğe gönderilmiş ve teşkilat tarafından olumlu değerlendirilmiştir. 5–6 Haziran 1996'da Azerbaycan Cumhuriyetinin Dış İşleri bakanı Strazbourg'da teşkilatın merkez ofisinde resmi görüşte olmuştur⁶⁹. Bakan Avrupa Konseyi Bakanlar Kurulunda Azerbaycan'ın Avrupa ile tarihi ilişkileri, Azerbaycan'ın dış politikası, Azerbaycan'da demokratik değişikliklerin gidişatı ile ilgili konuşma yapmıştır. Görüş zamanı önemli siyasi konularla ilgili düşünce alışverişi yapılmıştır. Resmi gezi zamanı Azerbaycan'ın Dış İşleri Bakanı Avrupa Konseyinin Genel sekreteri ve farklı bölümlerin başkanları ile, görüşmeler gerçekleştirmiştir. Görüşmenin sonuçları ile ilişkili Avrupa Konseyi ile Azerbaycan arasında teşkilatın faaliyet alanlarını kapsayan geniş işbirliği programı oluşturulmuştur. Bu program çerçevesinde Avrupa Konseyi ile işbirliği Azerbaycan'da demokratik kurumların oluşturulması, kolluk kuvvetlerinin ve mahkeme sisteminin yeniden kurulması, ulusal hukuk normlarının Avrupa sistemine yakınlaştırılması, eğitim, bilim, kültürel ve diğer alanların gelişmesine yardım yapılmalıdır. Bu programın gerçekleştirilmesi Azerbaycan'da reformların gidişatına ve demokratikleşmesine yardım ederek, Azerbaycan'ın Avrupa Konseyinin tam hukuklu üyesi olması arzusunun gerçekleşmesine uygun ortam yaratacaktır. Programın temel amaç ve görevleri, aynı

68 A. Abasbeyli , **Azerbaycan Yeni ...** a. g. e. s.100

69 a.g.e.s.104

zamanda gerçekleştirilmesi ve yöntemleri dönemin Azerbaycan Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev'in 8 Temmuz 1996 tarihli "Avrupa Konseyi ile Azerbaycan Cumhuriyeti arasında işbirliği programının gerçekleştirilmesi ile ilgili önlemler" tüzüğü ile belirlenmiştir. Tüzük Avrupa Konseyi ile Azerbaycan'ın 1996—1997lerde faaliyet planı gibi önemli bir yeri vardır⁷⁰. Azerbaycan'ın dünya çapında, aynı zamanda Avrupa'da barışçı siyaseti ile tanınması, cumhuriyetin Avrupa strüktürlerine entegrasyonunu sağlamak için yoğun diplomatik çabaları Avrupa Konseyinde imajını bir hayli yükseltti. Bu nedenle de Azerbaycan'ın Avrupa Konseyine özel davet edilmiş statüsü ile kabul edilmesi ile ilgili başvurusu ile ilişkili olarak 1996 Haziran'da Avrupa Konseyi Parlamentosunun temsilci heyeti — bu teşkilata üye olmayan ülkelerle ilişkiler konseyinin başkanı Jak Setlenj, komisyonunun Azerbaycan sözcüsü Jorj Sole Turan ve komisyonun sekreteri Ki-Difur Bakıya gelmiş ve dönemin Azerbaycan Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev'le görüşmüştür. Görüş zamanı Azerbaycan'ın Avrupa Konseyinde öncelikle özel davet olunmuş devlet statüsü, sonra ise tam hukuklu üye gibi kabul edilmesi konuları müzakere edilmiştir⁷¹. 13 Temmuz 1996 tarihinde dönemin Azerbaycan Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev Avrupa Konseyinin Genel sekreterine yazdığı mektupta Azerbaycan'ın Avrupa Konseyine tam hukuklu üye gibi kabul edilmesi ve diğer üye devletler gibi İnsan hakları ve temel özgürlüklerin savunulması ile ilgili Avrupa Sözleşmesine katılmak arzusunda olduğu bildirilirdi. Avrupa Konseyi

70 "Avrupa Konseyi ve Azerbaycan Cumhuriyetinin Arasında İşbirliği Çerçevesinde Programının Uygulanması Azerbaycan Cumhurbaşkanının Kararı", Azerbaycan gaz., Bakü 09 Haziran 1996

71 "Azerbaycan Cumhurbaşkanının Haydar Aliyev Avrupa Konseyi Parlamento Assambleyasının Temsilcilerini Kabul Etmiştir", Azerbaycan gaz., Bakü 5 Haziran 1996

Bakanlar Kurulu Azerbaycan'ın bu isteğini taktir ederek Avrupa Konseyinin müzakere gündemine almıştır⁷².

Azerbaycan'ın çağdaş dış politikasının bir sıra önemli bir başarı olarak kabul edilen Avrupa Konseyine “özel davet olunmuş misafir” statüsünün kazanılması Azerbaycan'ın bağımsızlığı bu uluslararası teşkilatın teminatını almakla onaylanmıştır. Avrupa ülkeleri ile siyasi, ekonomik, bilimsel, kültürel ve insani alanlarda işbirliği yeni normlara esasen kurulmağa başlamıştır. Azerbaycan'da hazırlanmış kanunlar bu teşkilatta Avrupa Konseyi uzmanlarının denetiminden geçerek uluslar arası normlara uygun hale getirilmektedir⁷³.

Bu dönemde insan hakları alanında “İnsan ve vatandaş haklarının ve özgürlüklerinin sağlanması ile ilgili dönemin Azerbaycan Cumhurbaşkanının 22 Şubat 1998 tarihli kararnamesi ve İnsan haklarının savunulması ile ilgili devlet programının onaylanması ile ilgili” Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanının 18 Haziran 1998 tarihli Fermanı belirtilmelidir. Bu aşamanın tarihi sürekliliği somut adımların atılmış olduğunu kanıtladı: 28 Haziran 1996'da Avrupa Konseyi Parlamentosunun toplantısı gerçekleştirilmiştir. Toplantıda Azerbaycan'ın “özel davet edilmiş statüsü” ile Avrupa Konseyine kabul edilmesi ile ilgili karar kabul edilmiştir. Özel davet olunmuş statüsü almakla Azerbaycan Cumhuriyetinin Avrupa Konseyi Parlamentosunda temsil olunmasına ve Konsey tarafından kabul olunmuş bazı konvansiyonlara katıla bilirdi.

Azerbaycan Avrupa Konseyinde “özel misafir” statüsü aldıktan az sonra —
8 Temmuz 1996'da Haydar Aliyev'in imzaladığı “Avrupa Konseyi ile Azerbaycan

72 a.g.m

73 a.g.m

arasında işbirliği programının gerçekleştirilmesi önlemleri ile ilgili” tüzük Konsey ile Azerbaycan arasında 1996 – 97’ler için öngörölmüş ilişkiler programı olmuştur ve işbirliğinin tüm alanlarını kapsamaktadır⁷⁴.

Avrupa Konseyinde mevcut kurallara göre, “özel misafir” statüsü almış ölkede durum, demokratik değışikliklerin gidişatı, işbirliği yollarına ilgili düşünce alışverişinin yürütölmesi, ilişkilere somut anlam kazandırılması için bu ölkeye yüksek düzeyli resmi geziler düzenlenmekteydi. Avrupa Konseyinin Azerbaycan’a bu tür özellikli resmi gezisi 12–14 Temmuz 1996’da gerçekleşmiştir.

Heyet Avrupa Konseyi Bakanlar Kurulunun başkanı, Estoniya Cumhuriyetinin Dış İşleri Bakanı S.Kallas ve Avrupa Konseyi Genel sekreteri D.Tarshis başkanlık etmekteydiler. Avrupa Konseyinin temsilcilerinin resmi gezisi zamanı Azerbaycan’ın tüm hükümet üyeleri, Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev ve diğer yetkili kişilerle görüşmeler yapmışlardır. Görüşmeler sonucunda Konsey üyeleri Azerbaycan’daki demokratik reformların geri dönüşümünün yaşanmayacağını kazanılmış hakların geri alınamayacağını belirtmişlerdir. Bu da Avrupa Konseyi ile Azerbaycan arasındaki ilişkilerin gelecekte de gelişeceğini gösteren bir gelişmeydi. Azerbaycan kısa zamanda insan hakları ile ilgili bir sıra Avrupa konvansiyonlarına katılmıştır.

Bütönlükte ise temsilci heyetinin resmi gezisi Azerbaycan ile Avrupa Konseyi arasında işbirliği ilişkilerini yeni düzeye kaldırmış, Azerbaycan’ın teşkilatın tüm çalışmalarına kısa sürede uyum sağlaması ve tam hukuklu üyelerden birisi olması için öngöröler Azerbaycan diplomasisinin çok yönlü olarak çalışması, Haydar

74 For Peace, Security and Diplomacy, Council of Europe and Azerbaijan , Bakü 2001 s.15

Aliyev'in Avrupa ülkelerine, özellikle Fransa'ya resmi gezileri zamanı yapılmış görüşmeler, Avrupa Konseyi ve Azerbaycan temsilcilerinin karşılıklı resmi gezileri, Azerbaycan'a Avrupa Konseyi yolu ile insani yardımların güçlendirilmesi, Azerbaycan'da gerçekleşen sürecin, karşılaştığı sorunların öneminin ortaya çıkması, Karabağ gerilimi ile ilgili gerçeklerin tüm dünyaya tarafından öğrenilmesi, Azerbaycan'da sosyal hayatın, halkın yaşam düzeyinin aşağı olması, genelde bölgede durum Avrupa Konseyinin dikkatini çekmişti.

1997yılıının Ocak ayında Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisinin başkanı Murtuz Alesgorov'un başkanlık ettiği temsilci heyeti Avrupa Konseyi Parlamentosunun başkanı Leni Fisherin daveti ile Strazbourg'da gerçekleştirilen Kafkasya sorunları ile ilgili seminerde katılımcı olarak bulunmuştur ⁷⁵.

Güney Kafkasya cumhuriyetlerine gönderilmiş komisyonların bilgileri değerlendirildikten sonra Avrupa Konseyinin 22 Nisan 1997'de yapılmış 10. ve 11. toplantıları bölgede durumun incelenmesi ve çözüm yollarının aranmasına ayrılmıştı. Avrupa Konseyinin temsilcisi J. Setlenjenin hazırladığı rapor esasında Avrupa Konseyinin Parlamentosu aynı gün "Güney Kafkasya'daki uyuşmazlıklarla ilgili" 1119 karar kabul etti. Bu karar bölgenin başlıca tehlike kaynakları olan Abhaziya ve Dağlık Karabağ gerilimlerinin çözüm yollarından bahsetmektedir. Belirtilmektedir ki, "özel misafir" statüsü almış her üç Kafkasya Cumhuriyeti sadece gerilim ortadan kalktıktan sonra Avrupa Konseyinin daimi üyeleri olma hakkını kazana bilirler. Karar her iki sorunun çözüme kavuşturulması için çıkış noktası gibi 1975 Helsinki

75 "Avrupa Konseyi Parlamento Assambleyası ile İşbirliği Devam Ediyor", Azerbaycan gaz. Bakü 1997 13 Şubat

Sonuç bildirisinin ve 1990 Paris Şartı ilkelerinden ireli gelen aşğıdaki ilkelerin temel alınması önerilmiştir:

— sınırların dokunulmazlığı; bölgenin bütün halklar için esasen BM barış güçleri tarafından sağlanan güvenlik; Tüm tarafların Abhaziya'ya ve Dağlık Karabağa geniş özerklik statüsü verilmesi ile ilgili karar alması; Mültecilerin ve Yerinden edinilmişlerin geri dönme hakkı ve İnsan haklarına saygı temellinde onların yeniden bütünleşme ⁷⁶.

Kararın 9 ve 10 maddeleri özellikle Dağlık Karabağ sorunu ile ilgiliydi. 9 maddede, Genel Kurul Ermenistan ve Azerbaycan'ın parlamento üyeleri arasında devam eden diyalogu, özellikle Avrupa Konseyine üye olmayan Avrupa ülkeleri ile ilişkiler komitesinin düzenlediği 26 Ocak 1996'da Strazbourg'da yapılmış Güney Kafkasya'da uyuşmazlıklarla ilgili seminer taktir edilmiştir. Aynı zamanda, AGİT-in Minsk grubunun yeniden çalışmağa başlamasını ve görüşmelere tekrar başlanmasını desteklediğini bildirdi. ⁷⁷

Kararın 10 maddesinde ise uyuşmazlıkların siyasi yollarla çözümünün önemi vurgulanmıştır. Burada işgal olunmuş Azerbaycan arazilerinin geri verilmesi, mültecilerin geri verilmesi, Dağlık Karabağın hukuki statüsünün belirlileştirilmesi gibi konuların barışçıl yollarla çözüm bulması önerilmektedir.

Güney Kafkasya'yla devam eden bütünleşme süreci, "Kafkasya evi" geliştirilmesi ile ilgili yeteri kadar bilgiye sahip olan Avrupa Konseyi

⁷⁶ H. Recebli , V. İbayev , **Avrupa Konseyi** , Elm Yayın Evi , Bakü 1999 s.65

⁷⁷ A. Mamamedov , **Uluslar arası İlişkiler** , Azərneşr Yayın Evi , Bakü 2002 s.206

Parlamentosunun kararının 2 maddesinde gelecekte üç Güney Kafkasya devletleri Birliği ve Parlamentosunun yaratılmasına çalışıldığı bildirmişti. Kararın öneminden bahseden devlet başkanı Haydar Aliyev 1997 Ekim ayında Strazbourg’da Avrupa Konseyinin üyesi olan ülkelerin devlet ve hükümet başkanlarının Zirve toplantısındaki konuşmasında özel olarak belirtmekteydi ki, 1119 (1997) Kararda ⁷⁸ Azerbaycan devletinin arazi bütünlüğü, Ermenistan-Azerbaycan geriliminin çözümü ile ilgili Lissbon zirve görüşmesinin ilkeleri onaylanmıştır. Bu belgeler her kes tarafından kabul edilmiş uluslararası hukuk normlarına esasen barışın sağlanması için iyi bir zemindir.

AK Parlamentosunun 1994 yılı 10 Kasım tarihli 1047 sayılı kararında Avrupa Konseyi Ermenistan’ı savunma yapan devlet olarak göstermiştir. Türkiye ve Azerbaycan’ı Ermenistan’a ambargo uygulamaktan vazgeçmeye çağırmıştır⁷⁹.

1988’den başlayarak bölgede genişlenen çatışmalarından rahatsızlığını bildiren Avrupa Konseyi kendi kararlarında Ermenistan’ın Azerbaycan’a karşı toprak iddialarına değinmeden, uyuşmazlıkların içeriğini incelemekten tarafları barışa davet etmekteydi, bunun da anlamsızlığı ortadaydı.

Lizbon zirvesinin sonuç bildirgesinden sonra Avrupa Konseyi ile Azerbaycan arasında ilişkilere de yeni boyut getirdi. Avrupa Konseyinin üyesi olan devletlerin Azerbaycan’la ekonomik ilişkiler içinde olması, bu devletler tarafından Azerbaycan’a yapılan yatırımlar, uluslararası ortamda Azerbaycan’a olan yaklaşımın değiştiğini göstermekteydi. Azerbaycan’ın olumlu olarak gelişmekte olan imajı diğer

78 **Texts adopted at the 1997 session – second part. Document Ref. RES. 1119(1997)** <<http://www.coe.int>>
Erişim Tarihi: 12/05/2006

79 **Texts adopted at the 1994 session – fourth part. Document Ref. RES. 1047(1994)** <<http://www.coe.int>>
Erişim Tarihi: 12/05/2006

kurumlarla olduğu gibi Avrupa Konseyi ile de işbirliğinin genişlenmesinde önemli rol oynamaktaydı.

Azerbaycan’la Avrupa Konseyi arasında işbirliğinin genişletilmesi yolunda en önemli adım Haydar Aliyev’in 20 Ocak 1998’de “Azerbaycan Cumhuriyeti ile Avrupa Konseyi arasında işbirliğinin güçlendirilmesinde alanında önlemler ile ilgili” düzenlemesi ⁸⁰ olmuştur. Düzenlemede insan haklarının korunması ile ilgili bir sıra uluslararası anlaşmalar imzalamış Azerbaycan’ın Avrupa Konseyine katılması ile ilgili hazırlık tedbirlerinin görülmesi gözlemlenmişti. Azerbaycan’da ölüm cezasının iptal olunması, basına özgürlük tanınması ve sansürün kaldırılması, Anayasa Mahkemesinin yaratılması demokratik toplum kuruculuğunun başlıca unsurlarını yansıtmakla birlikte Azerbaycan’ın Avrupa Konseyinin üyeliğine kabulü yolunda geniş imkanlar yaratmaktaydı.

Azerbaycan’ın Avrupa Konseyinin başlıca taleplerinden olan demokratikleşmenin genişletilmesi politikasını desteklemesi, ülke başkanının bahsedilen düzenlemesinin ilke ve görevlerin uygulanmasını hızlandırdığını görüyoruz. Bunların içerisinde ölüm hükmünün iptali önemli yer tutmaktaydı. Azerbaycan’da ölüm cezasının uygulanmasına, istisnalara yol verilmeden 1993 yılının ortalarından itibaren ara verilmiştir. Cumhurbaşkanı ve Milli Meclisin Avrupa Konseyi temsilcileri ile yürüttükleri çok sayılı görüşmelerden sonra 3 Şubatın 1998’de İnsan hak ve özgürlüklerine başlıca kasıtlardan biri olan ölüm cezası tek taraflı olarak iptal edilmiştir.

80 “Azerbaycan Cumhuriyetinin Avrupa Konseyi ile İşbirliğinin Güçlendirmek Üçün Azerbaycan Cumhuriyetinin Kabul Etmiş Kararı” Azerbaycan gaz., Bakü, 22 Aralık 1998

Azerbaycan'da demokratikleşmenin bir sonraki adımı basın organları üzerinde sansürün kaldırılması oldu. Cumhurbaşkanının 16 Ağustos 1998'de kararnamesine esasen eski sosyalizm döneminin başlıca sınırlandırılmalarından olan basın üzerinde sansürün kaldırılması, Avrupa Konseyinin 50 yıllığı ile ilgili Aralık başlarında yapılmış genel af, aynı zamanda hukuk sisteminde yapılmış ciddi değişiklikler Azerbaycan'ın Avrupa Konseyine kabul edilmesi yolunda yürüttüğü diplomatik mücadelenin başarılı sonlanacağını habercisiydi.

Avrupa Konseyi ile bağlı Azerbaycan için önemli hadiselerden biri de 10–11 Ekim 1997'de Strazbourg'da yapılan Avrupa Konseyi üyesi olan ülkelerin devlet ve hükümet başkanlarının ikinci zirve toplantısında Azerbaycan Cumhuriyetinin Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev'in katılmasıydı. İkinci zirve toplantısında devletin üst düzey temsilcileri, aynı zamanda, 26 Cumhurbaşkanı ve 20 baş bakan katılımcı olarak bulunmuştur. Konseyin üyesi olan ülkelerin birinci zirve görüşü 1993 yılının Ekiminde Avusturya'nın başkenti Viyana şehrinde yapılmıştı. Azerbaycan Cumhuriyeti bu zirve görüşmesine katılmadı. birinci zirve toplantısından geçen sürede Avrupa Konseyine 8 yeni üye kabul edilmişti.

İkinci Zirve toplantı öncesinde Azerbaycan Cumhuriyetinin Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev'in Avrupa Konseyinin ikametgahında Avrupa Konseyinin genel sekreteri Daniel Tarshis ile görüşü zamanı Azerbaycan'da demokratikleşmenin gidişatı, Azerbaycan'ın Avrupa kurumları, aynı zamanda Avrupa Konseyi ile ilişkileri ile ilgili detaylı düşünce mübadelesi yürütülmüştü. D.Tarshis, Avrupa Konseyine üye olmak için ülkelerin hemen mükemmel bir demokrasiye sahip olması

gerekmemektedir. Ülkelerin demokrasi ilkelerine sadakat göstermesi yeterlidir⁸¹. Haydar Aliyev Strazbourg'da Avrupa Konseyi Parlamentosu başkanı Leni Fisherle görüşü zamanı, aynı zamanda 11 Ekim 1997'de Strazbourg'da Avrupa Konseyinin üyesi olan ülkelerin devlet ve hükümet başkanlarının zirve toplantısında yaptığı konuşmada Avrupa ülkelerinin entegrasyon ve Azerbaycan'ın bu süreçte rolünü değerlendirmiştir: “Özgürlük, demokrasi ve hümanizm idealleri etrafında sıkıca birleşmiş yeni Avrupa, her zaman olduğu gibi tüm uygarlığın gelişmesinde önemli rol oynayacaktır. Çok büyük doğal kaynaklara, zengin kültürel ve entelektüel potansiyele sahip olan Azerbaycan Cumhuriyeti bu sürece kendi katkısını yapacaktır”⁸².

Zirve toplantısında Avrupa'da entegrasyon, barış, güvenlik ve demokrasi sorunları üyeliğe aday ülkelerin Avrupa Konseyine kabulüne hazırlık konuları müzakere edilmiştir. ikinci zirve toplantısının Azerbaycan için önemli olan yönlerinden biri de, ilk kez olarak Avrupa Konseyinin zirve görüşmesinde Azerbaycan Cumhuriyetinin Cumhurbaşkanı konuşma yaparak Ermenistan — Azerbaycan sorununun çözülmesi için atılması gereken adımları, bu geriliminin çözülmesinde Azerbaycan'ın konumunu açıklamıştır. Zirvenin sonuç bildirilerisin de: “Toplantı katılımcıları, kıtada gerçekleşmiş köklü değişikliklerin karşılaştığı geniş çaplı sorunlar Avrupa'nın tüm demokratik kurumları arasında işbirliğinin

81 “Azerbaycan Cumhurbaşkanın Haydar Aliyevin Avrupa Konseyinin Baş Sekreter Daniel Tarşis ile Görüşü“, Azerbaycan gaz., Bakü, 14ocak 1997

82 “Azerbaycan Cumhurbaşkanın Haydar Aliyevin Avrupa Konseyinin Parlamento başkanı Leni Fişer ile Görüşü“, Azerbaycan gaz., Bakü, 14ocak 1997

güçlenmesini talep etmektedir. Avrupa Konseyinin genişlemesi kıtada demokratikleşmenin yayılmasına zemin yaratmıştır”⁸³.

Azerbaycan’ın Avrupa Konseyine kabul edilmesi ile ilgili rapor hazırlayan Fransa Parlamentosunun milletvekili Jak Bomel’in Azerbaycan’a resmi gezisi önemlidir. 13 Ekim 1997’de Batı Avrupa Birliği Genel Kurulunun temsilci heyeti Jak Bomelin başkanlığı ile Azerbaycan’a ziyaret gerçekleştirmiştir. Temsilci heyeti Azerbaycan’la tanıştıktan sonra raporun hazırlanması için bilgi toplamağa başlamıştır.

1998 yılının Ocak ayının ortalarında Azerbaycan Cumhuriyetinin Avrupa Konseyine entegre olmasına ilgili Avrupa Konseyi Parlamentosunun temsilcileri Jak Bomel ve Corc Kleyfart Azerbaycan’da olmuş ve devlet başkanı tarafından kabul edilmiştir. Jak Bomel Avrupa Konseyine kabul olunması için Azerbaycan’da yapılmış işlerden memnuniyetini bildirerek demiştir: “Biz Bakü ya resmi geziye Azerbaycan’ın Avrupa Konseyine kabul edilmesi sürecini hazırlama ve bu işi kısa bir sürede sonlandırmak ümidine geldik. Ben bu kez, Azerbaycan’da gerçekten büyük olumlu değişiklikler olduğuna şahit oldum ve onaylıyorum ki, sizin Cumhuriyetinizde fazlasıyla gelişme sağlanmıştır. Bu olumlu değişiklikleri, öncelikle insanların hayatında, ikincisi ise toplumun demokratik yolla kalkınmasında görmekteyim”. Jak Bomel aynı zamanda yapılması zorunlu olan işlerden bahsederek demiştir: “Somut olarak Anayasa Mahkemesi düzenlemelerinde, bazı boşlukların olduğunu düşündüren kanunların, özellikle Ceza Hukuku, “Avukatlar ve Mahkemeler ile ilgili”, “Basın ile ilgili” kanunların müzakere ve kabul edilmesi

83 “Azerbaycan Avrupa’nın Vazgeçemez Hissesidir ve Onunla Sık İlişkiler Kurur “ Azerbaycan gaz. , Bakü, 17 Ocak 1997

Azerbaycan'ı Avrupa, yeni batı demokrasisi ruhuna daha da yakınlaştıracaktır. Bu da Azerbaycan'ın Avrupa Konseyine kabul edilmesinde büyük bir adım olurdu". Temsilci Azerbaycan'da ölüm cezasının iptal edilmesini Strazbourg, yeni Avrupa Konseyi yolunda büyük adım" olarak nitelendirmiştir⁸⁴.

Avrupa Konseyine doğru Azerbaycan'da yapılmış işlerle ilgili Belçika Başbakanı Jan Luk Dean'ın düşünceleri de Azerbaycan'ın kısa sürede Avrupa Konseyi üyesi olma olanağının olduğunu bildirmiştir: "Son yıllar Azerbaycan'da gerçekleştirilen siyasi ve ekonomik değişiklikler, reformlar Azerbaycan'ın Avrupa Konseyine üye olması için esas yaratmaktadır.

Bu reformlar devam etmektedir ve bunlar tam uygulandıktan sonra Azerbaycan'ın hukuk normlarının temellerini oluşturacaktır. Böylece Avrupa Konseyi'nin tam hukuklu üyesi olma hakkı kazanacaktır ⁸⁵.

Dönemin Azerbaycan Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev'in 1 Nisan 1998'de Avrupa Konseyi Parlamentosunun Hukuk konuları ve İnsan hakları komitesinin İnsan hakları üzere yardımcı komitesinin Azerbaycan'da olan temsilci heyetini kabul etmiş ve Azerbaycan'ın Avrupa Konseyine tam hukuklu üye gibi kabul olunma arzusunu iletmıştır:

"Biz Azerbaycan'da Avrupa Konseyi ile işbirliğine özel önem vermekteyiz. Avrupa ülkesi olarak ve Avrupa standartlarına uygun bir biçimde Avrupa Konseyine tam hukuklu üye olmak arzusundayız". Corc Kleyfart ve Hanniker Gelderblum

84 "Azerbaycan Cumhur Başkanı Haydar Aliyev Avrupa Konseyin Parlamento Assambleyasının Temsilcilerini Kabul Etmiştir ", Halk gaz, Bakü, 23 Aralık 1998

85 "Azerbaycan Cumhur Başkanı Haydar Aliyev Belçika'nın Baş Bakanını Jan Lük Deanı Kabul Etmiştir" , Azerbaycan gaz. , Bakü, 17 Nisan 1998

Azerbaycan'ın Avrupa Konseyine kabulü ile ilgili bir çok konular hakkında düşünce alışverişi yürütülmüştür⁸⁶.

22 Mayıs 1998'de Azerbaycan'da resmi gezide olan Avrupa Konseyi Parlamentosunun başkan yardımcısı Ernest Muleman Haydar Aliyev tarafından kabul edilmiştir. Görüş zamanı Azerbaycan'la Avrupa Konseyi arasındaki ilişkilerden bahsedilmiş, Azerbaycan'ın teşkilata tam hukuklu üye gibi kabul edilmesi ile ilgili görüş birliğine varılmıştır. E.Muleman: “Azerbaycan üçüncü ülkedir ki, burada ölüm cezası iptal edilmiştir. Sizin kanun vericiliğinizde fazlasıyla gelişmeler var. Sizin standartlarınız hatta Avrupa Konseyi üyelerinin birçoğundan daha yüksektir”⁸⁷.

Temsilci aynı zamanda şunları da belirtmiştir, “bazıları tarafından Azerbaycan'ın Avrupa Konseyine kabul edilmesinde Dağlık Karabağ sorunu engel gibi değerlendirilmektedir. Fakat bu uyuşmazlık Azerbaycan'ın Avrupa Konseyine kabul edilmesine engel olmamalıdır. Ermenistan'ın işgalinin sonlandırılması, Azerbaycan'ın ihlal edilmiş arazi bütünlüğünün yeniden tesis edilmesi ve işgalcilerin ülke arazisinden çıkarılması, Dağlık Karabağ sorununun çözümü ile ilgili uluslararası kamuoyunun desteğinin kazanılması, bağımsız devlet kuruculuğunun tüm dönemlerde Azerbaycan diplomasisinin karşısında duran en önemli görevlerden biri olmuştur”⁸⁸.

86 “Azerbaycan Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev Avrupa Konseyin Parlamento Assambleyasının Temsilcilerini Kabul Etmiştir”, Halk gaz, Bakü, 8 Nisan 1998

87 “Azerbaycan Cumhurbaşkanı Haydar Aliyevin Avrupa Konseyinin Parlamento Assambleyasının başkan yardımcısını Ernst Muleman ile Görüşü”, Azerbaycan gaz. , Bakü, 23 May 1998

88 A. Hasanov, **Azerbaycan'ın ABD ve Avrupa Devletleri ile İlişkileri(1991-1996)**, Elm Yayın Evi, Bakü 2000 s 243

15 Haziran 1998’de Avrupa Konseyi Parlamentosunun temsilci heyeti — Azerbaycan’ın ve Ermenistan’ın Avrupa Konseyine üye olmak üzere müzakerecileri Jak Bomel, Corc Kleyfart ve Eyso Velter Cumhurbaşkanı sarayında Azerbaycan Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev ile görüşmüştür. Görüş zamanı Jak Bomel Ermenistan-Azerbaycan sorunu hakkında bunları söylemiştir : “Gerilimin barışçıl adil olarak çözümünden yanayız. Dağlık Karabağ’ın statüsü ise Helsinki sözleşmesinde, Paris Şartında ve genel uluslararası hukuk normlarına göre belirlensin. Biz gerilimlerin barış yolu ile çözülmesi, Azerbaycan’ın Avrupa Konseyine atılması için elimizden geleni yapacağız. Azerbaycan gerçek bir Avrupa ülkesidir ve Avrupa ülkeleri arasında hak ettiği yerini alması gerekmektedir”. Jak Bomel Ermenistan’ın sorunla ilgili kötü niyeti ile ilgili fikrini açıklarken, Ermenistan Dağlık Karabağ’ın bağımsızlığını talep etmektedir, bir sonraki aşamada Ermenistan’la birleşmeği amaçlamaktadırlar ki bunu siz ve biz kabul etmeyeceğiz⁸⁹.

Dağlık Karabağa Azerbaycan Cumhuriyeti çerçevesinde özerklik verilmesi ile ilgili müzakerecilerin sorusuna cevap olarak Haydar Aliyev şunları söylemiştir, Dağlık Karabağa dünya ülkelerinin kabul ettiği çağdaş bir özerklik statüsü vermeye hazırız. Seçme hukukunu ise Ermenistan tarafında veriyoruz. Görüş zamanı Azerbaycan’la Avrupa Konseyi arasında ilişkilerin farklı yönleri ile ilgili düşünce alışverişi yürütülmüştür. Avrupa Konseyi temsilcilerinin Azerbaycan’a bir sonraki ziyareti 1998 yılının Ağustos ayında olmuştur. Avrupa Konseyinin Genel sekreteri Daniel Tarşisin başkanlık ettiği temsilci heyeti ilgilendikleri bir çok konuyla dair bilgi toplamış, resmi görüşmeler yapmışlardır. Resmi gezilerle ilişkili Yunanistan’ın

89 “Azerbaycan Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev Avrupa Konseyin Parlamento Assambleyasının Temsilcilerini Kabul Etmiştir “, Halk gaz, Bakü, 17 Haziran 1997

Dış İşleri Bakanı İoanis Kranidiotis; görevimiz Azerbaycan'ın bugünkü durumu ile ilgili Avrupa Konseyi Parlamentosunda rapor vermektir. Haydar Aliyev'le görüşü zamanı Azerbaycan'la Avrupa Konseyi arasında yaranmış ilişkilerden bahs eden D.Tarşis demiştir: “Son zamanlar Azerbaycan temsilcileri Avrupa Konseyinin çalışmalarına aktif olarak katılmaktadırlar. Avrupa Konseyine teşkilatlardan sadece birinde Azerbaycan'ın temsilcisi bulunmamaktadır.”⁹⁰

Avrupa Konseyi temsilcilerinin Azerbaycan'a her bir resmi gezisi Azerbaycan'ın Avrupa Konseyi teşkilatına entegrasyonu sürecini hızlandırmaktadır. Azerbaycan'ın bu teşkilatta daha geniş temsil olunması için yeni olanaklar yaranmaktadır. 1998 yılının Eylül ayının ilk öngünüğünde Avrupa Konseyi Venedik Konseyinin temsilcileri Azerbaycan'da resmi gezide olmuştur. 11 Eylül 1998 tarihinde Haydar Aliyev Belçika'nın Anayasa ve Mahkemesinin başkanı Mishel Melshorun başkanlık ettiği Venedik Konseyinin temsilcilerini kabul etmiştir. Görüşmede Venedik Komisyonu ile Azerbaycan arasında ilişkilere başkanlık eden Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesinin başkanı Hanlar Hacıyev de katılmıştır. Mişel Melşor şunları söylemiştir, resmi gezi zamanı Venedik Komisyon Bakü'de üçüncü seminerini yapmıştır. Azerbaycan'da ölüm cezasının iptal edilmesi, bütün basın yayın kurumlarına özgürlük verilmesi ve sansürün kaldırılması, ülkede Anayasa Mahkemesinin yaratılması demokratik reformların içerisinde en önemlilerindendir.

Haydar Aliyev Mişel Melşorun Anayasa Mahkemesini iktidarın dördüncü parçası olarak görülmesi fikrinin önemli olduğunu belirtmiş ve bildirmiştir ki,

90 “Azerbaycan Cumhur Başkanı Haydar Aliyev Avrupa Konseyin Parlamento Assambleyasının Temsilcilerini Kabul Etmiştir “,Azerbaycan gaz., Bakü , 1 Eylül 1998

Anayasa Mahkemesi Azerbaycan’da demokrasinin gelişmesi, devletçiliğin sağlamlaştırılması ve devlet kuruculuğu sürecinin başarıyla sonuçlandırılması ile ilgili görevlerini yerine getirecektir ⁹¹. Cumhurbaşkanı seçimleri ile ilgili olarak Ekim ayının başlarında Avrupa Konseyi Parlamentosunun temsilci heyeti Azerbaycan’da resmi ziyarette bulunmuşlardır. Temsilci heyetinin üyelerinden Byüsic “ biz seçimlerin gidişatından memnun kaldık ve mümkün olduğu kadar objektif rapor hazırlayacağız.

Cumhurbaşkanı seçimlerinden sonra 12 Ekim 1998’de “Hyatt Regency” otelinde AGIT-in Demokratik Oluşumlar ve İnsan Hakları ofisi ve Avrupa Konseyi Parlamentosunun basın kuruluşları için Azerbaycan’da Cumhurbaşkanı seçimlerinin gidişatı ile ilgili basın konferansı yapmıştır. Konferanstaki gözlemciler AGIT ve Avrupa Konseyi Parlamentosu 11 Ekim 1998 tarihinde Azerbaycan Cumhuriyetinde yapılmış Cumhurbaşkanı seçimlerini birlikte izlemişlerdir. Seçim günü 150’den fazla uluslararası gözlemci ülkenin temsilcileri bölgelere yerleştirilmiştir. Avrupa Konseyi Parlamentosunun siyasi işlerden sorumlu komisyonu Kasım ayının 3’de yaptığı toplantıda Azerbaycan’da Cumhurbaşkanı seçimlerinde Denetim Bürosunun Özel Komitesinin raporunu dinlemiş ve onaylamıştır. Görüşmede aşağıdakiler vurgulanmıştır:“Diğer seçimlerle karşılaştırıldığında seçimler ülkenin demokratikleştirilmesi yönünde ilerleyişin olduğunu göstermektedir. Seçim sürecinin, aynı zamanda seçim kampanyasının yapılmasında önemli gelişmeler gözlemlenmiştir. Deneyim eksikliklerine rağmen oy kullanma süreci iyi

91 “Azerbaycan Cumhur Başkanı Haydar Aliyev Venedik Komisyonun Temsilcilerini Kabul Etmiştir
“Azerbaycan gaz. Bakü, 12 Eylül 1998

düzenlenmiştir. Avrupa Konseyi Azerbaycan’da demokratik kurumların oluşturulmasına ve birliğine yardım gösterilmesini devam ettirilmelidir”⁹².

Raporda ayrıca Azerbaycan’ın seçim sisteminin daha iyi bir konuma gelmesi için atılması gereken gerekli önlemlerden de bahsedilmiştir. Bunlardan bazıları seçimlerdeki eksikleri eleştirmekte bunların kısa zamanda giderilmesini önermektedir.

28 Şubat 4 Mart 1999’da kadar Bakü’de “Avrupa’da yerel yönetim birimlerinin Azerbaycan Cumhuriyetinin Milli Meclisi ile Avrupa Konseyinin düzenlediği seminer, 1999’cu yılın Mayıs ayında Azerbaycan Cumhuriyetinin Milli Meclisinde Avrupa Konseyinin 50 yıllığı ile ilgili konferans ve 29–30 Temmuz 1999’da “Azerbaycan’da Hükümet Dışı teşkilatları ile ilgili” Azerbaycan Cumhuriyeti Kanunun tasarısını müzakere etmek için Avrupa Konseyinin uzmanları ile görüşmeler yapılmıştır. Avrupa Konseyi Parlamentosunun siyasi meseleler komitesinin başkanı Viktor Ruffi, Avrupa Konseyi Parlamentosunun siyasi meseleler komitesinin Azerbaycan ile ilgili müzakerecisi Jak Bomel, bu uluslararası teşkilatın Hukuk meseleleri ve İnsan hakları komitesi sekreterliği rehberi Allard Plat, komitenin Azerbaycan ile ilgili temsilcisi Corc Kleyfart ve siyasi meseleler komitesinin başkanı Petr Shich’ten oluşan temsilci heyeti 7–10 Aralık 1999’da Azerbaycan’da olmuştur. Temsilci heyetinin üyeleri Milli Meclisin başkanı ile görüşmüş, Azerbaycan Cumhuriyeti hukuk sistemini Avrupa Konseyinin standartlarına uygunlaştırılması için yapılmış işlerle ilgili geniş bilgi almıştır.

92 “Dış İşler Bakanlığın Media Merkezinin Bildirgesi “Azerbaycan gaz., Bakü , 6 Ocak 1998

10 Aralık 1999'da Milli Meclisin toplantısında dünyada demokrasinin ve sosyal gelişmenin temellerinden biri olan Avrupa Konseyinin 50 yılı ile ilgili mesele müzakere olunmuş, bu uluslararası teşkilatın faaliyetiyle ilgili görüşler belirtilmiştir⁹³.

28–28 Martın 200'de Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisinin Avrupa Konseyinin 8 Sözleşmesine katılması ile ilgili ülke yöneticilerinin imzaladığı sözleşme onaylanmıştır ve Azerbaycan'ın Avrupa Konseyine kabulüne ilgili müzakereleri başlatmış oldu⁹⁴. Azerbaycan Cumhuriyetinde 5 Kasım 2000 tarihinde yapılmış Parlamento seçimlerini Avrupa Güvenliği ve İşbirliği Teşkilatının, Demokratik Teşkilatlar ve İnsan hakları Bürosunun (AGIT/DTIHB), Parlamento Genel Kurulu'nun (AGIT PA) ve Avrupa Konseyi Parlamentosunun temsilci heyetlerinden oluşan Uluslararası Seçimleri Gözlemeleme Konseyinin üyeleri izlemişlerdir. Uluslararası gözlemcilerden oluşan temsilci heyeti seçimlerden bir gün sonra basın için bilgi vermişlerdir. Azerbaycan'da parlamento seçimlerinin uluslararası standartlardan daha düşük olmasına rağmen bir önceki seçimlere oranda gelişme gözlemlenmiştir.

Uluslararası gözlemciler özellikle siyasi çoğulculuğun güçlenmesi bakımından gelişme olduğunu, seçimlerin Avrupa Konseyi Venedik Komisyonu ve ATST/ DTIHB-nin tavsiyelerini içeren daha iyi bir hukuk sisteminin oluşturulması gerektiğini belirtmişlerdir. Bütün bunlarla birlikte gözlemciler tarafından seçim sisteminin uygulanmasında ciddi eksiklerin olduğu belirtilmiştir. Adayların

93 M. N. Alesgerov , **Azerbaycan Parlamentosu ve Uluslar arası Kurumlar** , Azerbaycan Cumhuriyetinin Milli Meclisinin Yayını İle Bakü 2004 s.12

94 “Avrupa Konseyi Gözlemcilerin Basın Toplantısı” Respublika gaz. Bakü, 28 Mart 2000

belirlenmesindeki usulsüzlük gözlemlenmiştir. Bu şekilde adayların yarısından fazlasını seçimlere katılması önlenmiştir.

Seçim gününde Avrupa Konseyi Parlamentosundan olan 18 parlamento üyesinin de dâhil olduğu 200'den fazla gözlemci Azerbaycan'daki 5 bin seçim merkezinde 700'de bulunmuş ve oylamanın genelde, sakin ortamda yürütüldüğünden haber vermişler. Bununla birlikte, uluslararası gözlemciler kolluk kuvvetlerine ihlallerin acil olarak soruşturulması ile ilgili talimat verilmişti⁹⁵.

2000 yılının Temmuzundan – Kasım ayına kadar devam eden müzakerelerden sonra Kasımın 9-da Avrupa Konseyi Bakanlar Kurulunun 107. toplantısında 14 No:lu özel karar kabul edilmiştir. Kararda:

- Azerbaycan'ın Avrupa Konseyine üye olmağa davet edilmesi; Azerbaycan Cumhuriyetinin Avrupa Konseyi Parlamentosundaki temsilcilerinin sayının 6 kişi olarak belirlenmesi; Karara uygun olarak Azerbaycan'ın Avrupa Konseyine yapacağı ödemelerin miktarının belirlilişmesi⁹⁶; Azerbaycan'ın Avrupa Konseyine üyeliği sürecinde oluşturulmuş çalışma grubu gerekli dokümanları verdikten sonra 2001 Ocak ayının 17-de Azerbaycan Avrupa Konseyine tam hukuklu üye olarak kabul edildi ve resmi törenin Ocak ayının 25'de yapılması kararlaştırıldı.

95 “Uluslar arası Gözlemcilerin Basın Toplantısı” Azerbaycan gaz. Bakü, 7 Ocak 2000

96 “Dış İşler Bakanlığın Media Merkezinin Bildirgesi” “Azerbaycan gaz., Bakü , 6 Ocak 1998

II Bölüm: Azerbaycan'ın Avrupa Konseyi Üyeliği Sürecinde Temel Konular

A. Azerbaycan Parlamento Temsilci Grubunun Avrupa Konseyi Parlamento Genel Kurulu'ndaki Faaliyetleri.

Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisi temsilci grubu Avrupa Konseyinin 22 Ocak 2001 yılında Strasbourgda yapılan olağan toplantısına milletvekili İlham Aliyev'in başkanlığında katılmıştı. Temsilci grup şu kişilerden oluşmuştu: Semed Seyidov, Gültekin Hacıyeva, Naire Şahtatinskaya, Vakıf Vekilov, Kulamhüseyn Alibeyli.

Bunun dışında 6 kişiden oluşan ihtiyat grup da oluşturulmuş ve Azerbaycan Parlamentosu'nun AK GKT temsilcilerinin sayısı 12'yi bulmuştur.

Azerbaycan temsilci grubu ilk kez 23–27 Nisan 2001 tarihinde tam hukuklu üye olarak Avrupa Konseyi Parlamento Genel Kurul Toplantısına katılmıştır ⁹⁷.

Böylece, 2001 yılının Nisan ayında Avrupa Konseyinin ilkbahar dönem toplantısı yapıldı ve bu temsilci grubumuzun katıldığı ilk dönem toplantısıydı. “Avrupa'nın ekonomik ve trans milli organize suç örgütlerine karşı mücadelesi” konusunda yapılan müzakerelerde konuşma yapan Azerbaycan temsilci grubu şu sorunun genişletilmesinde Ermenistan'ın oynamış olduğu rolü somut örneklerle katılımcıların dikkatine sunmuş. Öyle ki, trans milli ve organize suça karşı mücadele konularıyla ilgili İlham Aliyev Parlamento Genel Kurulu'nun dönem toplantısında geniş ve kapsamlı konuşma yaparak, Azerbaycan topraklarını Ermenistan silahlı kuvvetlerinin işgal etmesi sonucu Yukarı Karabağ'da ve çevresinde yasadışı

97 Day of affiliation of the Republic of Azerbaijan into the Council of Europe <http://www.ilham-aliyev.com/s08_pace4/_pinterview_e.html> Erişim Tarihi: 20/04/2006

operasyonlar yapıldığının söz konusu arazilerde uyuşturucu yetiştirildiği, onların taşınmasının teşkili, aynı zamanda yasadışı silahlı grupların hazırlanmasının altını çizmiştir.⁹⁸

Temsilci grubumuz Azerilere karşı Ermeniler tarafından yapılmış soykırım hakkında belgenin tanınması ve Azeri rehine ve savaş tutuklularının Ermenistan’da ve Yukarı Karabağ’da saklanmasıyla ilgili resmi belgelerin kabul edilmesi talebinde bulunmuş ve böyle bir belgenin kabulünü sağlamıştır.

Avrupa Konseyinin dönem toplantısında milletvekili Gültekin Hacıyeva tarafından hazırlanmış kurumun Bakanlar Kuruluna sunulmuş “Azerbaycan’ın toprak bütünlüğünün Ermenistan tarafından tanınması” resmi sorusu 43 ülke temsilcilerinin katılımı ile müzakere olunmuştur. Ermenistan ve ona destek veren bazı ülkeler kararın kabul görmesini engellemeğe çalışmaktaydı⁹⁹.

Bakanlar Kurulu’nun yedi maddeden oluşan kararı: “Bakanlar tüm Avrupa’da uluslararası camia tarafından tanınmış sınırlara, egemenliğe ve devletlerin toprak bütünlüğüne, aynı zamanda Birleşmiş Milletler Teşkilatı Tüzüğü’nde, AGİT’in Helsinki Nihai Senedinde ve diğer uygun metinlerde gösterilen uluslararası hukuki ilkelere saygı duyulmasını desteklediklerini bir daha onaylıyorlar”¹⁰⁰.

Gördüğümüz üzere, Avrupa Parlamentosu Bakanlar Kurulu daha önce atıfta bulunduğumuz kararda milletlerin kendi kaderini belirlemek hukukundan konuşurken bu hukukların BM Tüzüğü’nün amaç ve ilkeleri, uluslararası hukuk

98 “Avrupa Konseyi :Azerbaycan bu örgütün değerli üyesidir “Azerbaycan Gaz., Bakü 22 Eylül 2000

99 Doc. 9140. Gultekin Hacıyeva. Recognition of the territorial integrity of Azerbaijan by Armenia

100 “Azerbaycan Meclisinin temsilcileri Avrupa Konseyinde başarılı faaliyetleri devam ediyor”
XXI y.y. dergisi , 2001 , №43, s .32-33

kuralları, aynı zamanda devletlerin toprak bütünlüğüne dair kurallara uygun biçimde çözülmesini mümkün sayıyor.

Kararda bu hukukun yalnızca barış masası etrafında hayata geçirilebileceği denilir. Toprak elde etmek amacıyla güç kullanmak kabul edilemez ve güçle elde edilen sonuç tanınmaz.

Azerbaycan parlamento temsilci grubu dönem toplantısında daha bir kaç ciddi sorun üzerine konuşmalar yapmıştır. Bunlardan bir tanesi dünyanın tartışmasız olarak kınadığı terörizmdir. ABD’de ortaya çıkmış terör olayı terörün yalnız güçlerin birleştirilmesiyle ortadan kaldırılabileceğini bir daha kanıtlamış oldu. Azerbaycan terörden daha çok zarar görmüş ülke olarak onun hangi dehşetler türettiğini iyi bilmektedir. Bunun için de terör örgütlerine, aynı zamanda yalnız Azerbaycan’da değil, dünyanın tüm ülkelerinde kanlı cinayetler yapmış ermeni teröristlerine karşı tüm dünya, uluslararası camia ciddi mücadele vermelidir.

Uluslararası terörizm konusunun geniş müzakere olunduğu toplantıda çeşitli ülkelerden olan milletvekilleri konuşarak binlerle sivil insanın ölümüne neden olan terörün, özellikle 11 Eylül tarihinde ABD’de gerçekleştirilen vahşeti kınamış, terörizmin yeni şekli, politik terör şekli almasından endişe duyduklarını dile getirmiş, dünya ülkelerini bu tehlikeye karşı mücadele etmeğe çağırmıştır ¹⁰¹. Bu toplantıda İlham Aliyev kesin olgularla konuşarak Ermenistan’ın Azerbaycan’a karşı işgal başladığı zamandan itibaren 30’dan fazla terör olayı teşkil ettiğini ve sonuçta 2 bin Azeri vatandaşının hayatını kaybettiğinin altını çizmiş, aynı zamanda “ASALA”

101 Robertson A.N. ,**Human Rights in National and International law**,Manchester: 1968, s -43

Ermeni terör örgütünün Ermenistan hükümetiyle sıkı ilişkilerde bulunduğunu söylemiştir¹⁰².

“Azerbaycan terörizmle mücadelede Birleşik Devletlerle aynı cephededir. Biz tüm demokratik dünya ile birlikteyiz ve dünyada terörizme son koymak için elimizden geleni yapmaya hazırız”. Azerbaycan Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev Amerika Birleşik Devletleri’ne karşı yapılmış saldırılar sonrası yaptığı konuşmasında Azerbaycan Birleşik Devletlerine tam desteğini ifade etmiştir: “Azerbaycan kendi hava sahasının Birleşik Devletlerine açmıştır ve Birleşik Devletlerde terör yapanların mahkeme karşısında sorumluluk taşıması için gereken tüm kuruluş ve yapıları ABD’nin kullanmasına vermeye hazırdır”¹⁰³.

Bununla ilgili Azerbaycan milletvekilleri herdir konuşmasında Avrupalılara Ermeni işgalinin mahiyetini açıklamaya çalışır ve Ermenistan’ın Azerbaycan’a karşı toprak davası Azerbaycan’a hangi sorunlar oluşturmuş ve Avrupa’ya hangi sorunlar oluşturabilir.

“Dünyada terörizmin tüm şekillerine karşı geniş çapta antiterör kampanyasına başlamanın ve terörle savaşta çok ciddi adımlar atmanın zamanı gelmiştir”¹⁰⁴ diye İlham Aliyev toplantıda ilk olarak bu terörün insanlık için büyük tehlike olduğunu ve Azerbaycan’ın teröre karşı mücadelede değişmez pozisyonda olduğunu, teröre karşı mücadelede her türlü yardım ve dayanışmaya Azerbaycan’ın hazır olduğunu belirtti. Bunun nedenini açıklayan İlham Aliyev Azerbaycan’ın

102 Huseynov R. “**Network of terrorist organizations supported by Armenia on the occupied territories of the Republic of Azerbaijan**”, Doc. 9489,P. 14 June 2002

103 Azerbaycan temsilci grubu başkanı İlham Aliyevin röportajı Azerbaycan gaz., Bakü , 25 Eylül 2001

104 “Dış İşler Bakanlığın Media Merkezinin Bildirgesi “Azerbaycan gaz., Bakü,10 Kasım 2000

Ermenistan tarafından sürekli teröre maruz kaldığını bunun sonucu olarak binlerce insanın hayatını kaybetmiştir..

İlham Aliyev dönem toplantısındaki konuşmasında yalancı Dağlık Karabağ Cumhuriyeti'nde teröristler hazırlayan askeri kapların mevcut olması, bu toprakların Ermeniler tarafından amaçlı olarak kara paraların aklanması merkezine dönüştürülmesine dikkat çekmesi medya savaşında Ermenilerin pozisyonlarına ciddi darbe vurulması gibi değerlendirildi ¹⁰⁵.

11 Eylül faciası hiçbir devletin teröre karşı güvende olmadığını ispatladı ve terörle etkin bir biçimde mücadele etmek için milli, dini mensubiyetinden ve coğrafi pozisyonunda bağımsız olarak tüm dünya devletlerinin beraber gayret göstermesi gerekiyordu¹⁰⁶.

Bunun dışında, Avrupa Konseyi' da Azeri zorunlu olarak yerlerinden ayrılmış kişilerin ve mültecilerin ağır durumu, işgal olunmuş arazilerde kültür anıtlarının mahvedilmesi, yüksek ve orta eğitim okullarının tamamen dağıtılması konusunda da çeşitli belgeler hazırlanmış ve yayınlanmıştır. Ermenistan'ın saldırıları sonucu binlerce Azeri çocuğu eğitim hakkını yitirmiş, 616 okul, 234 ana okul, 12 meslek lisesi, 5 teknik meslek lisesi, 1 üniversite, 3 üniversite şubesi ve 3 meslek lisesi şubesinin mahvedilmesi, 20 bin eğitim görevlisinin, 130 bin talebe ve öğrencinin kaçkın düşmesi teşkilatta temsil olunan ülke temsilcilerine iletili. Belgeyi Parlamento Genel Kurulu'nun pek çok üyesi imzaladı¹⁰⁷.

105 Veliyev A. ,**Uluslar arası Terörle Mücadele de Azerbaycan ve Avrupa Konseyi arasında işbirliği**, Kafkas Yayın Evi , Bakü 2003 s.106

106 Halilov S. , **Çağdaş Uygarlık ve Terör** , Azerbaycan Yayın Evi , Bakü 2002 s.43

107 **Right for Education of the Refugees and Internally Displaced People in the Framework**
<http://www.ilham-aliyev.com/s08_pace3/_pdocument_e.html> Erişim Tarihi: 08/05/2006

Avrupa Konseyi Parlamento Genel Kurulu dönem toplantısının sırası gelen toplantısında bazı konuların yanı sıra “yeni üye olmuş ÷lkelerde izleme süreci” de müzakere olunmuştur. Müzakerelerde konuşma yapan milletvekili Gültekin Hasiyeva bu sahada Avrupa Konseyi ile Azerbaycan’ın ilişkilerinin verimli olduğunu, Azerbaycan’ın Avrupa Konseyine üye olarken üstlenmiş olduğu taahhütlerin yerine getirilmesinde epey ilerlemeler elde ettiğini, pek çok yasaların hazırlanma aşamasında olduğunu açıklamış, cumhurbaşkanının az önce sırası gelen af kararnamesi imzaladığını söylemiş, Azerbaycan’ın üstlenmiş olduğu taahhütleri bundan sonra da iyi bir şekilde yerine getireceğinin altını çizmiştir.

Avrupa Konseyi’nin Siyasi Komitesi yanında oluşturulmuş ve Azerbaycan, Gürcistan ve Ermenistan’ın dahil olduğu işçi grup arasında görüşme yapılmıştır. Siyasi Komitenin teşebbüsü ile yapılan görüşmeye komite yönetiminden Terri Devis, George Klayfart, Azerbaycan ve Ermenistan temsilcileri katılmışlardır. Görüşme zamanı Güney Kafkasya bölgesinde istikrar paktının hazırlanması ve belirli alanlarda danışma perspektifleri konusunda Gürcistan temsilci grubunun teklifi ve proje konusunda konuşuldu.

Azerbaycan tarafı Güney Kafkasya bölgesinde istikrar paktının oluşturulmasının, bu alanda tedbirler alınmasının gerektiğini ve bununla ilgili müzakerelere hazır olduğunu, savaş sırasında asır ve kayıp olmuş insanların kaderleriyle ilgilenmenin önemli olduğunu, Azerbaycan’ın bu konuda gereken belgeleri sunmaya ve karşı tarafla konuyu müzakereye hazır bulunduğunu açıklamıştır.

Azerbaycan, Gürcistan ve Ermenistan'ın dayanışması konusunda olan projede ekoloji ve turizm alanlarında, aynı zamanda ekonominin belli alanlarında dayanışma konusunda maddeler bulunuyordu. Ama Azerbaycan tarafı buna karşı çıkarak, Ermenistan – Azerbaycan, Yukarı Karabağ sorunu çözülmeğine dek, işgal olunmuş topraklar serbest bırakılmayana dek herhangi dayanışma söz konusu olamayacağını söylemişlerdir. İlham Aliyev bu mesele ile ilgili kendi görüşlerini böyle ifade etmiştir: “İhtilaf başladığı andan itibaren Ermenistan terör örgütleri Azerbaycan'da 32 terör eylemi yapmışlardır. Azerbaycan terörü yaşayan bir ülke. Ermenistan silahlı kuvvetleri işgal ettikleri toprakları serbest bırakılmayana dek iki ülke arasında herhangi dayanışma söz konusu olamaz”.

Avrupa Konseyi'nde her bir temsilci grup kendi ülkesinin çeşitli siyasi çevrelerinin, aynı zamanda ayrı partilerin çıkarlarını ifade eder. Oradaki milletvekilleri kendi temsilci grubunun üyeleri olmakla birlikte ayrı politik görüşleri ifade eden siyasetçiler olarak faaliyette bulunmaktadır. Nitekim Avrupa Konseyi ye ülkelerin çeşitli siyasal sosyal çevrelerinin düşüncelerini yansıtan milletvekillerinin meclisidir. Bu ortamda Azerbaycan temsilci grubunun otoritesinin yükselmesi kolay olmamıştır. Azerbaycan'ın Avrupa Konseyi'nin tam hukuklu üyesi olduğu ilk günden Ermenistan'a tam destek veren ayrı gruplar ve siyasi komiteler içinde Azerbaycan'a münasebette oluşturulmuş yanlış düşüncelerin etkisi sonuçta temsilci grubumuzun kazandığı başarılarla ortadan kaldırılmıştır. Böylece, ilk dönem toplantılarında yapılan işler sonuç vermiş ve süre içinde Azerbaycan temsilci grubunun tüm Avrupa'nın dikkatini çekebilmiştir.

2002 yılının kış dönem toplantısı gündemine diğer meselelerle beraber “Azerbaycan’da siyasi tutuklular” konusu da dâhil edilmişti. Rusya’yı, Fransa’yı, Türkiye’yi, Polonya’yı ve diğer devletleri temsil eden milletvekilleri kendi konuşmalarında “siyasi tutuklular” konusunu saçma bir konu olduğunu dile getirdiler. Müzakereler zamanı konuşma yapan İlham Aliyev Azerbaycan’a siyasi tutuklular değil de, ağır suç işlemiş, bunun yanı sıra terör eylemi, darbe girişimleri ve diğer cinayetlerden dolayı mahkum edilmiş insanlar var. Azerbaycan’ın üstlenmiş olduğu taahhütlere sadık olduğunu ve onların yerine getirilmesi tüm adımların atıldığını belirtti. Buna rağmen herhangi bir konuyla ilgili Azerbaycan’a baskı yapılması kabul edilmezdir.¹⁰⁸

Olağan 2002 yaz dönem toplantısı Yukarı Karabağ sorununun ve göçmenlerle ilgili gerçeklerin Avrupa Konseyi’nin dikkatine sunulması bakımından önemli olmuştur. Azerbaycan’ın Avrupa Konseyi Parlamento Genel Kurulundaki temsilci grubu Yukarı Karabağ Azerbaycan tolluluğu temsilcileriyle beraber Avrupa Konseyi başkanı Volter Shvimmer’le, Avrupa Konseyi İnsan hakları komiseri Alivero Hil-Roblesle görüşme yapmıştır¹⁰⁹. Görüşmeler zamanı Azerbaycan milletvekilleri Ermenistan’ın Azerbaycan’a karşı saldırısı sonucu topraklarımızın %20, Yukarı Karabağ ve etrafındaki yedi ilçenin Ermenistan silahlı kuvvetleri tarafından işgal olunması, Azerbaycan’ın 1 milyondan fazla kaçkın ve mecburi göçmen sorunuyla yüzleşmesi, onların zor durumda olmaları konusunda kapsamlı bilgi vermiş ve Avrupa Konseyi’nden kendi otoritesini kullanarak Ermenistan – Azerbaycan ihtilafının tez bir zamanda barışla çözümlenmesine yardım etmesini rica etmiştir.

108 Azerbaycan Temsilci Grubu Başkanı İlham Aliyevin Röportajı XXI y.y. dergisi , 2002 , №47, s .29-31

109 “Avrupa Konseyi başkanı ile görüşme yapmıştır”, Halk gaz. Bakü, 28 Haziran 2002

2002 yılının Eylül ayında Avrupa Konseyi'nin olağan dönem toplantısında müzakereleri zamanı hem Azerbaycan'ın, hem de Ermenistan'ın Avrupa Konseyi karşısında üstlenmiş oldukları taahhütlerin yerine getirilmesi konusunda konuşma yapan İlham Aliyev raporlarda Azerbaycan'ın yararına oldukça önemli düzeltmeler yapılmış, en önemlisi ise Ermenistan silahlı kuvvetleri tarafından Yukarı Karabağ'ın işgali olgusunun teşkilatın belgelerinde kendi yer alması olmuştur¹¹⁰.

Bununla ilgili olarak İlham Aliyev Azerbaycan televizyonuna şunları söylemiştir: “Yapılan müzakereler zamanı Avrupa Konseyi üyelerinin büyük çoğunluğu Ermenistan'ın işgalci bir devlet olduğunu net şekilde söylüyorlar. Ermenistan Azerbaycan topraklarını işgal etmiştir, bu işgal sonucu Azerbaycan'da bir milyondan fazla mülteci ve mecburi göçmen ortaya çıkmıştır. Bundan dolayı da Ermenistan'ı ciddi olarak eleştirmişlerdir.”¹¹¹.

İlk kez olarak uluslararası örgütün kabul ettiği genel nihai belgede Azerbaycan topraklarının işgal edilmesi olgusu yer aldı. Bu düzeltmelerin tarihi ve politik önemi büyüktür. Bir taraftan “işgal” kavramının kabul edilmesi sorunun barışçı çözüme ulaşması yolunda siyasi yaklaşım düzeyinde ciddi değişikliklere neden olacak ve “dengeli” politikanın zayıflamasına, nihayet ortadan kaldırılmasına teken vermiş olacaktır. Diğer taraftan ise, tarihi bakımdan “işgalcinin” kim olduğu, işgal edilmiş toprakların kime ait olması sorunu olumlu çözüme kavuşacaktır.

110 Veliyev A. , “Azerbaycan'ın Umumi Avrupa'ya Üye Olmasında Avrupa Konseyin Rolü”, XXI y.y. dergisi ,Bakü 2001, №40 , s.191

111 “Interview İlham Aliyev from Strasbourg to Azeri television”< http://www.ilham-aliyev.com/s08_pace4/_pinterview_e.html> Erişim Tarihi: 04/05/2006

2000’li yıllardan itibaren Azerbaycan ekonomik olarak gelişme sağladığı gibi politik ve stratejik olarak da Dünyada önemli konuma gelmeğe başladı. Yeni kurulduğu zamandan farklı olarak ekonomideki istikrarsızlık ortadan kaldırılmış, siyasi çalkantılar yerini istikrara bırakmıştı. Avrupa Konseyi ile ilişkilere göz atıldığında da önemli gelişmelerin olduğu gözlemlenmiştir. Avrupa Konseyi Parlamento Genel Kurulu’nun kış dönem toplantısının ilk gününde daimi temsilci grup başkanı milletvekili İlham Aliyev Avrupa Konseyi’nin başkan yardımcısı ve büro üyesi seçildi¹¹².

Avrupa Konseyi saygın uluslararası örgüttür ve onun dünyadaki gelişmelere etkisi oldukça büyüktür. Avrupa’nın büyük devletleri bunu iyi anladıklarından dolayı teşkilatın verimli şekilde yönetilmesine hassasiyetle yaklaşmaktadırlar. İşte bundan dolayı onun yönetici organlarına kimlerin ve hangi devletin temsilcilerinin seçilmesi büyük önem taşır.

Başkan yardımcılarını Avrupa Konseyi sisteminde statülerine göre ikinci şahıs sayılmakta ve hepsi beraber statüsündedirler. Başkan yardımcılarını Başkan olmadıkta Genel Kurulun toplantılarını yönetmek hakkına sahiptirler. Onlar büro toplantılarının gündemlerinin oluşturulmasında istisnai hukuklara sahiptirler. Aynı zamanda Başkan’ın vermiş olduğu görev üzerine başkan yardımcılarını Avrupa Konseyi yetkileri çerçevesinde bulunan meselelerin çözümünüyle uğraşırlar.¹¹³

İlham Aliyev Avrupa Konseyi ile Azerbaycan arasındaki ilişkileri açıkça görerek yüksek değerlendirmiştir: “Avrupa Konseyi’nin Azerbaycan’a ilgisi çok

112 I.Aliyev was elected to the post of PACE vice-president and Bureau member <http://www.ilham-aliyev.com/s08_pace2/pspeech_e.html> Erişim Tarihi: 09/05/2006

113 The Council of Europe: 800 million Europeans. Strasbourg: Publikis- Koufra. 2001, s.16

yüksek ve çok olumludur. Benim Avrupa Konseyi başkan yardımcısı ve büro üyesi seçilmem Avrupa Konseyi ile Azerbaycan arasında, aynı zamanda temsilci grup üyeleri arasında hiçbir sorun olmadığının göstergesidir. Aksine, dayanışma ve güzel münasebetler vardır. Biz beraber olarak Azerbaycan'daki demokrasi sürecinin genişletilmesine çalışacağız. Aynı zamanda Azerbaycan temsilci grubu Avrupa Konseyinde kendi pozisyonunu savunacaktır. Ermenistan'ı saldırgan ve işgalci bir devlet olarak ifşa edecek ve bizim milli çıkarlarımızı savunacaktır”¹¹⁴.

Azerbaycan parlamento temsilci grubu kış dönem toplantısının gündemindeki “Güneydoğu Avrupa için istikrar imkanları” meselesinin müzakeresi zamanı yaptığı çalışmada Avrupa Konseyinin son dönem toplantısında Azerbaycan topraklarının Ermenistan tarafından işgali olgusunun tanınarak ona önem verilmesini olumlu olarak değerlendirmiştir. O Azerbaycan'ın işgal olunmuş topraklarının yer aldığı belgenin kabul edilmesi için Avrupa Konseyi üyesi olduktan sonra Azerbaycan temsilci grubunun iki ay zaman harcadığının özellikle altını çizmiştir.¹¹⁵

Genel olarak yapılmış işler sonucu şimdi Azerbaycan temsilci grubunun kurumda rolü artmış ve artık onun pozisyonuna önem verilmektedir. Avrupa Konseyinin komitelerinde Azerbaycan'ın çıkarına hizmet eden konuların seslenmesi, temsilci grubumuzun yalnız Azerbaycan'la bağla değil, başka devletlere dair konulara da münasebet açıklaması Azerbaycan'ın uluslararası camiada nüfuzunu artırmakta, Azerbaycan'ın objektif olarak demokratik, hukuki devlet imajının

114 Interview of I.Aliyev to the republic television on january 2003 <http://www.ilham-aliyev.com/s08_pace4/ pinterview_e.html> Erişim Tarihi: 18/05/2005

115 I.Aliyev's speech in PACE on September 25, 2002 <http://www.ilham-aliyev.com/s08_pace4/ pinterview_e.html> Erişim Tarihi: 18/05/2005

oluşumunu olumlu etkilemektedir¹¹⁶. Monitoring Komitesi'nin son toplantılarında da Azeri milletvekilleri aktif olmuşlardır. Birçok ülkelerle bağlı taahhütlerin müzakeresi zamanı Azerbaycan'ın pozisyonu söz konusu meselelerin tartışılıp tartışılmamasında halledici rolü olmuştur. Artık bu kurumda Azerbaycan'ın gerçekten demokrasi ilkelerine, Avrupa geleneklerine sadık bir ülke olduğunu gördüler.

Monitoring Komitesine Ermenistan'dan yalnızca bir kişinin seçildiğine de dikkat etmeliyiz. Azerbaycan temsilci grubunun faaliyetleri hareketli gelişmek dedir ve Avrupa Konseyi'nin işini olumlu etkilemektedir. Ermeniler kendi geleneklerine sadık kalarak iftira dolu konuşmalar yapmaya çaba harcıyorlar. Çünkü Avrupa parlamentosu üyeleri artık kimin haklı olduğunu ve nelere hizmet ettiğinin farkındadırlar. Maalesef çifte standartlara eğilimli bazı milletvekilleri ve memurlar ermeni hilelerini tam olarak yenmeği engellemektedir¹¹⁷.

Azerbaycan için çok önemli olan Göç, Göçmenler ve Demografi sorunları üzere Komitenin “Göçmenlerin işi “ alt komitesine Ermenilerden hiç kimse seçilemedi. Azerbaycan ise oradan iki kişiyle temsil olundu.

Avrupa Konseyinin 2003 ilkbahar dönem toplantısının gündeminde Ermenistan'da cumhurbaşkanı seçimlerinin sonuçları, Avrupa Konseyi'nin 50 yıldönümü çerçevesinde büyük Avrupa'da trafik siyaseti, göçmenlerin durumu, tarım alanında yeni politika, Azerbaycan, İsveç ve Ermenistan'dan Avrupa mahkemesine hakimlerin seçilmesi, Avrupa ve Hazar bölgesinde enerji kaynaklarının işlenilmesi, Avrupa ve Irak krizi, üye devletlerde dillerin korunması, Güney Kafkasya'da kültürel

116 “Avrupa Konseyi Genel Kurulu'nun Başkan Yardımcısı İlham Aliyevin Konuşması” _ Respublika gaz. Bakü, 01 Nisan 2003

117 a.g. m.

durum ve diğer konular duruyordu. Toplantının gündeminde direkt olarak Azerbaycan’a ait konuların da yer alması gözükmemektedir¹¹⁸.

“Yukarı Karabağ Cumhuriyeti” adlanan arazinin varlığı olgusunu da uluslararası hukuk kurallarının kaba bir şekilde ihmal edilmesi olduğunu savunan Azerbaycan heyeti, Avrupa’nın şu kısma kontrolün olmamasına dikkat çekti: “Aslında bu arazi askeri rejimin elinde. Herkes biliyor, uluslararası camia için de Yukarı Karabağ’ın çeşitli uluslararası teröristlerin ve diğer suç örgütlerinin sığınak yerine dönüştürülmesi sır değildir. Biz buna son vermeliyiz. Avrupa Konseyi üyesi olan Ermenistan bu uluslararası kurumun diğer üyesi olan Azerbaycan’ın topraklarını işgal altında tutmakta devam etmektedir”. Ermenistan’ın yalnız Azerbaycan için değil bölgenin ve Avrupa’nın tehlike kaynağına dönüştüğünün altını çizen milletvekilleri Avrupa Konseyinin 47 üyesinin imzalamış olduğu belgeye göre şimdiye kadar Gürcistan’da bulunan Rusya askeri kamplarındaki silahların Rusya’nın Ermenistan’daki kamplarına taşındığını belirtti.

“Böylece, Ermenistan kendi ülkesinin ve toplumunun militarizasyonu için korkunç bir adım atmaktadır. Saldırgan ülkeden, terörizmi destekleyen devletten, söz ve medya özgülüğünü boğan toplumdaki özgür ve adaletli seçimler beklemek doğru olamaz”¹¹⁹.

“Güney Kafkasya’da kültürel durum” konusunda yapılan konuşmada Ermenistan’ın işgal ettiği topraklarımızda Azerbaycan halkının tarihi anıtlarının tahrip edilmesinden Azerbaycan’ın ciddi şekilde rahatsız olduğunu altı çizilmiştir. Raporla ilgili müzakerelerde konuşma yapan Azerbaycan milletvekilleri Güney

118 a.g. m.

119 a.g. m.

Kafkasya ülkelerinin, bunun yanı sıra Azerbaycan'ın eski medeniyet incilerine sahip olduğunu ve bu ülkelerin sömürü rejiminde bulunmalarına rağmen, millet olarak zengin kültürel miras sahibi olarak kendilerine ait özellikleri muhafaza ettiklerini dedi. Ama bağımsızlığına kavuştuktan sonra Azerbaycan'ın ilk önce, toprak kaybına maruz kaldığını, vatandaşların pek çoğunun zorunlu olarak yerlerinden ayrılmış ve mülteci olarak yaşadığını Avrupalıların dikkatine bir daha sunarak İlham Aliyev Azerbaycan'ın işgal olunmuş topraklarında Ermenistan ordusu tarafından 4400 kültür anıtının ve sosyal inşaların, 850 eğitim ocağının dağıtılması hakkında konuştu. Kültür anıtlarının büyük çoğunluğu yok edilmiştir ve günümüzde Bakü'de sanat müzesi avlusunda işgal edilmiş topraklardan getirilmiş müzik ve edebiyat adamlarının anıtları üzerinde ermeni faşizminin belirtileri bulunmaktadır. Azeri'lere karşı soykırım politikası izleyen, kendi amaçlarına terör eylemleri ile ulaşmak isteyen Ermeniler bir zamanlar Şuşa'da söz konusu anıtları da kurşun ateşine tutmuşlardır¹²⁰.

Azerbaycan topraklarının Ermeniler tarafından değil, işte Ermenistan silahlı kuvvetleri tarafından işgal edilmesi olgusunu Avrupa Konseyi resmen tanımıştır, işgal olunmuş bölgelerin hepsinin isimleri Avrupa Konseyinin resmi belgelerinde bulunmaktadır. Azerbaycan milletvekillerin faaliyetleri sonucu Avrupa Konseyi Azerbaycan gerçekliklerini kabul ediyor, Ermenilerin sahte bilgilerine inanmıyor ve Ermenistan'ı işgalci gibi tanımak devam etmektedir.

Azerbaycan milletvekili İlham Aliyev Avrupa Konseyi'nin 2 Nisan tarihinde yapılan toplantısında Fransalı milletvekili B.Shrenerin "Avrupa ve Hazar

120 "Avrupa Konseyi Genel Kurulu'nun başkan yardımcısı İlham Aliyev'in Konuşması", Respublika gaz. Bakü , 3 Nisan 2003

denizi bölgesinde enerji kaynaklarının gelişimi” konusunda yaptığı konuşmasının müzakeresinde de konuşma yapmıştır. Bu konuşmada bazı önemli makamlar bulunur:

“Devlet bağımsızlığı kazanıldıktan sonra yabancı sermayeleri Hazar denizine çeken ilk ülke olarak Azerbaycan kişi başına düşen yabancı sermaye kapsamına göre eski SSCB mekanında, aynı zamanda Doğu ve Merkez Avrupa’nın pek çok ülkeleri sırasında lider durumdadır. Hazarın hukuki statüsü kimlerinse istekleri uyarınca değil de, dünyada kabul gören uluslararası tecrübeye göre çözülecektir” söyleyen İlham Aliyev Hazar kıyısı ülke olarak Azerbaycan’ın da enerji kaynaklarını geliştirmek hakkı olduğunu hatırlattı, Avrupa Konseyi üyelerini temsil ettikleri devletin resmi pozisyonu uyarınca konuşmalarını tavsiye etti.¹²¹

Avrupa Konseyi Parlamento Genel Kurulu’nun 2003 tarihli yaz dönem toplantısı Azerbaycan için çok önemli oldu. Avrupa Konseyi Parlamento Genel Kurulu’nun 26 Haziran tarihinde yapılan olağan dönem toplantısında Azerbaycan’da siyasi tutuklular meselesi konusunda¹²² Hukuk meseleleri ve İnsan Hakları Komitesi üyesi, Belçikalı milletvekili George Klerfayt’ın konuşması dinlenilmiştir. Azerbaycan’a karşı düşmanca pozisyon sergileyen konuşmacı Azerbaycan’ın Avrupa Konseyi’ne üye olduğu zaman siyasi tutsak sorunu ile ilgili üstlenmiş olduğu taahhütleri yerine getirmediğini söylemiş, çeşitli suçlardan dolayı hapse girmiş kişileri siyasi tutsak olarak nitelendirmiştir. Konuşmacı iki kez Azerbaycan’da bulunduğunu, ceza evlerini ziyaret ettiğini, tutukluların avukatları ile buluştuğunu

121 In the framework of Economic Issues and Development Committee of PACE international seminar at the topic of "Europe and Development of the Caspian energy resources" <http://www.ilham-aliyev.com/s08_pace2/_pspeech_e.html> Erişim Tarihi:20/05/2006

122 Problem of universally admissible criteria of "political prisoner" conception <http://www.ilham-aliyev.com/s08_pace3/_pdocument_e.html> Erişim Tarihi: 12/05/2005

söyleyerek, onların beklenen Cumhurbaşkanı seçimlerine katılmak hukukundan menedilmelerinden endişe duyduğunu dile getirmiştir¹²³.

Raporla ilgili yapılan gergin müzakerelerde 12 milletvekili konuşma yapmıştır. Onların büyük çoğunluğu raporun dikkatsizce hazırlanmış olduğunu, düşmanca muhtevasını, hatta Avrupa Konseyi kriterlerine uymadığını, bazı makamların, aynı zamanda Azerbaycan Cumhurbaşkanı'nın 17 Haziran 2003 tarihli kararnamesi ile 106 tutsağın serbest bırakılması olgusunun raporda yer almadığını söylemiş, bu konuyla ilgili konuşmacının pozisyonunun Avrupa Konseyi genel sekreteri Valter Shvimmer tarafından atanmış bilirkişiler grubunun düşüncelerine uymamasının altını çizmişlerdir. Milletvekilleri kimin siyasi tutsak ve kimin suçlu olmasının ciddi araştırmalar sonucu belli olacağını söylemiş, konuyu araştırmak amacıyla bağımsız bilirkişiler grubuna ilave zaman verilmesi teklifini vermişlerdir.

Azerbaycan temsilci grubu gündemde bulunan “siyasi tutsak” konusunda raporun çelişkili olduğunu ve seçki öncesi durumu etkilemek amacı taşıdığını beyan etmiştir. Grubun toplantıdaki konuşmasında rapor hazırlandıktan sonra ülkede köklü değişiklikler olduğunu ve Cumhurbaşkanı'nın sonuncu af kararnamesini toplantı katılımcıların dikkatine sundu: “Bu Kararname’ye göre 106 kişi serbest bırakılmıştır. Azerbaycan Avrupa Konseyi’ne üye olduğu zamandan başlayarak bazı sivil toplum örgütlerinin hazırladığı 716 kişiden oluşan “siyasi tutsak” listesi 527 kişi azalmıştır. Bu bizim Avrupa Konseyi üyeliğimiz deneyiminde bazı sivil toplum örgütlerinin “siyasi tutsak” olarak nitelendirdiği 527 kişinin serbest bırakılması demektir”¹²⁴. Onların Klerfaytın belgesiyle değil de Cumhurbaşkanı'nın kararnamesiyle af

123 <http://www.ilham-aliyev.com/s08_pace3/_pdocument_e.html> Erişim Tarihi: 12/05/2005

124 <http://www.ilham-aliyev.com/s08_pace3/_pdocument_e.html> Erişim Tarihi: 12/05/2006

edildiğini söyleyen Avrupa Konseyi genel başkanı V. Shvimmerin atadığı bağımsız uzman “siyasi tutsak” saydığı iki kişinin de devlet başkanın son kararnamesi ile serbest bırakıldığını belirtmiştir. Azerbaycan grubu raporla bağımsız eksperlerin düşünceleri arasında ciddi çelişkiler olduğunu Avrupalı milletvekillerinin dikkatine sundu: “Bağımsız eksperlerin siyasi tutsak saymadığı bazı şahıslar konuşmacı tarafından ”siyasi tutsak” ilan olunmuştur. Bu da tasarıda kendine yer almıştır. İkinci neden raporun politik bakımdan sert olmasıdır. Azerbaycan’ın politik hayatını olumsuz yönde etkileyebilir”. Avrupa Konseyi faaliyetleri tarihinde ülkelerin Cumhurbaşkanı veya Parlamento seçimleri öncesi bu türlü konuları müzakere etmek tecrübesi olmamıştır.

Avrupa Konseyi Ermenistan’ın sorunlarına özel hassasiyetle yaklaşmaktadır. Hiçbir zaman bu ülkenin iç sorunlarını siyasileştirmek çabaları gözükmemiştir. Azerbaycan grubu raporun 25. fıkrasında değişiklik yapılmasının gerekli olduğunu söyledi, bunlardan dolayı bu meselenin Avrupa Konseyi’nin kış dönem toplantısına dek ertelenmesini istedi. Azerbaycan’ın teklifi Rusya, İtalya, Fransa İngiltere ve diğer ülkeler tarafından desteklendi ve ülkemizi grup olarak savunacaklarını belirttiler. Siyasi meseleler, Hukuki meseleler ve İnsan hakları komitelerinde de Azerbaycan’ın teklifi hassasiyetle karşılandı. Siyasi meseleler komitesi kurumun genel sekreterine adreslenmiş olduğu mektubunda müzakere olunacak konunun yalnız Azerbaycan temsilci grubunun nüfuzuna değil, aynı zamanda ileride beklenen Cumhurbaşkanı seçimlerine ve Yukarı Karabağ sorununu etkileyebileceğinden endişe duyduğunu ifade etti.

Göründüğü gibi, Azerbaycan milletvekilleri kendi diplomatik yeteneğiyle ülkenin milli çıkarlarını korumaya yönelik yeteri kadar güçle destek kazanarak sonuçta Avrupa Konseyi'nin uygun karar vermesini temin etmiş oldu.

“Avrupa’da özerk illerin olumlu tecrübesi” konusu ile ilgili rapor konuşması yapan A. Gross dünyanın savaş alanlarına dönüşmüş ve olumsuz tecrübesi olan özerk illerin ismini söylemedikte Azerbaycan milletvekilleri konuşmacıyı ciddi şekilde eleştirdi. Azerbaycan grubunun teklifi ile tasarıyla ilgili karara “özerklik verilmesi devletin egemenliğine ve toprak bütünlüğüne dayanacaktır” ve “özerk kurumların uluslararası camia tarafından tanınmış sınırları ihmal edilemez” ekleri ilave olundu. Böylece, bu toplantıda Azerbaycan temsilci grubuna müeyyideler uygulamak konusunda teklif eden kişilerin istekleri yerine getirilmedi. G. Klerfaytın raporunda siyasi tutuklular meselesinden dolayı temsilci grubun delege kartının alınması meselesini göz önünde bulundursak, o zaman kişisel görüşlere dayanan bu maddenin Azerbaycan grubu tarafından ciddi şekilde eleştirilmesinin nedeni aydın olur: “Bu türlü konularda insanların kişisel duygulardan uzak olmalarının gerektiği düşüncesindenim. Ama aynı zamanda orada yer alan madde beni hiç korkutmuyor. Bu kabul görmüş olsa bile benim pozisyonum değişmez olarak kalacaktır” .¹²⁵

Azerbaycan grubunun bu konuyla ilgili kararlı olması Avrupa Konseyi deki görevlerini Azerbaycan adına yerine getirmesini iyi biliyordu. Yukarı Karabağ konusu ile ilgili raporun hazırlanmasını temin ederek Avrupa Konseyi'nin bu kez de kendi belgelerinde Ermenistan'ı işgalci devlet adlandırmasına ve Azerbaycan

125 Agamanlı F. “ İlham Aliyev : Hiç Bir Baskı Beni Kendi Yolunman Vaaz Geçiremez . VII Kitap” , Oskara Yayın Evi , Bakü 2003

topraklarını geri alınmasına çalışan Azerbaycan milletvekilleri “bizim görevimiz burada Azerbaycan’ın milli çıkarlarını savunmaktır” - dedi. O kendisini bu yolda ne Klerfaytın tehditlerinin, ne de tasarıya konulmuş maddelerin korkutamayacağını söyledi. Çünkü Klerfayt’ın Azerbaycan’da beğendiği bazı siyasi kurumlar ve şahıslar birbiriyle yalnız kendi çıkarları ile işbirliği yapmaktadırlar.¹²⁶

Avrupa Konseyi’nin bazı milletvekillerinin Azerbaycan’a münasebette saldırgan pozisyon izlemelerini özellikle altını çizmek zorundayız. Bu konuyla ilgili Azerbaycan grubu 26 Haziran tarihinde Strasbourg’dan Azerbaycan televizyonuna vermiş oldukları demeçte şunu söylemiştir. “Bir grup milletvekilleri Azerbaycan’a münasebette adaletsiz pozisyon ve çifte standart sergilemektedir, onlar Azerbaycan’la ilgili herhangi küçük sorunları abartıyor ve ülkemiz hakkında olumsuz imaj oluşturmak istiyorlar.

Biz böyle hallere daha önce de rastladık. Bu toplantıda da böyle haller oldu. Ama buna rağmen Genel Kurul’da temsil olunan milletvekillerinin büyük çoğunluğu Azerbaycan’a sıcaklıkla, ilgiyle, saygıyla yaklaşmaktadırlar. Biz bu iyi münasebete burada daima görüyoruz. İşte bundan dolayı siyasi tutuklularla ilgili mesele toplantının gündeminden çıkarılmıştır”¹²⁷.

Böylece Avrupa Konseyi “siyasi tutuklular” meselesiyle ilgili raporu çelişkili bularak yeniden işlenilmesi ve sonbahar dönem toplantısında müzakereye sunulmak üzere komiteye geri verilmiştir.¹²⁸.

¹²⁶ “Avrupa Konseyi Genel Kurulu’nun başkan yardımcısı İlham Aliyevin Konuşması”, Respublika gaz. Bakü ,2003, 25 Haziran

¹²⁷ “Avrupa Konseyi Genel Kurulu’nun başkan Yardımcısının Konuşması”, Halk gazetesi. Bakü ,2003, 28 Haziran

¹²⁸ a.g. m.

Avrupa Konseyinin 2003 tarihli sonbahar dönem toplantısında Avrupa Konseyi'nde gözlemci statüsü ile temsil olunan devletlerde idam cezasının ortadan kaldırılması, teşkilatla sivil toplum örgütleri arasındaki ilişkiler, milli azınlıkların hakları, göç ve sığınak alanında genel politika ve diğer meseleler müzakereye sunuldu¹²⁹.

Dönem toplantısı zamanı çeşitli komitelerde toplantılar yapıldı. İzleme komitesi toplantısında ülkemizde bulunmuş komite üyesi Martines Kassar kendi ziyareti konusunda bilgi vererek Azerbaycan'da siyasi durum, seçim öncesi olaylar, seçim kampanyalarının yürütülmesi ile ilgili konulara değindi¹³⁰.

Azerbaycan temsilcisi onun ülkemizdeki demokratik gelişim konusunda diğer milletvekillerinde yanlış düşünceler uyandırmasına karşı çıkarak, komitede böyle gerçekleri yansıtmayan düşüncelerin seslenmesine son vermeğe davet etmiş¹³¹, bağımsız Azerbaycan devletine, Azerbaycan'daki demokratik süreçlere saygı talebinde bulunmuştur. Aynı zamanda o komite üyelerinin dikkatini Azerbaycan'daki demokratik kuruluşların normal çalışmasına, seçim öncesi kampanyaların demokratik bir bilimde yürütülmesine, muhalefetin seçimlere katılımına iyi ortam oluşturulmasına, hatta Avrupa Konseyi üyelerinin onların internet sitelerine girerek yürüttükleri kampanya ile tanışmasına çekmiştir¹³².

Azerbaycan grubu üyesi milletvekilinin Azerbaycan'da demokratik seçimler yapılacağını, halkımızın kendi iradesini ifade ederek Cumhurbaşkanı seçeceği ile ilgili bilgilerini komite üyeleri olumlu karşılamışlardır.

129 a.g. m.

130 a.g.m.

131 a.g.m.

132 a.g.m.

Avrupa Konseyi'nin bilim, eğitim ve kültür komitesinin olağan toplantısında Ermenistan dış işleri bakanı Vardan Oskanyan'ın toplantı zamanı Strasbourg'da Avrupa Konseyi genel sekreteri Valter Shvimmer'e bizzat sunduğu mektup ve parlamento üyesinin bu uluslararası kuruma adreslenmiş olduğu birkaç belgeyle ilgili mesele müzakere olunmuştur.

Mektup ve belgelerde Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti'nin Culfa ilçesi arazisinde Ermenilere ait ve eski anıtların bulunduğu ve onların dağıtılması yer almış, Avrupa Konseyinden bununla ilgili önlem alması talebinle bulunulmuştur. Şunu da hatırlatmalıyız ki daha Nisan ayında bu mesele ile ilgili Ermenistan temsilci grubu bilim, eğitim ve kültür meseleleri komitesine müracaat etmişti. Ermenilerin bu endişesi söz konusu dönemde Milli Meclis üyesinin Avrupa Konseyi toplantısında Güney Kafkasya'da kültürün durumuyla ilgili raporunda işgal edilmiş Azerbaycan toprakları milli kültürel servetlerin Ermeniler tarafından dağıtılması konusundaki bilgilerinden doğmuştu¹³³.

Komite üyeleri Avrupa Konseyi sekreterliğinde söz konusu belgeleri yakından takip etmiş ve bununla ilgili müzakere düzenlemişlerdir. Müzakere zamanı Culfa ilçesi arazisindeki mezarlığın ve diğer anıtların Alban kabilelerine ait olduğunu, başka devletlerin kültürel mirasına gölge düşürmeye alışmış Ermenilerin söz konusu anıtları kendi anıtları ilan ettiğini, Ermenistan tarafından işgal edilmiş topraklarımızda, aynı zamanda Ermenistan topraklarında bulunan ve UNESCO'nun resmi kayıtlarında olan anıtlarımızın dağıtılmasını somut örneklerle açıklamış, her zaman dünya kamuoyunun dikkatini temel konulardan uzak tutmaya çalışan

133Seizure and destruction of Azeri cultural heritage <http://www.ilham-aliyev.com/s08_pace2/_pspeech_e.html> Erişim Tarihi: 20/05/2006

Ermenilerin sırası gelen bahanelerinin gerekçesiz olduğunu belirtmiştir¹³⁴. Azerbaycan milletvekili Semed Seyidov işgal altında bulunan topraklarımızdaki eski Azıh mağarasında Ermenilerin birkaç ülke uzmanlarıyla beraber kazılar yapılarıyla ilgili Azerbaycan o dönem Dış işler bakanı V. Kuliyevin bu günlerde Avrupa Konseyi genel sekreterine göndermiş olduğu mektubu ve onun mazmununu hatırlatmıştır. Mektupta halkımızın milli serveti olan Azıh mağarasında yapılan kazıntılara keskin itirazda bulunulmuş, kültür anıtlarının korunmasıyla ilgili uluslararası sözleşmelerin 4. maddesinin ciddi şekilde ihmal edildiğinin altı çizilmiştir¹³⁵.

Geniş ve sıcak müzakerelerden sonra komite Güney Kafkasya'nın her üç ülkesinde konuyu yerinde araştırmak için bağımsız gözlemci grubunun oluşturulmasını doğru bulmuştur. Ermenilerin Gürcistan topraklarında da onlara ait anıtların dağıtılmasını iddia ediyorlar.

Komite eksperler grubunun faaliyetleri için ortam oluşturulması konusunda her üç ülkeye müracaatta bulunmayı, belgelerde gösterilen yerlere grup ziyaretleri organize etmek, onun verdiği bilginin komitede, ciddi makamlar belli olacağı takdirde Avrupa Konseyi toplantılarının birinde müzakere olunması için Avrupa Konseyi yönetimine müracaat etmek konusunda karar vermiştir.¹³⁶

15 Ekim 2003 tarihinde Azerbaycan'da yapılmış Cumhurbaşkanı seçimlerinde İlham Aliyev Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı seçilmiş ve bununla ilgili Avrupa Konseyindeki faaliyetlerine son vermiştir Azerbaycan'ın

134 <http://www.ilham-aliyev.com/s08_pace2/pspeech_e.html> Erişim Tarihi: 25/05/2006

135 <http://www.ilham-aliyev.com/s08_pace2/pspeech_e.html> Erişim Tarihi:25/05/2006

136 <http://www.ilham-aliyev.com/s08_pace2/pspeech_e.html> Erişim Tarihi:26/05/2006

Avrupa Konseyindeki temsilci grup başkanı yardımcısı milletvekili Semed Seyidov Azerbaycan'ın Avrupa Konseyi temsilci grubuna başkan olarak atanmıştır. Milletvekili Ali Hüseyinov temsilci grubun temel kuruluna, Aynur Sofiyeva ve Aydın Mirzazade ise ek kurula tayin edilmişlerdir¹³⁷.

Azerbaycan'daki son 6 Kasım 2005 seçimleri Avrupa Konseyi tarafından ciddi olarak gözlemlenmiştir. Yapılan seçimleri izleyen yerli ve yabancı gözlemciler yapılan seçimlerde aksaklıklar olmasına rağmen daha önceki seçimlere oranda daha demokratik olduğu görüşünde birleştiler. Seçimlerin sonuçları yabancı analizcilerin beklentilerinin aksine muhalefetin ağır yenilgisi ile sonuçlanmıştır.¹³⁸

Bu seçim Azerbaycan demokrasisi için gerçekten bir dönüm noktası olabilir miydi? Bu soruya cevap vermek için kısaca Azerbaycan devlet yapısına ve parlamentonun Azerbaycan için etkinliğine göz atmak gerekmektedir. Azerbaycan Başkanlık sistemiyle yönetilen bir cumhuriyettir ve Bakanlar Kurulu parlamento dışından atanmaktadır. Parlamento seçimlerinin en önemli özelliğinin muhalefetin başarısı iktidarı zorlaya bilir olmasıydı.

Azerbaycan'ın mevcut anayasası, uluslararası demokratik normlara uygun olsa da, muhalefetin parlamento seçimlerinde başarısı durumunda bile devlet yönetimi üzerinde etki etmesine olanak sağlamamaktadır. Bunun için iktidar partisi dışında her hangi bir partinin seçimlerde ezici bir başarı kazanması gerekiyor. Bu mevcut şartlarda bir hayli zor gibi gözükmektedir. İktidar partisi dışında her hangi bir

137 "Avrupa Konseyi ile İşbirliğin Gelişmesi Azerbaycan Dünya Birliğine Entegrasyonuna Önem Arz Edir", Azerbaycan Gaz. Bakü, 4 May 2004

138 "Azerbaycan Muhalefeti Seçim Mücadelesini Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine Götmekle Tehdit Etti... Seçim Komisyonu iki Bölgedeki Seçim Sonuçlarını İptal Etti...", Associated Press, USA, 09.11.2005

partinin veya bu seçim sistemi ve seçim şartlarında seçimlerden böyle bir başarı kazanma olanağını fiilen bulunmamaktadır.¹³⁹

Azerbaycan'da seçim sistemi dar bölgedir ve her hangi bir seçim barajı yoktur.¹⁴⁰ İlk bakışta çok demokratik olarak gözüken bu uygulama aslında Azerbaycan'da muhalefet partileri arasında bölünmeye neden olmasının en önemli nedenidir. Bu gün siyasi partilerin durumuna baktığımız zaman benzer görüşleri savunan birçok partinin varlığını görmekteyiz. Azerbaycan Bağımsızlık sürecinin sembol partisi olan AHCP bile Elçibey'in ölümünü ardından kendi içinde parçalandı.¹⁴¹ Bu parçalanma doğal olarak muhalefet partilerini halktan uzaklaştırmaktadır. Bölünmenin istikrarsızlık habercisi gibi halkın üzerinde olumsuz etki yaratmakta ve önyargıya sebep olmaktadır. Ayrıca bölünmelerin birçoğunun parti içi liderlik mücadelesi sonucunda yaşandığını da unutmamak gerekmektedir. Bu şartlarda muhalif partiler her ne kadar sadece seçim öncesi tek çatı altında birleşmeye çalışsalar da bu halktaki güvensizliğin tamamen ortadan kaldıramamaktadır. Ayrıca bu birleşmelerin yabancı birilerinin etkisiyle yapılması zaten yabancı işgalinden yüzyıllarca mağdur olan halk tarafından takdir edilen bir gelişme olmamıştır. Azerbaycan'daki mevcut muhalefet arasındaki parçalanmanın bir başka nedeni de toplumun her kesimine hitap eden gerçek bir liderin bulunmamasıdır. Yani muhalefetteki liderlerin hiç birisi tek başına halka güven veren özelliklere sahip değildir.

Son on yıla baktığımızda muhalefet arasında kıyasıya bir mücadele ve bölünme yaşanmıştır. Seçimler öncesi birleşme ise ABD'nin Bakü Büyükelçisinin

¹³⁹ "Azerbaycan... Bakü, Batının Seçimler Konusundaki Eleştirilerini Reddetti", AFP, Fransa, 10.11.2005

¹⁴⁰ <<http://meclis.gov.az/kons/index.htm>> Erişim Tarihi: 12/04/2006

¹⁴¹ <http://www.stradigma.com/turkce/eylul2003/print_05.html> Erişim Tarihi: 16/08/2006

“kişisel” çabalarının büyük oranda etkili olduğuna Azerbaycan halkı şahit oldu.¹⁴²

Bu da ister istemez halkta kendi başlarına birleşemeyecek kadar aciz olduklarını ve bu birlikteliğin devam etmesi için illa ki bir dış etkenin olması gerektiği kanısını yaratmaktadır. Zaten maddi destekten yoksun olan muhalefetin de halkın desteğinden ziyade dış desteğe önem verdiğini söyleyebiliriz.

Halkın seçimlere neden bu kadar az ilgi gösterdiği dünya kamuoyunun merak ettiği bir diğer konudur. Bunu aşağıdaki hususlara bağlı olarak açıklaya biliriz. Azerbaycan’da siyasal bilinç tam olarak oluşmamıştır ve bundan dolayı da seçmen kitlelerini etkilemek daha kolaydır. Ayrıca halkın seçimlere ilgi göstermemesinin birinci ve en önemli nedeni seçimlere olan güvenin azalmasıdır. Yani halkın gözünde seçimlerin galibi önceden bellidir. Ayrıca oy verme hakkına sahip olan önemli sayıda Azerbaycanlı ekonomik nedenlerden dolayı Azerbaycan dışında yaşamaktadır. Parlamento seçimlerinde bu kesim (sayıları iki milyon civarında olduğu tahmin ediliyor) oy kullanamadı ve seçimlere katılım % 47’nin bile altında kaldı. Hatırlatalım ki Azerbaycan’da seçmen sayısı dört buçuk milyonun biraz üzerindedir.¹⁴³

Azerbaycan’da kadife devrimin gerçekleşmesi ihtimali ne oranda gerçekçidir? Neden gerçekleşmedi? Gürcistan ve Kırgızistan’a oranda Azerbaycan’ın daha iyi bir ekonomiye sahip olduğunu, halkın refah düzeyinin daha yüksek olduğunu söyleyerek başlamak istiyorum. Ekonominin diğer cumhuriyetlerden daha iyi ekonomik durumda olmasının nedenlerini göz atarsak; Azerbaycan nüfusunun önemli bir bölümünün Rusya Federasyonunda çalışmakta ve ülkeye önemli bir

¹⁴² <<http://www.tasam.org/modules.php?name=News&file=print&sid=200>> Erişim Tarihi: 20/08/2006

¹⁴³ <<http://www.turksam.org/tr/yazilar.asp?yazi=613&kat=5>> Erişim Tarihi: 16/08/2006

miktarda döviz girdisi yaşanmaktadır.¹⁴⁴ Aynen 60'lı yıllarda Türkiye'den Batıya yaşanan işçi göçünün bir benzeri savaş sonrasında Azerbaycan'da yaşandı. Yüz binlerce genç savaş sonrası oluşan istikrarsızlık ve işsizlikten kaçarak Rusya Federasyonuna göç ettiler. Rusya Federasyonunda son yıllarda ekonominin giderek düzelmesi doğal olarak Azerbaycan'a giren döviz girdilerinin miktarını da artırmaktadır. Bu nedenlere bir de Hazar Petrollerini eklemek gerekmektedir. Bu gün Azerbaycan'a milyarlarca dolar değerinde yabancı yatırım yapılmıştır.¹⁴⁵ Bu da halka istihdam alanı yaratmaktadır. Buna rağmen Azerbaycan halkının beklenen ve olması gereken ekonomik düzeyin çok altında yaşadığını söylemek gerekiyor. Toplumda orta sınıf yok denecek kadar az, zengin ve fakir arasında büyük uçurumlar vardır. Halan daha savaştan dolayı evlerini terk etmiş mültecilerin bir bölümü içler acısı durumlarda yaşamaktadırlar. Azerbaycanlıların sahip oldukları doğal kaynaklar ve diğer birçok olanaklarından dolayı mevcut durumdan daha iyisini hak etmektedirler. Unutmamak gerekiyor ki, Azerbaycan topraklarının % 20'si Ermeni işgali altındandır.¹⁴⁶ İktidar göreceli ekonomik refaha, elindeki polis ve askeri güce ve muhalefetteki acze güvenerek iktidarını sürdüreceğine inanmaktadır.

Her kesin merak ettiği bir soru Batı bu seçimlere neden bu kadar önem verdiğidir. Oysa doğal olarak en fazla ilgi göstermesi gereken ülkelere birisi olan Rusya bu seçimlere hiç ilgi göstermedi desek yalan olmaz. 6 Kasım'da 1500'den fazla batılı gözlemcinin seçimleri izlediğine şahit olduk. Sadece AGİT ve Avrupa Konseyi'nden 1000 civarında gözlemcinin seçimleri izlediğini aktarmak istiyorum. Bunun dışında birçok Batılı ülkeden gözlemciler seçimleri izledi¹⁴⁷.

¹⁴⁴ "Seçimler Sona Erdi... Azerbaycan'da Şimdilik Renkli Devrim Olmayacak", *Rossiyskaya Gazeta*, 12/11/2005

¹⁴⁵ <<http://makdis.pamukkale.edu.tr/Orta.htm>> Erişim Tarihi: 14/07/2006

¹⁴⁶ <<http://tr.wikipedia.org/wiki/Azerbaycan>> Erişim Tarihi: 16/07/2006

¹⁴⁷ <http://www.haber7.com/haber.php?haber_id=119933> Erişim Tarihi: 16/07/2006

Azerbaycan’da Batı menşeli yabancı sermayenin milyarlarca dolardır. Bu sermayenin Azerbaycan’a gelmesinin başlıca nedenleri Hazar petrolleri ve Azerbaycan’da oluşan istikrarlı durumdur. Bu istikrarın demokratik veya anti demokratik olması sermaye açısından olmazsa olmaz bir öneme sahip değildir. Sermaye için önemli olan öncelikle karlılık oranının yüksek olmasıdır. Bu her kesin kabul edeceği temel gerçektir. Peki, bu durumda neden Batılı ülkeler Azerbaycan yönetimini usulsüzlükler ve demokratik ortamın olmaması ile itham etmektedir. Tam bu aşamadan itibaren Batılı ülkelerin Azerbaycan’daki demokratikleşme çabalarındaki samimiyetini tartışmak gerekmektedir. Batı ne kadar samimidir?

Batının Şark ülkelerine yönelik siyasetinin temelinde çok önemli bir kıstas bulunmaktadır. Özellikle Avrupa’nın tercih ettiği bir politikadır. AB – Türkiye ilişkileri, AB – İran ilişkilerinin temeline baktığımızda bunu çok daha iyi anlayabiliriz. Avrupa ABD’nin aksine asla ilişkilerin kesilmesinden yana değildir. Tam tersi ilişkileri hep gergin tutarak bu ilişkileri hep kendi lehine sonuç doğuracak şekilde sürdürmektedir. Batının Azerbaycan seçimlerinde ve seçim öncesindeki politikalarının temelinde iktidara gözdağı vermek, ilişkileri gererek Batı lehine bir süreç yaratmak olduğunu söylemek hiçte gerçeklerden uzak bir tespit olmayacaktır. Çok önemli bir tespiti daha aktarmak istiyorum. Azerbaycan, ABD’nin Genişletilmiş Orta Doğu projesinin bir parçasıdır ve İran’a yönelik ABD politikalarının etkili olabilmesi için Azerbaycan’da ABD yanlısı bir iktidarın olması önemli bir şarttır. Bu aşamada İlham Aliyev yönetiminin ne kadar ABD yanlısı olduğunu tartışmak gerekiyor. Azerbaycan hala daha ABD’nin talep ettiği askeri üsse onay vermiş değildir. Bununla birlikte Azerbaycan İran ve Rusya Federasyonu ile olan ilişkilerine önem vermektedir.

Azerbaycan'da ABD'nin demokratikleşme çabalarında destek verdiği inanın için ya Dick Cheney ABD Başkan yardımcılığından ayrılmalı yâda Halliburton şirketi Azerbaycan'dan ayrılmalıdır. (Not: Halliburton Şirketi Dick Cheney'e ait ve Hazar petrollerinde önemli bir paya sahiptir.)¹⁴⁸ Cenk Pala gibi enerji uzmanlarının görüşlerine göre, Batılı petrol şirketlerinin hükümetleri üzerinde büyük etkiye sahip oldukları için Azerbaycan'la ilişkilerde her zaman petrol şirketlerinin çıkarları ön planda tutulmaktadır.¹⁴⁹

Halka demokrasileşme vaatleri vermekte olan muhalefet, ekonomik olarak refahın yükseltileceği yönünde halkı ikna etmeği ve bu yönde inandırıcı projeler sunmağı ihmal etmektedir. Sadece birleşme ve güvenle de başarılı olmaları mümkün değildir. Seçim öncesinde muhalefetin inandırıcı ekonomik programı bulunmamaktaydı. Ayrıca Karabağ sorununun çözümü ve toprakların işgal altından kurtarılması yönünde halka somut bir plan sunmaları da gerekiyordu. Muhalif liderlerin Batılı politikacılarla görüşmelerinin ardından Ermenistan'la Türkiye arasında ilişkilerin normale dönmesine sıcak bakabilecekleri yönündeki mesajları muhalefet adına bir seçim sürecindeki talihsizlikten başka bir şey değildir. En önemlisi ise muhalefet başarılı olmak istiyorsa dış destek aramaktansa halkın desteğini önemsemeli ve bu desteği arkasına almağa çalışmalıdır.

Tezimiz açısından önemli olan Avrupa Konseyinin seçimlere yaklaşımı önemlidir. Avrupa Konseyi Parlamento Meclisi'nin 47 üyeli delegasyonu, 6 Kasım Azerbaycan seçimlerini takip etmek üzere, Leo Platvoet önderliğinde toplandı. Seçimleri yerinde izleyen Avrupa Konseyi gözlemcileri seçiklerle ilgili raporu Avrupa Konseyine sundular. Raporda Azerbaycan'daki seçimlerdeki aksaklıklardan

¹⁴⁸ <<http://www.zaman.com.tr/2003/05/16/yorumlar/default.htm>> Erişim Tarihi: 28/07/2006

¹⁴⁹ Cenk Pala, **21. Yüzyıl Dünya Enerji Dengesinde Petrol ve Doğal Gazın Yeri ve Önemi: Hazar Boru Hatlarının Kesişme Noktasında Türkiye**, Avrasya Dosyası, cilt 9, sayı 1, 2003, s.18

bahsedilmektedir. Seçimlerin daha önceki seçimlere oranda daha demokratik olmasına rağmen uygulamada birçok aksaklıkların bulunduğu vurgulanmıştır. Ayrıca seçim sonuçları bazı bölgelerde iptal edildi. Bunun nedenlerinden en önemlisi de uluslar arası örgütlerin özellikle de Avrupa Konseyinin seçimlerle ilgili yaklaşımlarının etkisi olmuştur.

B. Azerbaycan’da Demokrasi ve İnsan Hakları Alanında Avrupa Konseyi Karşısında Üstlendiği Taahhütlerin

1. İnsan Hakları

İnsan haklarının ve çoğulcu demokrasinin savunulması, Avrupa medeniyetine ait özelliklerin gelişimi, üye ülkelerde siyasi, yasal ve anayasal reformların yapılmasına yardım edilmesi gibi amaçların taşımacısına dönüşmüş Avrupa Konseyine Azerbaycan’ın tam hukuklu üye olması yönünde önemli işler yapmıştır¹⁵⁰.

20. yüzyılın son yıllarında, kesin olarak 8 Temmuz 1996 tarihinde “Avrupa Konseyi ile Azerbaycan Cumhuriyeti arasında dayanışma programının hayata geçirilmesi tedbirleri hakkında”, 20 Ocak 1998 tarihli “Avrupa Konseyi ile Azerbaycan Cumhuriyeti arasında dayanışmanın derinleştirilmesiyle ilgili tedbirleri hakkında”, 14 Mayıs 1999 tarihli “Avrupa Konseyi ile Azerbaycan Cumhuriyeti arasında dayanışmanın derinleştirilmesi ve Azerbaycan Cumhuriyetinin Avrupa’daki çıkarlarının savunulması alanında tedbirleri hakkında”¹⁵¹ imzalamış olduğu kararlar Azerbaycan’ın Avrupa Konseyine kabul edilmesi için çalışmaların arttırılması ve amaca yönelik faaliyetler için zemin oluşturmuştu. Bu kararlarda Avrupa ülkelerinde

150 Veliyev A. “Azerbaycan Cumhuriyetinin Avrupa Konseyi Tarafından Koyulmuş Şartların Hayata Geçirilmesinin Siyasi-Hukuki Öncelikleri “ **XXI y.y.** Dergisi , № 82-83 ,Bakü 2004 – 2005 s .135

151 a.g. e. s 140

herkesin kabul ettiği standartlara ve kurallara uygunluk bakımından Azerbaycan Cumhuriyetinin Suç, Suç Usul, Sivil ve Sivil Usul Mevzuatların, diğer mevzuatların hazırlanmasının hızlandırılması¹⁵², Azerbaycan'ın Avrupa Konseyinin tüm sözleşme ve mukavelelerine katılımı konularının öğrenilmesini tavsiye edilmiş, söz konusu tavsiyeler uyarınca çok kısa içinde bu mevzuatlar ve emniyet organlarına ait kanunların aşağı yukarı hepsi Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisi tarafından kabul edilmiştir.

Azerbaycan Parlamentosunun kabul etmiş olduğu kanunlar Azerbaycan'ın demokrasi yoluyla durmadan gelişmesi, toplum ve devlet hayatının tüm alanlarında Avrupa değerlerinin oluşumu için tüm hukuki teminatları oluşturmuştur¹⁵³.

Söz konusu olumlu makamların mantıklı sonucu olarak Avrupa Konseyine kabulden sonra geçen dört sene zarfında Azerbaycan Demokratik Batının bir parçası olarak demokratik ve hukuki devlet kuruculuğunda, insanların hak ve özgürlüklerinin basit yaşam kuralına dönüştürülmesinde büyük işler yapmıştır. Ülkemizde çok partili çoğulcu toplum biçimlenmiş, söz ve medya özgürlüğü hayatımızın ayrılmaz parçasına dönüşmüştür. 1995 Anayasasında yer alan hakimiyetinin üç kolunun bağımsız faaliyeti daha da pekişmiştir. Toplum hayatının tüm alanlarının hukuki düzenlemesi için Parlamento tarafından Avrupa Konseyi karşısında üstlenmiş olan taahhütler uyarınca çok sayıda kanunlar kabul edilmiş,¹⁵⁴ pek çok önemli uluslararası sözleşme ve mukavelelere katılım sağlanmıştır. Pek çok kanunların uluslararası kurallara uyması için gergin çalışmalar yapılmıştır.

152 a .g. e. s 150

153Veliyev A. *Azerbaycan Cumhuriyetinin Avrupa Konseyi*a.g. e. s 200

154 A.g. e. s 214

Ülkemiz açık bir toplum olduğunu politik alanın yanı sıra ekonomik alanda da kanıtlamıştır¹⁵⁵. İş ortamının gelişimi için tüm engeller ortadan kaldırılmış, vergi ve gümrük kuralları epey liberalleştirilmiştir. Yabancı sermayenin ülkeye gelişi için hukuki teminat sistemi oluşturulmuştur. Yalnız 2002 yılında ülkeye 2 milyar dolar tutarında yabancı sermaye yatırılmıştır ve bunun da %60'ı petrol dışı sektöre yöneltilmiştir¹⁵⁶. Bunun 300 milyon dolarının ülke içi olanaklar hesabına olması sevinilecek bir haldir.¹⁵⁷

İnsan hak ve özgürlüklerinin sağlanması alanında da çok işler yapılmıştır. Üyeliye kabulden sonra iki yıl içinde ülkenin insan hakları müvekkili (ombudsman) kuruluşu oluşturulmuş ve bununla ilgili özel olarak Anayasa kanunu kabul edilmiştir. Azerbaycan insan hakları üzere Avrupa Sözleşmesine katılmış, her bir vatandaşımız gerektiği anda Avrupa Mahkemesine başvuruda bulunabilecektir. Avrupa Mahkemesinde temsil olunan hakimin seçilmesi için üç vatandaşımızın adaylığı sunulmuş ve bir kişi hakim seçilmiştir.

Bir af kanunu 10 bin kişiye ait olmuş, 40 civarında af kararnamesine göre ise 5 bin kişi serbest bırakılmıştır. Medya ise kendi özgürlüğü bakımından pek çok Avrupa ülkelerinden farklı değildir.

Ülkede yüzlerce gazete, onlarla dergi, 30 dan fazla bağımsız televizyon ve radyo şirketleri faaliyette bulunmaktadır. “Kitlesel Haber Araçları hakkında” kanuna yapılan değişiklikler onların daha da bağımsız olmasını sağlamıştır. Toplumsal televizyonun oluşturulmuş, Parlamentoda “Toplumsal televizyon hakkında” Kanun

155 A.g. e. s 197

156 a.g. e. s 204

157 a.g. e. s 217

kabul edilmiştir. Medyaya devlet kredileri verilmesine başlanılmış, pek çok gazete ve dergilerin devlet yayınevine olan borçları önce bir, daha sonra ise üç yıl süreye kapatılmıştır.¹⁵⁸.

Azerbaycan'ın demokratik toplum oluşturulmasındaki başarıları ve isteklerinin sonucu olarak 24 Ağustos 2002 tarihinde düzenlenen referandum Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasasında bazı değişikliklerin yapılmasıyla sonuçlandı. Bu değişiklikler Anayasanın kabul edilmiş olduğu dönemden beri ülkemizdeki süreçlerde elde olunmuş sonuçları gösteriyordu. Değişikliğe göre insanın yaşamak hukuku daha teminatlı yapılmakla Parlamentonun yetkileri genişletildi, vatandaşlara Anayasa Mahkemesine başvuruda bulunmak ve diğer haklar verildi.

Azerbaycan Cumhuriyeti ile Avrupa Konseyi arasında sıkı ilişkilerin neticesi olarak ülkemiz Avrupa Konseyi Parlamento Genel Kurulunun 222 (2000) sayılı raporuna göre bu teşkilat önünde üstlenmiş olduğu taahhütleri zamanında yerine getirir.

Böylece, taahhütlerin ve onların yerine getirilmesinin kronolojik bir sırayla takibine dikkat edelim:

2005 tarihine kadar olan durum

TAAHHÜTLER

Sözleşmelerle ilgili: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesini ve onun 1.4.6 ve 7 sayılı Tutanakları imzalamak; Avrupa Konseyinin avantaj ve bağımsızlığı konusunda Baş sözleşmeyi ve ona Ek Protokolleri imzalamak.

158 a.g. e. s 175

İç yasalarla ilgili: Seçimlere ilgili yasalara, özellikle Merkez seçim Komisyonu şakkında Kanuna ve seçimlerle ilgili Kanuna, daha önceki seçimler zamanı uluslararası gözlemciler tarafından önerilmiş tavsiyeleri göz önünde bulundurmakla yeniden bakmak.

1 yıl içinde

Sözleşmelerle ilgili: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesini ve onun 1,4,6 ve 7 sayılı Tutanakları onaylamak; İşkence ve insanlık dışı veya insanı aşağılayan davranış veya cezanın önüne geçilmesi konusunda Avrupa Sözleşmesini ve Tutanaklarını imzalamak ve onaylamak; Milli azınlıkların savunması konusunda Avrupa Konseyinin Çerçeve Sözleşmesini imzalamak ve onaylamak; Yerel yönetim konusunda Avrupa Anlaşmasını imzalamak ve onaylamak; Avrupa Konseyinin avantaj ve bağışıklığı konusunda Baş sözleşmeyi ve ona Ek Protokolleri imzalamak ve onaylamak.

İç kurallarla ilgili: Avrupa Konseyi eksperlerinin kayıtlarını göz önünde bulundurmakla Suç Usul Mevzuatını kabul etmek; Ombudsman kanununun kabulü. Rüşvetle mücadele hakkında kanunun kabulü;

Örgütlerin kayıta alınmasını düzenlenen kurallara ve şikayet prosedürlerine yeniden bakmak ve onlara ek ve değişiklikler yapmak.

2 yıl boyunca: Sözleşmelerle ilgili: Arazi toplulukları ve iktidar çevreleri arasında sınır aşırı ilişkiler konusunda Avrupa Sözleşmesi ve Ek Tutanaklarını ve imzalamak onaylamak; Ekstradisyon konusunda Sözleşmeyi imzalamak ve onaylamak; Suç konularında karşılıklı yardım konusunda Sözleşmeyi imzalamak ve

onaylamak; Suç yolu ile onaylanmış gelirlerin düzenlenmesi, aranması, hapse alınması ve müsadere edilmesi konusunda Avrupa Anlaşmasını imzalamak ve onaylamak; Mahkûm edilmiş kişilerin teslim edilmesi konusunda Sözleşmeyi imzalamak ve onaylamak; Avrupa Sosyal Anlaşmasını imzalamak; İrtişa konusunda Suç hukuki Sözleşmesini imzalamak ve onaylamak; İrtişa konusunda Sivil hukuki Sözleşmesini imzalamak ve onaylamak İç kurallarla ilgili: İrtişayla mücadele konusunda devlet programının kabul edilmesi; Avrupa standartlarına uygun alternatif hizmet konusunda kanun kabul etmek; En geç olarak Avrupa Konseyine dahil olduğu iki yıl içinde medya hakkında yazanın yeniden gözden geçirilmesi ve ona ek ve değişikliklerin yapılması; Anayasa Mahkemesine başvurunun koşulların yeniden gözden geçirmek ve Azerbaycan Cumhuriyeti Hükümetine, Baş Savcıya, tüm seviyelerde bulunan mahkemelere ve ayrı ayrı hallerde ise kişilere başvuru hukuku vermek;

3 yıl içinde: Sözleşmelerle ilgili: Avrupa Sosyal Anlaşmasını onaylamak.

İç kurallarla ilgili:

Olağan yerel seçimlere kadar yerel hakimiyet organlarının yetkilerini tanzim eden mevcut yasalara, onlara daha da geniş görevler ve bağımsızlık vermek yönünde, Avrupa Yerel ve Bölgesel Hakimiyet Organları Kongresinin bunun ilgili tavsiyelerini göz önünde bulundurmakla ek ve değişiklikler yapmak; Ayırtırmaya yol verilmemeyi konusunda Anayasada ve Suç Mevzuatında tespit olunmuş maddeler tamamlayan ve milli azınlıklar hakkında Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı'nın belli kararnamesinin yerine azınlıklar konusunda kanun kabul etmek; Avukatlık hakkında kanunun yeniden işlenmesi ve ek ve değişiklikler

yapılması; Hâkimlerin atanması kurallarına ve yetki süresine yeniden bakmak ve ek ve değişiklikler yapılması; Süresi belirtilmeyen taahhütler: Yürütme organları ile münasebetlerde yasa koyucu organların bağımsızlığının pekiştirilmesine yönelik reformları devam ettirmek, o amaçla ki hükümet üyelerine parlamento soruları vermek hukukunu gerçekleştire bilsin;

Ceza evlerinde bulunan veya disiplin taburlarında hizmet eden vicdan özgürlüğü ile ilgili askeri hizmeti reddetmiş tüm kişileri Affetmek ve bunun yerine onlara silahsız askeri hizmet veya sivil hizmet yapmak seçeneği sunmak (“Seçenekli askeri hizmet konusunda” Kanun yürürlüğe girdikten sonra).

Uluslararası Kızıl Haç Komitesi ile onun tutuklularla sınırsız bir biçimde görüşme imkânlarını temin edecek anlaşma imzalamak;

Hukuk savunma örgütlerinin “siyasi tutsak” saydığı tutukluları, özellikle İskender Hamidov’u, Alikram Hümbetov’u ve Rahim Qaziyev’i serbest bırakmak veya onların işlerine mahkemede yeniden bakmak;

Kendi görevlerini yaparken insan haklarını (özellikle işkencelerin yasaklanması) ihmal etmiş emniyet organları çalışanlarını suç hukuku uyarınca takip etmek;

Kendini yönetmek özgürlüğünü, medyanın ve gazetecilerin özgürlüğünü sağlamak ve özellikle Azerbaycan Cumhuriyetinde medya özgürlüğünün sınırlandırılması yönelik yönetsel önlemlerine takibine yol vermemek;

Milli televizyon kanalını yönetim kurulu tarafından yönetilecek toplumsal kanala dönüştürmek.

Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Avrupa Konseyi karşısında daha önce hakkında konuşulan taahhütlerin yerine getirilme derecesi EK 1'de sunulmuştur:

Bu güne kadar Azerbaycan Avrupa Konseyi'nin pek çok belgelerine (anlaşmalar, onlara ait tutanaklar ve diğer belgeler) katılmış ve bu da Azerbaycan'ın Avrupa hukuk mekânına entegrasyonu için temel oluşturmuştur.

İnsan haklarının ve temel özgürlüklerin savunulması konusunda (bu sözleşmenin adı kısaca Avrupa İnsan Hakları Komisyonu olarak geçiyor) 4 Kasım 1950 yılında Avrupa Konseyi kurulduktan bir yıl sonra kabul edilmiş ve 1953 yılının Eylül ayında yürürlüğe konmuştur.¹⁵⁹ Anlaşma'nın bugünkü metni onun 11 sayılı Tutanak'ının yürürlüğe girdiği tarihten, 1 Kasım 1998 tarihinden geçerlidir. Şu anda Avrupa Konseyi'ne tüm üye devletler, yani 46 devlet bu Anlaşma'nın katılımcısıdır.¹⁶⁰

Avrupa İnsan hakları Sözleşmesi'nin Avrupa Konseyi'nin en önemli belgesi olduğunu ve aslında Avrupa Konseyi'nin bu sözleşme olmadan tasavvur edilemediğini göz önünde bulundurularak, teşkilata üye olan her bir yeni devletin üzerine Bu Sözleşmeyi belli bir süre içinde imzalamak ve onaylamak zorunlu görev olarak konur.

İnsan haklarının savunulmasının Avrupa sisteminin araştırıcısı A.Robertson Sözleşme'nin Avrupa Konseyi'nin önemli başarısı olarak yansıtmakla uluslararası

159 **Siyasi Ansiklopedi** , I cilt , Moskva 2000 s 4

160 **Council of Europe. European Court of Human Rights.** <www.coe.int> Erişim Tarihi: 13/05/2006

hukukun gelişiminde önemli aşama olması düşüncesinin gerekli olduğunu anlatmak için Sözleşmenin aşağıda yazılı özelliklerini söylüyordu: “Sözleşme’nin maddelerine uygun olarak katılımcı devletler onların yargı yetkisinde bulunan kişilerin İnsan haklarının genel Deklarasyon’unda ilan edilmiş belli hak ve özgürlüklerini sağlamayı taahhüt eder. Söz konusu Sözleşme katılımcısı olan devletlerin üzerlerine aldıkları taahhütlerin yerine getirilmesini sağlamak amacıyla Avrupa Komisyonu ve İnsan hakları üzere Avrupa mahkemesi oluşturulmuştur. İnsan haklarının ihmal edilmesinden dolayı şikâyetle komisyona yalnızca bir devlet başvuruda bulunmaz, aynı zaman ayrı-ayrı kişiler kendi hükümetleriyle ilgili şikâyetler vermek hakkına sahipler. Ama sonuncuların bu yeni kuralları kabul etmesi şartıyla”¹⁶¹.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi insan hakları alanında mevcut olan ve Azerbaycan Cumhuriyetinin katılmış olduğu tüm diğer mukavelelerden temel olarak bu Sözleşmede tespit olunmuş hak ve özgürlüklerin sağlanması için oldukça verimli bir hukuki mekanizmadan yararlanmasıyla farklıdır. Bu kişisel şikayet mekanizması ve devletler arası şikayet mekanizmasıdır. Bu mekanizmaların anlamını Sözleşme’de veya Tutanak’larda yansıtılmış hakların hen hangi birinin devlet tarafından bozulduğunu tahmin eden her bir şahıs söz konusu devlette mevcut olan tüm verimli hukuk savunma araçlarını kullandıktan sonra Avrupa İnsan hakları mahkemesine başvuruda buluna bilmesi oluşturuyor. Aynı zamanda bir katılımcı devlet diğer katılımcı devlete karşı onun Sözleşme’nin veya Tutanak’ların maddelerini ihmal etmesiyle ilgili Mahkeme karşısında dava açabilir ve şimdiye kadar böyle şikâyetler epey olmuştur¹⁶².

161 Robertson A.N. **Human Rights in National and International law**. Manchester: 1968, s 11

162 Tixonov A., „**Avrupa Konseyi ve İnsan Hakları**”, İnfra-M Yayın Evi, Moskova 1999 №6 s 126

Avrupa Devletleri kolektif kontrol mekanizması oluşturmakla Avrupa değerlerine, hukukun yüceliğine, adalet ve demokrasiye dayanan tek hukuki mekânda herkesin haklarını sağlamayı bir görev olarak düşünmüşlerdir.¹⁶³

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi bu şikayet prosedürleri olmadan, nitekim Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi olmadan hiçbir zaman şimdiki gibi etkin, canlı ve işlek bir mekanizma olamazdı. Bugün doğru olarak bu sözleşmesiz Avrupa Konseyi'nin, Mahkemesiz ise Sözleşme'nin hiçbir şey olamayacağını söylüyorlar. İşte Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi sayesinde, onun çok sayıda, belirleyici karakterde kararları sayesinde Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi o kadarda mükemmel olmayan, çoğu insan haklarını yansıtmayan bölgesel bir belgeden dünya ehemmiyetli, devletlerin yasa koyucu ve hukuki pratiğinin gelişimine önemli katkıda bulunmuş, uluslararası ve milli mahkemelerde geniş çapta atıfta bulunulan mukaveleye dönüşmüştür¹⁶⁴.

Genel olarak Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi insan haklarının bozulması ile bağlı şikayetleri araştıran ve kişinin dersek olarak uluslararası mahkemeye başvuruda bulunmasını sağlayan ilk uluslararası mahkeme organıdır. O insan hak ve özgürlüklerinin savunulması alanında mevcut olan uluslararası mekanizmaların en iyisidir.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin terkihi belli sayıda olan kişilerden oluşmaz, “her bir katılımcı devletten bir hakim” prensibine dayanarak oluşturulmuştur¹⁶⁵. Şu anda Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nde 46 hakim, aynı

163 a. g. e. s. 111

164 a. g. e. s. 117

165 a.g.e s 125

zamanda Azerbaycan'dan bir hakim bulunur. Hakimler devletin sunduğu üç aday arasından Avrupa Konseyi tarafından seçilmektedir.

Sözleşme'ye ve mevcut pratiğe göre aşağıda yazılı kişiler Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin hakimi olabilirler:

Yüksek hakim vazifelerine atanmak veya seçilmek için öngörülen taleplere uyan ve uluslararası hukuk veyahut insan hakları alanında ünlü nüfuza sahip olan;

1. Avrupa Konseyi resmi dillerinden birini, yani İngiliz ve Fransız dillerinden birini mükemmel, diğerini ise iyi konuşan ve 70 yaşını doldurmayan kişiler¹⁶⁶.

Bu taleplerden herhangi birine cevap vermeyen kişi aday gösterilmiş olsa bile, Parlamento Genel Kurulu tarafından seçilmeyebilir. Eğer üç adaydan oluşan liste Avrupa Konseyi tatmin emiştirme, her üç adayla özel konuşma yapılır ve geri gönderilir, böyle haller pratikte olmuştur. Bu zaman devlet yeni listeyi Avrupa Konseyi'ne sunacaktır.

Hakimler Mahkeme'nin işinde temsil ettikleri devlet adına değil, kişi olarak iştirak ederler. Onlar hakim olarak çalıştıkları süre içinde temsil ettikleri devlet tarafından geri çağrılmazlar¹⁶⁷.

166 “İnsan Haklarına Dair Avrupa Antlaşması” Avrupa Antlaşmalarının Toplusu , Strasburg 2001 ,Haziran №5 s 17

167 Abilov A. „Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Azerbaycan , Avrasiya Fondu ,Bakü 2002 s 80

Şu anda Azerbaycan'dan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne seçilmiş Hanlar Hacıyev 2003 yılının Mart ayından itibaren ülkemizi bu kurumda temsil etmektedir.

Bununla da Azerbaycan Avrupa Konseyi'ne kabul edilirken üstlenmiş olduğu taahhütleri tam yerine getirmiş ve bundan sonraki dönem içinde öngörülen taahhütlerin yerine getirilmesi için başlanmış işleri devam ettirecektir.

2. Karabağ Sorunu

Yukarı Karabağ sorununun çözümüyle ilgili Azerbaycan topraklarının %20'nin ermeni silahlı kuvvetlerinin kontrolü altında bulunduğunu, 1 milyondan fazla Azeri'nin mülteci ve zorunlu olarak yerlerinden ayrılmış kişilerin durumunda olduğunu söylemeliyiz. Azerbaycan'la Ermenistan arasında Yukarı Karabağ bölgesi üzerine çözüme ulaşmamış 17 senelik ihtilaf kendi olumsuz etkisi yalnız Azerbaycan'a değil, tüm Kafkasya bölgesinin güvenlik ve istikrarına göstermekte, demokratik gelişimi durdurmaktadır¹⁶⁸.

1993 yılında BM Güvenlik Kurulunun Azerbaycan topraklarından işgalci kuvvetlerin hiçbir ön şart koymadan çıkarılmasını talep eden 4 karar kabul etmesine¹⁶⁹, 1992 yılından başlayarak AGİT'in direkt olarak bu sorunun çözümü için faaliyetlerde bulunmasına rağmen kabul edilmiş kararlar yerine yetirilmemektedir.¹⁷⁰

Ortaya çıkmış karmaşık duruma rağmen Azerbaycan hükümeti ateşkes rejimini korumakta ve sorunun çözülmesini hızlandırmak amacıyla tüm gücünü

168 Ülkü İrfan , **Bağımsızlık Sonra Azerbaycan** , İstanbul 2000 s 34

169 a.g. e. s. 45

170 a. g. e. s .58

harcamaktadır. Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Avrupa Konseyi Genel Sekreteri'ne ve Avrupa Konseyi Parlamento Genel Kurulu sekreterine adreslediği mektupta Azerbaycan'ın ermeni-Azeri sorununun uluslararası hukuk kuralları ve ilkeleri çerçevesinde çözülmesine sadık olduğunu bir daha tasdik etmiştir.

1997 yılının Nisan ayının 22-de Strasburgda Avrupa Konseyi Parlamento Genel Kurulu'nun ilkbahar dönem toplantısında Kafkasya ihtilafına dair 1119 (1997) sayılı karara söz konusu ilkeler yansımıştır. Kararın Yukarı Karabağ'la ilgili bölümünde yazıyordu: "Genel kurul Ermenistan ve Azerbaycan'ın parlamento üyeleri arasında devam etmekte olan diyalogu, özellikle üye olmayan Avrupa ülkeleri ilişkiler komitesinin organize ettiği 1996 yılının Ocak ayında Strasburg'da yapılmış Kafkasya sorunlarına dair semineri alkışlıyor. Bununla ilgili Genel Kurul AGİK in Yukarı Karabağ üzere Minsk grubu'nun yeniden faaliyete geçmesini alkışlıyor ve onun sorunun çabuk çözülmesine yönelik görüşmeleri devam ettirmesini destekliyor. Genel Kurul ihtilafı politik çözüme ulaştırmak, bunun sayesinde işgal olunmuş toprakların boşaltılmasına, göçmenlerin geri dönmesine, Yukarı Karabağ için tatmin edecek alternatif statüye, aynı zamanda güvenliği korumak amacıyla ihtilafın tüm taraflarını direkt görüşmeler yapmaya çağırıyor. Son olarak, Genel Kurul gelecekte üç Kafkasya devletinin, Ermenistan, Azerbaycan ve Gürcistan devletlerinin birliği ve beraber parlamento genel kurulu oluşturulmasının mümkünlüğü konusunun müzakere edilmesini istiyor."¹⁷¹

171 Texts adopted at the 1997 session – second part. Document Ref. RES. 1119(1997). <www.coe.int>
Erişim Tarihi: 13/05/2006

Ermenistan – Azerbaycan ihtilafı ile ilgili Avrupa Konseyi Parlamento Genel Kurulu’nun Yukarı Karabağ’daki ihtilafı ile ilgili 1047 (1994) sayılı 1994 tarihli kararı önemlidir. Karar’da denir:¹⁷²

Parlamento Genel Kurulu 12 Mayıs 1994 tarihinde yürürlüğe girmiş ateşkes iyi yerine getirilmiş olduğunu memnuniyetle belirtir ve bundan sonra savaşan taraflar arasında yakın zaman barış anlaşması imzalanacağından umutlanıyor;

1988 yılından başlanmış ihtilaf 20 bin kişinin ölümüne ve 1 milyondan fazla kişinin göçmen olmasına neden olmuştur;

Parlamento Genel Kurulu AGİT’in Minsk Grubu’nun, Rusya Federasyonu hükümetinin, BM Parlamentolar arası Güvenlik Kurulunun, kendisinin üye olmayan Avrupa devletleri ile münasebetler üzerine Komitesinin savaşan taraflarla barış anlaşması imzalamaya inandırmak çabalarının memnuniyetle altını çiziyor;

O Ermenistan ve Azerbaycan savunma bakanlarının ve Yukarı Karabağ ordu komutanının ateşkesi korumak taahhüdünü ve politik anlaşmanın imzalanmasını hızlandırmak konusunda isteği beyan ettikleri 26 Haziran 1994 tarihili anlaşmayı alkışlıyor ve tüm savaşan tarafları 12 Mayıs 1994 tarihinden yürürlükte bulunan ateşkesi tehlikeye sokacak herhangi askeri eylemlerden kaçınmaya çağırıyor;

O barış anlaşmasının gerçekleşmesinin hızlanmasında en iyi araçlarla, özellikle de meraklı tarafların parlamento temsilcileri arasında diyalogu tebliğ etmekle yardımcı olmaya hazır olduğunu beyan ediyor;

¹⁷² Texts adopted at the 1994 session – fourth part. Document Ref. RES. 1047(1994). <www.coe.int> Erişim Tarihi: 14/05/2006

Son olarak o savaşan tarafları 1251 sayılı tavsiyede öngöröldüğü gibi birinci dereceli önemli iş olarak göçmenlerin kendi topraklarına dönmeleri için ortam oluşturmaya azınlıkların hukuklarına saygı göstermeğe, Azerbaycan'ı ve Türkiye'yi Ermenistan'a karşı ablukalara hemen son vermeğe çağırıyor¹⁷³.

3. Ulusal Yasalar

İç yasalarla ilgili tüm projeler Avrupa Konseyi eksperlerinin, aynı zamanda Venedik Komisyonu uzmanlarının rapor ve tavsiyeleri göz önünde bulundurulmakla hazırlanmış ve bu ilişkiler devam etmektedir.

15 Ekim 2003 tarihinde yapılmış Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı seçimleriyle ilgili olarak 3 Haziran 2003 tarihinden Azerbaycan Cumhuriyeti Seçim Mevzuatı yürürlüğe girmiştir.

Kabul edilmiş bu Mevzuatın öneminden konuşurken ilk olarak Seçim Mevzuatı'nın Avrupa Konseyi eksperlerinin katılımı ve önerileri göz önünde bulundurulmakla, özellikle de, Venedik Komisyonu uzmanlarının hazırlanmış oldukları ve sundukları alternatif varyanttan yararlanmakla kabul ettikleri söylenecektir.

Genellikle her bir halkın kendi iradesini ifade etmesinin en önemli şekli devlet hakimiyeti ve yerel yönetim organlarına demokratik, özgür seçimler, aynı zamanda yaşamının en önemli sorunlarına dair düşüncelerini halk oylaması – referandum yolu ile belirtmesidir. Tüm dünyada seçimler ve referandumlar devletin

173 Texts adopted at the 1994 session – fourth part. Document Ref. RES. 1047(1994). <www.coe.int> Erişim Tarihi: 12/05/2006

ve kamuoyunun yönetilmesinde vatandaşların en kitlesel (çoğu zaman tek) katılım şeklidir¹⁷⁴.

Hakimiyet halkın iradesine dayanılarak biçimlendirilmeli ve bu gerçek seçimler sonucu gerçekleştirilmelidir.

İnsan ve vatandaş hukuk ve özgürlüklerinin sağlanması, seçimle ilgili demokratik kuruluşların gelişimi hukuki devletin temel amaç ve vazifelerinden bir tanesidir.

Vatandaşların seçim ve referandumlarda kendi iradelerini serbestçe kullanmasına devlet demokratik ilkeleri ve seçim hukuku şekillerini savunmakla sağlamaktadır. 1995 yılında anayasa kabul edildikten sonra seçim mevzuatı tam olarak yenilenmiştir. Seçim hukuku ise yasa koymanın en fazla araştırılmış alanlarından birine dönüşmüştür. İlk önce “Referandum hakkında” 30 Aralık 1997 tarihli Kanun, daha sonra “Azerbaycan Cumhuriyetinin Cumhurbaşkanı Seçimleri hakkında” 9 Temmuz 1998 yıl tarihli Kanun kabul edilmiştir. Bu kanun çağdaş seçim mevzuatının temelini atarak örnek kanun rolünü oynamıştır. Daha sonra “Belediyelere seçimler konusunda” 27 Haziran 1999 tarihinde, “Milli Meclise seçimler konusunda” 5 Haziran 2000 tarihinde kanunlar¹⁷⁵ kabul görmüşlerdir.

Yeni kabul görmüş Seçim Mevzuatı seçimler hakkında mevcut olan beş kanundan oluşan toplu halinde düzenlenmiştir:

Milli Meclise seçimler konusunda Kanun, Cumhurbaşkanı Seçimleri hakkında Kanun, Referandum hakkında Kanun, Belediyelere seçimler konusunda

174 <<http://meclis.gov.az/kons/index.htm>> Erişim Tarihi: 13/05/2006

175 <<http://meclis.gov.az/layiheler/index.htm>> Erişim Tarihi: 14/05/2006

Kanun, Merkez Seçim Komisyonu hakkında Kanun, Böylece, Seçim Mevzuatı Seçimlerin ve referandumların yapılması konusunda tek belgedir.

Son 10 yılda Azerbaycan'da seçimlerle ilgili yeteri kadar tecrübe toplanmıştır. Yalnız son 5 yılda yapılan Cumhurbaşkanı, Milli Meclis, Belediye seçimlerini ve referandumu hatırlamak yeterlidir. Ama her zaman bir sorun mevcut olmuştur. Bu Kanun'un aynı şekilde uygulanmasıyla ilgilidir. Yani her bir seçim ayrı ayrı yasalarla tanzim edilmiş ve çeşitli şekillerde hayata geçirilmiştir. Bu manada mevzuatın temel amacı seçimleri ve referandumu aynı şekilde tanzim etmektir ve bu ileriye doğru olumlu bir adımdır.

Aynı zamanda Seçim Mevzuatı'nı gerektiren yasaların daha da yetkinleştirilmesiyle ilgili Avrupa Konseyi karşısında üstlenmiş taahhütleri söylemeliyiz.

Demokrasi, gelişim, insan hak ve özgürlüklerine saygı birbiriyle doğal olarak bağlı olan ve birbirini şartlandıran faktörlerdir. İnsan hakları çeşitli ekonomik ve siyasi sistemlerin, ideolojilerin ve kültürlerin mevcut olduğu çağdaş dünyamızda insanları ve toplumları birleştiren en temel kriteridir. İnsan uygarlığının en önemli bulgularından sayılan insan hakları bu gün herkesin anladığı ve anlamalı olduğu bedelsiz başarıdır. İnsan haklarına saygı, insan haklarının savunulması çağdaş dünyaya kavuşmanın temel unsurudur.

i. Ombudsman

Evrensel İnsan Hakları Deklarasyonu 1948 yılında kabul edilirken Azerbaycan bağımsız olmadığından dolayı kendi muvafakatini belirtememiştir.

Yalnız bağımsızlığına kavuştuktan sonra Azerbaycan Cumhuriyeti insan haklarına ve demokrasiye sadık kalacağını beyan etmiştir. 1995 yılında kabul edilmiş Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasası'nda büyük bir bölüm insan haklarına adanmış ve deklarasyonun maddelerini yansıtmıştır.

Ombudsman kuruluşunun oluşturulması ile Azerbaycan'da demokrasinin gelişmesinin devam ettirilmesi için sonraki reformların temeli atıldı. Ülkemizde böyle bir kuruluşun oluşturulması için yeteri nedenler olmuştur. Öyle ki, Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı'nın 22 Şubat 1998 tarihli "İnsan ve vatandaş hak ve özgürlüklerinin sağlanması alanında tedbirler konusunda" ¹⁷⁶Kararnamesi ve "İnsan haklarının savunulmasına dair devlet programının onaylanması konusunda" 18 Haziran 1998 tarihli kararı uyarınca ülkemizde bu alanda büyük işler yapılmıştır¹⁷⁷. Tabii olarak, Avrupa Konseyi karşısında üstlenmiş taahhütlerin yerine getirilmesi bakımından da Ombudsman kuruluşunun oluşturulması gerekliydi.

Ombudsman'ın ne demek olduğunu incelersek:

Bazı devletlerde (Fransa, ABD) Ombudsman yürütme organı tarafından atanır ve bu da teklif edilmekte. Ama bilimsel ve sosyal düşüncede "Ombudsman" çok daha kabullenilir, çünkü bununla bu hizmet diğerlerinden farklı.¹⁷⁸

Bu hizmetin kontrol teftiş fonksiyonu şeffaftır, o aracıdır, bağımsız araştırmacıdır.

176 Abilov N. , **Ombudsman Kimdir**, Hukuk Yayın Evi, Bakü 2001 , s.15

177 a. g. e., s.20

178 a. g. e. ,s.21-22

Ombudsman – formal usul taleplerinden özgür ve somut hukuki çerçeveye sınırlanan hukuki yardımlaşma türüdür.

Çağdaş dünyada Ombudsman inandırma kuruluşudur. Onun silahı açıklık, eleştiri ve inandırıcılık sergilemekle işler. O tarafsız ve bağımsız araştırmacı rolü oynar.

Müvekkil kuruluşunun oluşturulmasının anayasa karakterli bir mesele olduğunu ve insan hakları üzerine müvekkilin kendisinin devletin siyasal hukuki sisteminin önemli bir parçası olduğunu göze alarak, bu yasa işte Anayasa kanunu olarak, Anayasa'ya ek olarak kabul olunur¹⁷⁹.

Ombudsman hizmetinin kurulması bugünkü gerçekliğin önemli talebi olmakla beraber, bu kuruluşun oluşturulması yalnız hukuk savunma kuruluşları sistemini tamamlamakla yetinmiyor, aynı zamanda mevcut olan hukuki boşlukları doldurur, vatandaşların hak ve özgürlüklerinin savunulması mekanizmasında kusurları ortadan kaldırır.

İnsan Hakları üzere Müvekkil (Ombudsman) faili savunma faaliyetinde bulunmakla vatandaşların gerçek sorunları ile yakından ilgilenir. O kendi faili faaliyetinin sonuçların sistemleştirerek analiz etmekle, kanunların yenileşmesine yardımda bulunur. Bu kuruluş insan haklarının uluslararası savunma araçlarını kullanması için mükemmel hukuk savunma teşkilatlarından bir tanesi. Müvekkil kuruluşunun oluşturulması Azerbaycan'ın dünyanın tek hukuksal mekana entegre olunmasını hızlandırdı.

179 a.g. e., s.30

Ombudsman kuruluğu toplumun birleştirilmesine yneltirmiştir. Müvekkil kuruluğu beceriksiz yönetim ve hkimiyetten istifade sorunlarını ortaya çıkarmakla, devlet organları ve onların üst düzey yetkililerine verilmiş yetki sınırına uyulmasının teminatçısı olarak hizmet veriyor. Bu kuruluğu vatandaş ve devlet arasındaki ilişkileri daha da yüksek seviyeye kaldırır, iki taraflı güvenin oluşmasına yardımda bulunur ve bu i gerilimi epey azaltıyor ve devlete inamı pekiştirir. Böylece, Ombudsman direkt olarak vatandaşların çıkarlarına hizmet veriyor.

ii. İşkencelerin ve Diğer Acımasız, İnsanlık Dışı Davranışlar

İşkencelerin ve diğer acımasız, insanlık dışı davranışların yahut aşağılayıcı hareketleri engellemek için uluslararası örgütler tarafından teklif edilen tavsiyelerin Azerbaycan Cumhuriyeti tarafından yerine getirilmesi için somut önlemler alınmıştır. Öyle ki, kabul görmüş yeni Suç Mevzuatı'na işkenceye göre suç sorumluluğunu öngören 132 ve 133 maddeler dahil edilmiştir. Söz konusu madde uyarınca kişiden bilgi almak veya onu itirafa zorlamak yahut işlediği ve işlenmesinde kuşku doğuran eylemden dolayı söz konusu kişiyi cezalandırmak amacıyla kendi görevini kullanarak görevli şahıs tarafından veya onun kışkırtması üzerine işkence verme suç sorumluluğuna neden olur ve 5 yıldan 10 yıla dek hapis cezası uygulanır¹⁸⁰. “Birleşmiş Milletler Teşkilatı'nın İşkencelere Karşı Komitesi'nin ve Uluslararası Af rgtnn Azerbaycan'a dair raporu ile ilgili olarak önlemler konusunda”¹⁸¹ Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı kararname imzalamış ve rapora yansıyan olguların denenmesi ve önlenmesi alınması, bu alanda insan haklarının savunulması ile uğraşan uluslararası teşkilatlarla için verimli şekilde organize olunması amacıyla

¹⁸⁰Azerbaycan Cumhuriyetinin Ceza Kanunu, Hukuk Yayın Evi ,Bakü 2000 , s.242

¹⁸¹ a. g. e. s 97

işçi grup tarafından uygun önlemler planının hazırlanarak hayata geçirilmesi önerilmiştir.¹⁸² Azerbaycan Cumhuriyeti Yüksek Mahkemesi Toplantısının kararı ile belirlenmiştir ki, araştırma, ilkin soruşturma döneminde veya ceza çekme döneminde, aynı zamanda askeri hizmet döneminde görevli şahıslar tarafından vatandaşların veya askeri hizmette bulunan genç askerlerin işkencelere veya onur aşalıdan , insanlık dışı davranış ve ceza türlerine maruz kalmaları suç kuralları uyarınca cezalandırılacak eylemlerdir ve böyle bilgilere mahkeme tüm hallerde kendi münasebetini açıklayacaktır. Azerbaycan Cumhuriyeti Baş Savcısı'nın emri ile araştırma ve ilkin soruşturma zamanı işkence ve diğer yasadışı yöntemlerin uygulanması hallerinin önlenmesi ve bu tür hareketler yapan görevlilerle ilgili kanunun tüm gücünün kullanılması ve vatandaşların bozulmuş haklarına yeniden kavuşturulması için savcı kontrolünün gerçekleştirilmesini sağlamak öngörülmüştür¹⁸³.

Başka devlete teslim edilen şahısa karşı bu devlette Uluslararası Af Örgütünün tavsiyelerinde öngörülmüş işkenceler verilmesini tahmin etmek için ciddi nedenler oldukça, onun teslim edilmesine dair İşkencelere dair Sözleşmenin 3 maddesinin talepleri Azerbaycan Cumhuriyeti yeni Suç Mevzuatı'nda kendi tespitini bulmuştur.

iii. Düşünce ve İfade Özgürlüğü

7 Aralık 1999 tarihinde Azerbaycan Cumhuriyeti'nde düşünce ve söz özgürlüğü yünü, medya ve gazetecilerin bağımsızlığını sağlayacak, özellikle medya özgürlüğünü sınırlayan yönetsel önlemlerin kullanılmasını istisna eden “Medya

182 a. g .e . s 113

183 a g. e. s.111

hakkında” Azerbaycan Cumhuriyeti Kanunu kabul görmüştür. Kanunla medya üzerinde devlet sansürü kaldırılır, vazifeler ve sorumluluk doğuran bilgi almak veya yaymak özgürlüklerinin savunulması konusunda Avrupa Anlaşması’nın 10. maddesinin 2. bölümü uyarınca demokratik toplumda gerekli olan resmiyetlere ve müeyyidelere maruz kalabilir. Kanuna göre medya üretimi ve yayını kurucusunun veya mahkemenin kararı ile geçici olarak durdurulabilir, yahut son verilebilir ve görevli kişiler tarafından herhangi müdahale, aynı zamanda sansür uygulama, meslek bağımsızlığını bozma, medya üretimini ve yayınlanmasını durdurma, tirajı müsadere etme ve diğer hakların bozulması Azerbaycan Cumhuriyeti mevzuatı uyarınca sivil, yönetsel, suç ve diğer sorumluluklara neden olabilir¹⁸⁴.

Medya mevzuatının İnsan haklarının ve temel özgürlüklerin savunulması konusunda Avrupa Anlaşması’na tam uymasının sağlanması için uygun Kanuna değişiklikler ve ekler yapılmıştır.

iv. Toplumsal Birlikler ve Vakıflar

Toplumsal birliklerin ve vakıfların oluşturulması ve faaliyette bulunmalarını düzenlenen “Sivil toplum örgütleri (Toplumsal birliklerin ve vakıflar) konusunda “ Azerbaycan Cumhuriyeti Kanunu Parlamento tarafından kabul görmüş ve Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı tarafından imzalanmıştır. Bu Kanun tüzel şahıs olarak sivil toplum örgütlerinin oluşturulmasının, kayıta alınmasının, faaliyetlerinin yeniden yapılanmasının ve iptal edilmesi kuralarını, sivil toplum örgütlerinin faaliyetlerini, yönetimini, devletle ilişkilerini belirler¹⁸⁵.

184 Medya Dair Azerbaycan Cumhuriyetinin Kanunu, Hukuk Yayın Evi , Bakü s.39

185 Aliyev H. Azerbaycan XXI y. y. ve Üçüncü Miniliğin Ayrımında, XXI- Yayın Evi , Bakü 2001, s.49

“Tüzel kişilerin devlet kaydı ve devlet sicili konusunda” AC Kanunu 12 Aralık 2003 tarihinde Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı tarafından imzalanarak 09 Ocak 2004 yılında yürürlüğe konmuştur. Bu Kanun’a göre tüzel kişilerin devlet kaydı ve devlet sicili epey basitleştirilerek Avrupa standartlarına uygunlaştırılmıştır¹⁸⁶.

Söz konusu münasebetlerin oluşmasında büyük hizmetler yapmış Haydar Aliyev bu ilişkilerin önemini yüksek değerlendirmiştir. “Biz Azerbaycan’da bu gün asıl sivil toplum oluşturmaktayız. Çok sayıda sivil toplum örgütleri, partiler, çeşitli vakıflar ve cemiyetler sivil toplum kuruluşlarını oluşturarak Azerbaycan’ın pek çok önemli sorunlarının çözümünde devletle işbirliği içindeler”¹⁸⁷.

v. Avukatlar ve Avukatlık Faaliyeti

“Avukatlar ve avukatlık faaliyeti konusunda” Kanun dava ve savunma taraflarının hak eşitliğine, hukuki savunmaya dair Anayasa haklarına, İnsan haklarına ilişkin Avrupa Anlaşması’nın 6. maddesi uyarınca davaların mahkemede adaletli yürütülmesi hukukuna ve avukatlık mesleğinin bağımsızlığını sağlamaktadır.

vi. Anayasa Mahkemesi , Mahkemeler ve Hakimler

Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasası’nın “Anayasa mahkemesi konusunda”, “Mahkemeler ve hakimler konusunda”, Azerbaycan Cumhuriyeti yasalarının, Sivil Usul ve Suç Usul mevzuatlarının uygun maddeleri Anayasa Mahkemesine başvuruda bulunarak şikayetin Anayasa Mahkemesine soru sormak yöntemiyle gönderilmesini rica edebilir.

186 a. g. e. , s.53

187 a. g. e. , s.54

14 Temmuz 2000 tarihinde kabul Suç Usul Mevzuatı'nda vatandaşların Anayasa Mahkemesi'ne başvuruda bulunma hakkı sağlanmıştır. Vatandan Anayasa Mahkemesi'ne başvuru konusunda aşağıda yazılı hallerde dilekçe verebilir:

Mahkeme tarafından onun davası soruşturulan zaman uygulanmış yasanın onun hak ve özgürlüklerini ihmal etmesini düşündükte;

Mahkeme'nin kararından istinaf mahkemesine şikâyet vermek olanakları bittiğinde ve suç soruşturma sürecine katılmış kişi mahkeme tarafından uygulanmış yasanın onun hak ve özgürlüklerini ihmal etmesini düşündükte. Böyle bir dilekçe kişi tarafından hem ilk bidayet mahkemesine, hem de istinaf ve temyiz mahkemelerine verilebilir. Hakim bu dilekçenin temin edilmesini reddedemez. Söz konusu dilekçe hakimın kararı uyarınca Yüksek Mahkeme toplantısına sunulur ve Yüksek Mahkeme toplantısı da Anayasa Mahkemesi'ne soru gönderir. Hakimın bu konuyla ilgili vermiş olduğu karardan istinaf ve temyiz şikayeti verilemez. Aynı zamanda Yüksek Mahkeme toplantısı da kişinin dilekçesinin Anayasa Mahkemesi'ne gönderilmesini reddedemez¹⁸⁸.

Aynı zamanda diğer normatif hukuki kararlardan genel mahkemelere şikayet verilebilir ve bu mahkemeler söz konusu kararları yürürlükten düşürebilirler.

Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı İlham Aliyev Avrupa Konseyi 2004 ilkbahar dönem toplantısındaki konuşması zamanı ülkede politik reformların yürütülmesi anında başarılar elde edildiğini söyleyerek Azerbaycan'ın Avrupa Konseyi karşısında üstlenmiş olduğu şartların çoğunu yerine getirdiğinin altını çizmiştir: "Ülkemiz politik reformlar alanında da önemli başarılar elde etmiştir.

188Azerbaycan Cumhuriyetinin Ceza Kanunu, Hukuk Yayın Evi ,Bakü 2000 , s.242

Avrupa Konseyine üye olduğumuz üç yıl Azerbaycan'ın demokrasi yoluyla ilerlemesinde büyük rol oynamıştır. Avrupa Konseyi'nin tavsiyeleri ile yeni yasalar kabul görmüştür. Teşkilata üye olurken Azerbaycan'ın üstlenmiş olduğu taahhütler ve onların yerine getirilmesi bize yardımcı olmuştur”¹⁸⁹.

Tüm söylenenler Azerbaycan'ın Avrupa standartları uyarınca gelişmesini, sivil ülkeler seviyesine yükselmek için gereken önlemler alındığının göstergesidir. Kuşkusuz, bu önlemlerin alınması zamanı bazı gerçekliklileri göz ardı edemeyiz. Ama tüm bunlara rağmen, bugün Azerbaycan'ın Avrupa ailesinin tam hukuklu üyesi olarak insan haklarının korunması yolunda inamla adımladığını söyleyebiliriz. Haydar Aliyev'in Azerbaycan'ın Avrupa Konseyi'ne üye kabul olunma töreninde söylediği gibi: “Biz bundan sonra da Azerbaycan halkının ve devletinin insani değerlere ve ilkelerine, demokrasiye, kanunun yüceliğine, insan haklarına ve özgürlüklerine saygı duymasına dayanan değerlere sadakatini sergileyeceğiz”¹⁹⁰.

189 Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı İlham Aliyev AK PGK 2004 ilkbahar dönem toplantısındaki konuşması, Azerbaycan gaz., Bakü, 1 Mayıs 2004

190 Avrupa Konseyinde Azerbaycan Cumhurbaşkanı Haydar Aliyevin Konuşması XXI y.y. dergisi, 2001, №37, s.5-9

SONUÇ

Bu saygın teşkilatın Azerbaycan'ın siyasi hayatına önemli etkisini ortaya çıkarmak için Azerbaycan'ın Avrupa Konseyi ile işbirliğinin yaranması tarihinin ve bu ilişkilerin kronolojik sürekliliğinin yorumlanması zorunluluğunu yaratmıştır.

18 Ekim 1991de Azerbaycan Cumhuriyeti “Devlet bağımsızlığı İle İlgili” Anayasa metnini kabul etmekle kendi bağımsızlığını ilan etmiş oldu. Bağımsız devlet gibi Azerbaycan'a dünya devletleri ile eşit hukuklu işbirliği yaratmağa, uluslararası hukukun ögesi gibi her uluslararası ve bölgesel teşkilatlara üye olma hakkı da kazanmış oldu.

Bağımsızlık kazandıktan sonra Azerbaycan devleti önüne çıkan bir çok önemli sorunların, ilk önce devlet bağımsızlığının korunması ve sağlamlaştırılması, Dağlık Karabağ sorununun barışçıl yolla çözülmesi, serbest pazar ekonomisi yolunda reformların gerçekleştirilmesi ve dünyaya bütünleşme süreci içine sokulmasında uluslararası teşkilatların rolünden yararlanmak amacıyla kısa süre içinde Birleşmiş Milletler Teşkilatı (BM), Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT), İslam Konferansı Teşkilatı (İKT), Türk Devletleri Birliği, Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT), Uluslararası Para Fonu, Kara Deniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı, Dünya Bankası ve İslam Kalkınma Bankının üyesi oldu. Parlamentolar arası İttifak, Avrupa Birliği, Avrupa Konseyi, Avrupa Parlamentosu, NATO ve diğer uluslararası ve bölgesel kurumlarla karşılıklı faydalı ilişkiler yaratıldı.

Öncelikle 1991 – 1992 yıllarında Azerbaycan belirtilen saygın teşkilatlara — İslam Konferansı Teşkilatına (İKT), Avrupa'da Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatına

(AGIT), Birleşmiş Milletler Teşkilatına (BM) katılmakla bağımsız devlet gibi kendini kanıtlayarak uluslararası ortama ilk adımlarını atmıştır.

Bu gün Azerbaycan devletinin dış politika düzeyi ülkenin bağımsızlığının, tehlikesizliğinin, arazi bütünlüğünün sağlanması, Azerbaycan'da ekonomik reformların gerçekleştirilmesi için uygun ortamın yaratılması, diğer devletlerle oluşmuş eşit haklara sahip ve iyi ilişkilerin sınırlarının genişletilmesi ve dengeli dış politikanın gerçekleştirilmesinden oluşmaktadır.

Bu gün rahatlıkla diye biliriz ki, bağımsız Azerbaycan Cumhuriyeti, birçok saygın uluslararası teşkilatın eşit haklı üyesidir. Avrupa'nın demokratik ve güvenli bölgeye yardım etmek için üye devletler arasında sıkı ilişkiler yaranmasında müstesna rolü olan Avrupa Konseyi ile Azerbaycan arasında işbirliğinin akademik yorumu, kendi güncelliği bakımından diğer saydığımız kurumlarla mukayesede daha yüksekte durmaktadır.

Avrupa Konseyi ile genç bağımsız devletlerin ilişkilerinin yaranması, içerik ve amaçları, kalkınma planları geniş olarak incelenmesi gereken konulardan birisidir. Azerbaycan Cumhuriyeti ile Avrupa Konseyi ile arasında bu ilişkiler güncelliğinden dolayı her iki taraf için de önemlidir.

Azerbaycan'ın uluslararası ilişkiler sistemine bütünleşmesi, Dünya siyasetine katılması zor ve sancılı olmuştur. Bağımsız Azerbaycan'ın diplomasisinin kurulmasına sıfırdan başlanmıştır. Yeni bir döneme ayak basan Azerbaycan Cumhuriyeti birçok sorunla yüzleşmiş, bunlardan en açık ve tehlikelisi Azerbaycan'ın uluslararası ortamdan dışlanması tehlikesi olmuştur. Cumhuriyet

düştüğü zor durumun Dünya tarafından gerçeklerin öğrenilmesinde uzun süre başarılı olamamıştır.

Hükümetler arası ve parlamentolar arası siyasi teşkilat olan Avrupa Konseyine Azerbaycan daha 1992’de gözlemci statüsü için başvuru yapsa da, bu girişim olumlu sonuçlanmamıştır. Bu dönemde Avrupa Konseyinin kendisi de Güney Kafkasya bölgesine kadar genişlenmeğe hazırlıklı değildi. Ayrıca bu teşkilatın Azerbaycan’a yaklaşımı da olumlu değildi ve hatta 1992’de Avrupa Konseyinin üye olmayan ülkeler üzere komitesi Ermenistan-Azerbaycan, Dağlık Karabağ sorunu ile ilişkili Azerbaycan’ın aleyhine karar kabul etmişti. Bu durumda ilk önce Avrupa Konseyinde Azerbaycan’ın objektif imajını oluşturmak gerekmektedir.

Merkezi ve Doğu Avrupa’nın yeni yaranmış demokratik rejimlerinin yasama organları ile daha sıkı ilişkiler yaratmak amacıyla Avrupa Konseyi Parlamentosu daha 1989 senesinde “özel davet olunmuş misafir devlet” statüsü belirlemiş ve 1996 Haziran ayında Azerbaycan Cumhuriyetine bu statü verilmiştir.

Bağımsız Azerbaycan Cumhuriyetinin ilk Anayasasının onaylanması, Azerbaycan’ın Avrupa Konseyinde “özel olarak davet edilmiş misafir devlet” statüsü alması ve diğer etkenler ulusal yasaların uluslararası standartlara uygunlaştırmasını öngörmüştür. Bu statüden sonra sürekli olarak insan hakları ve halkın çıkarlarını etkileyecek tüm yasal düzenlemelerin taslaklarının hukuki uzmanlarının denetiminden geçmesi için Avrupa Konseyine gönderiliyor. Avrupa Konseyinden alınan öneriler dikkatle incelenerek yararlanılmaktadır.

Azerbaycan Cumhuriyetinin Milli Meclisi kanun yapımı sürecinde uluslararası teşkilatların, daha da somut olarak Avrupa Konseyinin kabul ettiği yönetmelik, tasfiye ve konvansiyonları temel kanun gibi kabul etmektedir. Bu düzenlemelerden faydalı olarak yararlanmıştır. Avrupa Konseyi uzmanları Milli Meclisin yasal düzenlemelerine olumlu katkıları devam etmektedir.

Haydar Aliyev 1998 Ocak ayının 20-de “Avrupa Konseyi ile Azerbaycan Cumhuriyeti arasında işbirliğinin derinleştirilmesi ile ilgili düzenlemeler”, 1999 Mayıs ayının 14-de ise “Azerbaycan Cumhuriyeti ile Avrupa Konseyi arasında işbirliğinin derinleştirilmesi ve Azerbaycan Cumhuriyetinin Avrupa’da çıkarlarının savunulması ile ilgili düzenlemeleri imzalamıştır. Bu düzenlemelerde Avrupa ülkelerinin belirlediği standartlara ve normlara uygunluk bakımından Azerbaycan Cumhuriyetinin Cinayet, Cinayet Süreci ile ilgili Suçlar ve Mülkiyet edinme ile ilgili düzenlemelerin hazırlanmasının hızlandırılmasını içermektedir.

Azerbaycan Cumhuriyetinin dış politikasında özel önem verilen Avrupa Konseyi, hükümetler arası ve parlamentolar arası teşkilat olmakla kendi faaliyetinde insan haklarının savunulması ve çoğulcu demokrasinin sağlanması, sosyal ya hukuki sorunların çözümü yollarının araştırılması, Avrupa normlarının özelliklerinin algılanması ve gelişimi, Merkezi ve Doğu Avrupa ülkelerine siyasi ve anayasal reformların gerçekleştirilmesinde başkanlık göstermeyi amaçlamaktadır.

Savunma ve güvenlik konuları istisna olmakla, Avrupa Konseyi Avrupa toplumunun tüm temel politikalarının yönlendiricisi durumundadır. Avrupa Konseyi politikaları insan hakları, basın yayın organları ile ilgili, hukuk alanında işbirliği,

sosyal ve ekonomik sorunlar, sağlık, eğitim, kültür, spor, gençlik, yerel yönetimler ve evre ile ilgili düzenlemeleri kapsamaktadır.

Avrupa Konseyinin Yönetmeliğine göre yesi olan ülkelerin “kanunun üstünlüğü ilkesini tanıyan ve ulusal düzenlemelerine tabi olan bireylere insan hakları ve temel özgürlüklerinden yararlanmağa imkn tanınması” gerekmektedir. Üyeliğe aday ülke aynı zamanda insan hakları ile ilgili Avrupa konvansiyonlarına ve ölüm cezasının iptalini öngören 6 sayılı protokole katılma niyeti olduğunu belirtmesi gerekmektedir. Teşkilatın yeliği ile birlikte ye ülkenin öngörülen tüm Avrupa Konvansiyonlarını onaylanması gerekmektedir. Bu kuruma ye devletler kendi yasal düzenlemelerini bu konvansiyonlara uygunlaştırmaları gerekmektedir.

Avrupa Konseyinin en başlıca düzenlemesi 1953yılından itibaren geçerli olan “İnsan haklarının ve temel özgürlüklerinin savunulması ile ilgili” Avrupa Sözleşmesidir.

Askeri konuların dışında sadece siyasi teşkilat olan Avrupa Konseyi demokratik yönetime sahip ülkeler arasında iyi ilişkileri sağlamağı amaçlamaktadır.

Bu ülkelerden biri durumundaki Azerbaycan devlet bağımsızlığı ilan ettikten sonra dünyayla bütünleşme süreci yolunda oldukça iyi olanaklar ve fırsatlar yakalamıştır. Bu dönemden itibaren, bağımsızlığının ilk yıllarından itibaren Azerbaycan’ın Avrupa’ya entegrasyonu sürecine katılması iki nedene dayanmaktaydı:

- Azerbaycan’ın Avrupa’ya entegrasyonu sürecinde kısa vadede önemli kazanımlar elde edecek olması; kısa sürede Azerbaycan’da yaranmış siyasi istikrar,

Azerbaycan'da demokratik, hukuki ve laik devlet kuruculuğu, serbest pazar ekonomisinin sağlanmasına yöneltilmiş siyasi-ekonomik ıslahatlar, insan haklarının korunması alanında gerçekleştirilmiş önlemler Azerbaycan'ın Avrupa'ya entegrasyonu sürecine katılması için uygun zemin hazırlamış oldu.

— Azerbaycan'ın uygun jeo-stratejik konumu ve zengin doğal kaynakları Avrupa için Azerbaycan'ı cazip hale getirmektedir. Bu bakımdan Avrupa uluslararası teşkilatlarının Azerbaycan'la işbirliği çabası içinde olması doğal kabul edilmeliydi. Azerbaycan'ın Avrupa Konseyindeki faaliyetinin düşüncelerinin yorumu, çeşitli sorunların çözümünde Avrupa Konseyinin rolü ile ilgili akademik araştırmaların araştırılması, sonuç olarak Azerbaycan Cumhuriyetinin bu kurumla ilişkisinin ve dış politikasının belirlenmesi ülkenin şu anki dönemi için olan amaçlarının ayrı-ayrı alanlara göre genelleştirmesine olanak yaratmaktadır.

Azerbaycan'ın Avrupa Konseyi ile ilişkilerinin bu dönem için siyasi alanda aşağıdaki amaçları kapsaması fikrini öngörmek mümkündür:

- Kazanılmış bağımsızlığın tasdiki, sağlamlaştırılması ve gelişmesi;
- İnsan ve vatandaş haklarının sağlanması alanındaki çalışmalara zemin yaratmak
- Avrupa devletleri ile diplomatik ilişkilerin en üst düzeye çıkarılması
- Ülkenin dış politikasının barışçıl olarak birlikte yaşamak, barışı ve tehlikesizliği korumak, uluslararası hukuk ilkelerine dayanmakta olduğunu göstermek ve diğer devletlere ulaştırmak;

- Kendi amaçları ile ilgili haber vermek için Avrupa Konseyinden yararlanmak

- Avrupa Konseyi ile Azerbaycan arasında ilişkilerin kurulması ve gelişimini bir kaç aşamaya bölmek gerekmektedir.

Avrupa Konseyi ile ilişkilerin kurulması ve gelişimi karşılıklı süreçtir. Bu genel ayırımı yaparken aşağıdaki unsurlara dikkat etmek gerekmektedir:

- İlişkilerin kurulması, çeşitli senelerde ilişkilerin durumu, verimlilik derecesi, öngörüler ve diğerleri.

Çağdaş Azerbaycan'ın Avrupa Konseyi ile ilişkilerinin kurulması, gelişimi, yapılanmaları ve amaçları, uluslararası hukuk normlarından öne gelen ilkeler, bu teşkilatın tarım yüzyıldan fazla bir sürede toplanmış tecrübesi esasında kurulmuştur.

Azerbaycan'ın Avrupa Konseyi ile ilişkileri sonucunda önemli adımlar atılmış oldu. Taraflar arasında gerçekleştirilen işbirliği sonucunda insan hakları ve demokrasinin geliştirilmesi adına mesafe kat edilmiştir.

Azerbaycan temsilci grubunun başarıları ile ilgili çok sayıda örnekler gösterebiliriz. Teşkilata üye olduğumuz kısa süre içinde Avrupa Konseyi'nin iki önemli komitesinin göçmenler ve göç, ekonomik sorunlar üzere komitesinin toplantıları Bakü'de düzenlenmiştir. Ekonomik konular üzerine Komite toplantısı çerçevesinde Hazar denizinin hukuki statüsü ve enerji kaynaklarının işletilmesi ilgili seminer düzenlenmesi özel olarak belirtilecektir. AKPM'nin uygun kuruluşlarının teklifi üzerine bu toplantının ve seminerin işinde temsilci grubumuzun başkanı İlham Aliyev başkanlık yapmıştır. Diğer bir örnek: bu dönem içinde temsilci grubumuz

üyelerinden biri Avrupa Konseyi önemli bir komitesi olan monitoring, yani üye ülkelerde taahhütlerin yerine getirilmesini kontrol etmek üzere komite üyesi seçilmiş temsilci grubun başka bir üyesi ise Bilim, Eğitim ve Kültür Komitesinin Güney Kafkasya üzere raporcu tayin edilmiştir. Gördüğümüz gibi, Azerbaycan temsilci grubu diğer uluslararası kurumlara oranla daha fazla bu teşkilatta başarıya ulaşmıştır. Bu, hiç kuşkusuz temsilci grup başkanımız İlham Aliyev'in nüfuzuna bağlıdır.

Genel olarak Avrupa Konseyi da Azerbaycan temsilci grubunun faaliyetini olumlu sayabiliriz. Gelişmeler Avrupa topluluklarının Azerbaycan gerçekliklerine kayıtsız olmamasını ve Ermenistan'ın ülkemize karşı askeri saldırılarının doğurmuş olduğu ağır sonuçların ortadan kaldırılmasına yardımcı olabileceğini gösteriyor.

Azerbaycan temsilci grubunun başarısı bu anlamda şimdiye kadar aynı türden olan faaliyetlerden ortaya konulan problemlerin Avrupa müstevisine maksimum yaklaştırılması özellikleriyle farklıdır. Avrupa Konseyi kendi içeriğine göre pek perspektifli bir kurum olmasından dolayı burada birbirine zıt politika izleyen, devlet çıkarları küresel anlamda çelişen ülkelerin temsilcileri toplaşır, buna ilaveten onların politik görüşleri de çok yönlüdür. Böyle bir geniş ortamda yalnız evrensel ve Avrupa önemli sorunlar üzerine konuşmakla, siyasi görüşlerin farkına yükselmekle başarıya ulaşmak mümkün.

Avrupa Konseyi da temsilci grup üyelerimiz Azerbaycan'ın milli çıkarlarıyla ilgili konularda politik isteklerini kenara bıraktıkları, Azerbaycan'ın hak sesini dünyaya duyurmaya çalıştıklarından dolayı bu önemli uluslararası kurumda çok değerli belgelerin kabulünü temin etmiş oldular. Ermenistan'dan farklı olarak Azerbaycan'ın Avrupa Şurası karşısında üstlenmiş olduğu taahhütlerin zamanında

yerine getirmesi, İlham Aliyev'in söylediği gibi uzun yıllar boyunca Avrupa ülkelerinin geçmiş olduğu yolu kısa süre içinde geçmek istemesi, Azerbaycan'ın resmi pozisyonunu ifade ederek uluslararası örgütte Ermenistan temsilci grubu ile ilişkiler kurmaktan vazgeçilmesi; tüm bunlar insan hakları ve demokrasi sürecinin sistemli şekilde büyümesidir.

Böylece dört senelik faaliyet sonucu olarak Azerbaycan temsilcisi şu muteber uluslararası teşkilatta söz sahiplerinden biri olmuş, Avrupa Konseyi'nin siyasi yönetim hiyerarşisinde temsil olunarak, kurumun faaliyet yönlerini, siyasetini belirleyen yönetim kurulunun üyesi olmak hakkını kazanmıştır.

KAYNAKÇA

KİTAP

“800 million Europeans”. **The Council of Europe** Strasbourg , Publikis- Koufra.

2001,

“Avrupa Konseyin Beyyenamesi “, **Uluslararası Hukuk** , Cild 1 Moskva 1996

Assembly List Annuaire de l'Assemblée. Parliamentary Assembly, Strasbourg:

2002

“Avrupa Konseyin Bildirisi “, **Uluslararası Hukuk** , Belgeler Toplusu Cild 1,

ROU Yayın Evi , Moskva 1996

“Avrupa Konseyin Bildirisi “, **Uluslararası Hukuk** , Belgeler Toplusu Cilt 1,

Moskva 1996

“İnsan Hakları, Dünya Refahının Temeli”, **Müzakereler ve Uluslararası Belgeler.**

BDU Yayın Evi, Bakü 2001

“**İnsan Haklarına Dair Avrupa Antlaşması**” Avrupa Antlaşmalarının Toplusu ,

Strasburg 2001 ,Haziran №5

A. Abasbeyli , **Azərbaycan Yeni Dəvirde** , Herbi Neşriyat Yayın Evi , Bakü 1998

s.94

A. Hasanov , **Azərbaycan BM ailesinde**, Azərneşr Yayın Evi , Bakü 1996 , s 34

A. Hasanov, **Azərbaycan'ın ABD və Avropa Dövlətləri ilə İlişkileri(1991-1996)**,

Elm Yayın Evi, Bakü 2000

A. M. Hasanov, **AGİT və Azərbaycan**, BDU Yayın Evi, Bakü 1997 s.80

A. M. Hasanov, Azərbaycan **ABD və Avropa Devletleri' ile İşbirliğı**_TEBİB Yayın Evi, Bakü 2000

A. Mamamedov , **Uluslar arası İlişkiler** , Azərneşr Yayın Evi , Bakü 2002

Abasbeyli A. , **Azərbaycan Yeni Devirde** , Herbi Neşriyat Yayın Evi , Bakü 1998

Abasbeyli A., Gasanov A. , **Uluslar arası ve Bölgesel Örgütlerde Azərbaycan'ın Rolü** , Azərneşr Yayın Evi , Bakü 1999

Abdullayev V. , **Barış ve İstikrarın Cumhurbaşkanı**, Tahsil Yayın Evi, Bakü2004

Abilov A. ,**Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Azərbaycan** , Avrasiya Fondu ,Bakü 2002

Abilov N. , **Ombudsman Kimdir** , Hukuk Yayın Evi , Bakü 2001

Abilov N. , **Ombudsman Kimdir**, Hukuk Yayın Evi, Bakü 2001

Abilov A. ,**Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Azərbaycan**, Avrasiya Fondu, Bakü 2002

Ağamalı F. , **Devletçiliğimizin İlham Aliyev Döneminde**, Oskar Yayın Evi , Bakü 2005

Agamallı F. ,**Azərbaycan Bugünü və Geleceğı** , Oskar Yayın Evi,Bakü 2003

Alesgerov M. N., **Azərbaycan Parlamentosu və Uluslar arası Kurumlar** , Azərbaycan Cumhuriyetinin Milli Meclisinin Yayını İle Bakü 2004

Aliyev H. ,**Azərbaycan XXI y. y. ve Üçüncü Miniliğın Ayrımında**, XXI- Yayın Evi , Bakü 2001

Aliyev H. **Azərbaycan XXI y. y. ve Üçüncü Miniliğın Ayrımında**, XXI- Yayın Evi , Bakü 2001,

Avrupa Konseyi : Faaliyetin Temel Yönü ve Sonucu , Rusya Federasyonun

Avrupa Konseyi Araştırma Merkezi , Moskva 1995

Avrupa Konseyi : Faaliyetin Temel Yönü ve Sonucu , Rusya Federasyonun Avrupa Konseyi Araştırma Merkezi , Moskva 1995

Avrupa Konseyi ve Azerbaycan, Avrupa Konseyinin Azerbaycan'daki Baş Ofisi, Baki 2000,

Avrupa Konseyi ve Azerbaycan, Avrupa Konseyinin Azerbaycan'daki Baş Ofisi , Baki 2000,

Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasası , Bölüm II , Temel Hukuklar , **Özgürlükler ve Görevler**, Milli Meclis Yayın Evi , Bakü 2002

Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasası, Bölüm II, Temel Hukuklar, Özgürlükler ve Görevler, Milli Meclis Yayın Evi, Bakü 2002

Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasası, Bölüm II, Temel Hukuklar, Özgürlükler ve Görevler, Milli Meclis Yayın Evi, Bakü 2002

Azerbaycan Cumhuriyetinin Ceza Kanunu, Hukuk Yayın Evi ,Bakü 2000

Azerbaycan Cumhuriyetinin Ceza Kanunu, Hukuk Yayın Evi ,Bakü 2000

Baranova N. A., Pikalova G. A., **Siyaset Teorisi** , BGTU Yayın Evi, Moskva, 2003

For Peace, Security and Diplomacy, Council of Europe and Azerbaijan , Bakü 2001 s.15

Gökçen A. ,İnsan Hakları,Yapı Kredi Yayın Evi , 2000

H. Hüseynova , **Azerbaycan Avrupa Bütünleşme Sürecinde Rolü**, Azərneşr Yayın Evi , Bakü 1998

H. Recebli , V. İbayev , **Avrupa Konseyi** , Elm Yayın Evi , Bakü 1999

H. Recebli , V. İbayev , **Avrupa Uluslararası Örgütleri** , Qanun Yayın Evi , Bakü 1999

H. Recebli ,**BM'nin Uzmanlaşmış Teşkilatları** ,Azerbaycan Yayın Evi,Bakü 2004

Halilov S. , **Çağdaş Uygarlık ve Terör** ,Azerbaycan Yayın Evi , Bakü 2002

Halilov S. , **Çağdaş Uygarlık ve Terör** , Azerbaycan Yayın Evi , Bakü 2002

Hasanov A. , **AGİT ve Azerbaycan** ,BDU Yayın Evi , Bakü 1997

Hasanov A. , **Azerbaycan BM ailesinde**, Azərneşr Yayın Evi , Bakü 1996

Hasanov A. , **Azerbaycan'ın ABD ve Avrupa Devletleri ile İlişkileri(1991-1996)**, Elm Yayın Evi , Bakü 2000

Hasanov A. , **Azerbaycanın Dış Siyaseti : Avrupa Devletleri ve ABD** , Azərneşr Yayın Evi, Bakü 1998

Hukuk Ansiklopedik Sözlüğü_, Azerbaycan Ansiklopedisi Baş Yayın Evi , Bakü 1991

Hüseynov İ. , **Uluslararası Hukuk**, Hukuk Edebiyatı, Baki 2000,

Huseynov İ., **Uluslararası Hükuk** , Hukuk Yayın Evi , Bakü , 2000

Huseynov R. ,**Network of terrorist organizations supported by Armenia on the occupied territories of the Republic of Azerbaijan**, Doc. 9489,P. 14 June 2002

Huseynov R. “**Network of terrorist organizations supported by Armenia on the occupied territories of the Republic of Azerbaijan**”, Doc. 9489,P. 14 June 2002

Hüseynova H. , **Azerbaycan Avrupa Bütünleşme Sürecinde Rolü**_,Azərneşr Yayın Evi , Bakü 1998

İ.B. Zorko, T.L. Komarovoy, E.İ. Soldatkinoy,**Siyaset**_,İnfra-M Yayın Evi,Moskva,2001,

İbayev V. , **İnsan Hukukları, Uluslar arası Hukuk ve Azerbaycan'ın Hukuk Sistemi**, Hukuk Edebiyat Yayın Evi, Bakü 2001

İnsan Hakları, Dünya Refahının Temeli_,Müzakereler ve Uluslararası Belgeler. BDU Yayın Evi, Bakü 2001

İnsan Haklarını ve Özgürlüklerini Sağlaması Hakkında: Azerbaycan Cumhuriyetinin Ölüm Cezasını Kaldırılması Hakkında Azerbaycan Cumhuriyetinin Başkanın, Azerbaycan Cumhuriyetinin Milli Meclisine Teklifi /
İnsan Hakları, Milli Meclis Broşür, Bakü 1998

Joel. H., **Introduction to International Affairs**, Georgetown University Press , Washington 1994

Kamarovskiy L. A. , **Uluslar arası Örgütlerin Sorusu : ABD ve Avrupa Birleşik Devletleri** , Moskva 1905

M. N. Alesgerov , **Azerbaycan Parlamentosu ve Uluslar arası Kurumlar** , Azerbaycan Cumhuriyetinin Milli Meclisinin Yayını İle Bakü 2004

Martens F., **Medeni Halkların Modern Uluslar arası Hukuku** _Cilt I , SPB Yayın Evi , St. Petersburg 1895,

Medya Dair Azerbaycan Cumhuriyetinin Kanunu, Hukuk Yayın Evi , Bakü

Montesquieu C. **The Spirit of the Laws (Cambridge Texts in the History of Political Thought)**, Cambridge University Pres, 2002

Montesquieu C. **The Spirit of the Laws (Cambridge Texts in the History of Political Thought)**, Cambridge University Pres, 2002

Moraveçki V., **Uluslararası Örgütlerin Rolü** , Progress Yayın Evi , Moskva 1998

Panarin, **Sosyal Bilimler**, Prospekt Yayın Evi , Moskva 1998

Robertson A.N. ,**Human Rights in National and International law**,Manchester: 1968

Saray Mehmet, Azerbaycan **Türkleri Tarihi**, Nesil Yayınları, İstanbul 1999

Schieder R. **Building one Europe. Strasbourg**_Council of Europe Publishing, 2002

Schwimmer W., **The European Dream London - New York**, Continuum Yayın Evi , 2004

Siyasi Ansiklopedi , I cilt , Moskva 2000

The Council of Europe: 800 million Europeans. Strasbourg: Publikis- Koufra. 2001,

Tixonov A., **Avrupa Konseyi ve İnsan Hakları** , İnfra-M Yayın Evi , Moskova 1999 №6

Tuçkova E. G., **Sosyal Güvenlik Hukuku** , ROU Yayın Evi , Moskva 1995

Ülkü İrfan , **Bağımsızlık Sonra Azerbaycan** , İstanbul 2000

V. İbayev, **İnsan Hukukları, Uluslar arası Hukuk ve Azerbaycan'ın Hukuk Sistemi**, Hukuk Edebiyat Yayın Evi, Bakü 2001

V. Moraveçki, **Uluslararası Örgütlerin Rolü**, Progress Yayın Evi, Moskva 1998, s.330

Veliyev A. , **Avrupa Konseyi ve Azerbaycan Arasında İşbirliği Mevcut Durumu ve Real Perspektifleri**, Dirçeliş-XXI y.y.der. №58, Bakü 2002

Veliyev A. , **Uluslar arası Terörle Mücadele de Azerbaycan ve Avrupa Konseyi arasında işbirliği**, Kafkas Yayın Evi , Bakü 2003

W. Schwimmer, **The European Dream London - New York**, Continuum Yayın Evi , 2004

Wallerstein İ. , **Geopolitics and Geoculture**, Cambridge University ,Press , 1992 ,

GAZETE VE DERGİLER

“Avrupa Konseyi Gözlemcilerin Basın Toplantısı” Respublika Gazetesi Bakü, 2000 ,
28 Mart

“Avrupa Konseyi ile İşbirliğin Gelişmesi Azerbaycan Dünya Birliğine Entegrasyonuna Önem Arz Eder”,Azerbaycan Gazetesi Bakü, 2004 04 May

“Avrupa Konseyi Parlamento Assambleyası ile İşbirliği Devam Ediyor” ,
Azerbaycan Gazetesi, Bakü, 1997 13 Şubat

“Avrupa Konseyi ve Azerbaycan Cumhuriyetinin Arasında İşbirliği Çerçevesinde Programının Uygulanması Hakkında Azerbaycan Cumhur Başının Kararı “,
Azerbaycan Gazetesi , Bakü, 1996 09 Haziran

“Avrupa Konseyi: Azerbaycan Bu Örgütün Değerli Üyesidir “ Azerbaycan Gazetesi,
Bakü, 2000, 22 Eylül

Aleskerov ,”Avrupa Umumi Evimizdir” Azerbaycan Gazetesi , Bakü 2001, 09 Şubat

“Avrupa Konseyinde Azerbaycan Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev’in Konuşması”
XXI y.y. Dergisi, 2001 , №37,

“Azerbaycan Cumhur Başkanı Haydar Aliyev Avrupa Konseyi Parlamento Assambleyasının Temsilcilerini Kabul Etmiştir “, Azerbaycan Gazetesi . , Bakü,
1996 05 Haziran

“Azerbaycan Cumhur Başkanı Haydar Aliyev Belçika’nın Baş Bakanını Jan Lük Deanı Kabul Etmiştir”,Azerbaycan Gazetesi . , Bakü, 1997 14 Nisan

“Azerbaycan Avrupa’nın Vazgeçemez Hissesidir ve Onunla Sık İlişkiler Kurur “
Azerbaycan Gazetesi , Bakü, 1997 17 Ekim

“Azerbaycan Cümhur Başkanı Haydar Aliyev Avrupa Konseyin Parlamento Assambleyasının Temsilcilerini Kabul Etmiştir “, Halk Gazetesi, Bakü, 1998 23 Aralık

“Azerbaycan Cümhur Başkanı Haydar Aliyev Venedik Komisyonun Temsilcilerini Kabul Etmiştir “, Halk Gazetesi, Bakü, 1998 23 Aralık

“Azerbaycan Cümhur Başkanı Haydar Aliyevin Avrupa Konseyinin Parlamento Assambleyasının başkan yardımcısını Ernst Müleman ile Görüşü”, Azerbaycan Gazetesi ., Bakü, 1997 14 Ekim

“Azerbaycan Cümhur Başkanının Haydar Aliyevin Avrupa Konseyinin Baş Sekreter Daniel Tarşis ile Görüşü “, Azerbaycan Gazetesi , Bakü, 1997 , 14ocak

“Azerbaycan Cumhuriyetinin Avrupa Konseyi ile İşbirliğinin Güçlendirmek Üçün Azerbaycan Cümhur Başının Kabul Etmiş Kararı” Azerbaycan Gazetesi ., Bakü, 1998 , 22 Aralık

“Cümhur Başkanı İlham Aliyev Avrupa Konseyi’nde ilkbahar Toplantısında Konuşma Yapmıştır” Azerbaycan Gazetesi , Bakü, ,2004 , 01 Mayıs

“Dış İşler Bakanlığın Media Merkezinin Bildirgesi “Azerbaycan Gazetesi, Bakü, 1998 06 ocak

“Medya Dair Azerbaycan Cumhuriyetinin Kanunu”, Hukuk Yayın Evi, Bakü, 2002

“Millet Vekillerimiz Soruna Çözüm Bulmuşlar “ Azerbaycan Gazetesi , Bakü, 2003 , 03 Ekim

“Uluslar arası Gözlemcilerin Basın Toplantısı” Azerbaycan Gazetesi Bakü, 2000 07 Ocak

“Avrupa Konseyinde Azerbaycan Cümhurbaşkanının Haydar Aliyevin Konuşması” **XXI y.y. Dergisi** , 2001 , №37,

“Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı İlham Aliyev AK PGK 2004 ilkbahar dönem toplantısındaki konuşması” Azerbaycan Gazetesi, Bakü 2004, 01 Mayıs

“Azerbaycan temsilci grubu başkanı İlham Aliyevin röportajı” Azerbaycan Gazetesi, Bakü 2001, 25 Eylül

“Azerbaycan Temsilci Grubu Başkanı İlham Aliyevin Röportajı” XXI y.y. Dergisi , 2002 , №47

“History of European Ideas”.Vol.9, **Oxford** .: 1988, №6,

Veliyev , “Azerbaycan’ın Umumi Avrupa’ya Üye Olmasında Avrupa Konseyin Rolü”XXI y.y. Dergisi,Bakü 2001 №40 ,

Veliyev A. , “Avrupa Konseyi ve Azerbaycan Arasında İşbirliği Mevcut Durumu ve Real Perspektifleri”, **XXI y.y.Dergisi**. №58, Bakü 2002

Veliyev A. “Azerbaycan Cumhuriyetinin Avrupa Konseyi Tarafından Koyulmuş Şartların Hayata Geçirilmesinin Siyasi-Hukuki Öncelikleri “ XXI y.y. Dergisi , № 82-83 ,Bakü 2004 – 2005

Veliyev A.,“Azerbaycan’ın Umumi Avrupa’ya Üye Olmasında Avrupa Konseyin Rolü”XXI y.y.Dergisi ,Bakü 2001 № 40 ,

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

<http://shaquirr.sitemynet.com/siyasi_durumu.htm> Erişim Tarihi: 25/07/2006

<http://www.coe.int/T/e/com/about_coe/member_states/e_az.asp> Erişim Tarihi: 23/03/2006

<http://www.haber7.com/haber.php?haber_id=119933> Erişim Tarihi: 16/07/2006

<http://www.ilham-aliyev.com/s08_pace2/_pspeech_e.html > Erişim Tarihi: 25/05/2006

<http://www.ilham-aliyev.com/s08_pace3/_pdocument_e.html> Erişim Tarihi:
12/05/2006

<<http://www.stargazete.com/index.asp?haberID=81016>> Erişim Tarihi: 25/07/2006

<www.science.az/az/philosophy/philosophy_1.htm> Erişim Tarihi: 25/03/2006

<<http://meclis.gov.az/layiheler/index.htm>> Erişim Tarihi: 01/05/2006

<<http://meclis.gov.az/layiheler/index.htm>> Erişim Tarihi: 14/05/2006

<<http://meclis.gov.az/kons/index.htm>> Erişim Tarihi: 08/03/2006

<<http://www.coe.az/contents.php?cid=18>> Erişim Tarihi: 14/03//2006

<<http://meclis.gov.az/kons/index.htm>> Erişim Tarihi: 04/04/2006

<<http://meclis.gov.az/layiheler/index.htm>> Erişim Tarihi: 11/04/2006

<<http://meclis.gov.az/kons/index.htm>> Erişim Tarihi: 12/04/2006

<<http://meclis.gov.az/kons/index.htm>> Erişim Tarihi: 12/04/2006

<<http://meclis.gov.az/kons/index.htm>> Erişim Tarihi: 12/04/2006

<<http://meclis.gov.az/kons/index.htm>> Erişim Tarihi: 12/05/2006

<<http://meclis.gov.az/kons/index.htm>> Erişim Tarihi: 12/05/2006

<<http://meclis.gov.az/kons/index.htm>> Erişim Tarihi: 13/05/2006

<<http://meclis.gov.az/layiheler/index.htm>> Erişim Tarihi: 12/05/2006

<<http://makdis.pamukkale.edu.tr/Orta.htm>> Erişim Tarihi: 14/07/2006

<<http://tr.wikipedia.org/wiki/Azerbaijan>> Erişim Tarihi: 16/07/2006

DİĞER KAYNAKLAR

Azerbaycan Cumhuriyetinin Ceza Kanunu , Kanun Yayın Evi ,Bakü, 2000 ,

Huseynov R. “Network of terrorist organizations supported by Armenia on the occupied territories of the Republic of Azerbaijan”, Doc. 9489,P. 14 June 2002

İnsan Haklarını ve Özgürlüklerini Sağlaması Hakkında: Azerbaycan Cumhuriyetinin Ölüm Cezasını Kaldırılması Hakkında Azerbaycan Cumhuriyetinin Başkanın, Azerbaycan Cumhuriyetinin Milli Meclisine Yasa Önerisi / İnsan Hakları, Broşür, Bakü 1998

Medya Dair Azerbaycan Cumhuriyetinin Kanunu, Hukuk Yayın Evi, Bakü, 2002

PACE. 25 April 2001. Doc. 9063. Gultekin Hajiyeva Prisoners of war and hostages held in Armenia and Nagorno-Karabakh. www.assembly.coe.int

PACE. 14 May 2001. Doc. 9066. 2nd edition İlham Aliyev Recognition of the genocide perpetrated against the Azeri population. www.assembly.coe.int

PACE. 26 June 2001. Doc. 9140. Gultekin Hajiyeva. Recognition of the territorial integrity of Azerbaijan by Armenia. www.assembly.coe.int

PACE. 27 June 2001. Doc. 9147. Raphael Huseynov. Seizure and destruction of Azerbaijani cultural heritage. www.assembly.coe.int

PACE. 27 June 2001. Doc. 9148. Samad Seyidov. Ecological situation in the Republic of Azerbaijan (Mountainous Karabakh, Shusha, Lachin, Gubatli, Zengilan, Kelbejer, Agdam, Fizuli, Jabrail). www.assembly.coe.int

PACE. 26 September 2001. Doc. 9237. Raphael Huseynov. Right to education for refugees and displaced people in Azerbaijan in the context of future development in the field of education in Europe. www.assembly.coe.int

PACE. 27 September 2001. Doc. 9239. İlham Aliyev. Armenia-Azerbaijan (Mountainous-Karabakh) Conflict. www.assembly.coe.int

PACE. 1 February 2002. Doc. 9348. Gultekin Hajiyeva. Humanitarian situation of refugee women and children in Azerbaijan. www.assembly.coe.int

PACE. 7 May 2002. Doc. 9444. R. Huseynov. Nuclear technologies and waste in the occupied territories of the Republic of Azerbaijan. www.assembly.coe.int

PACE. 14 June 2002. Doc. 9489. Raphael Huseynov. Network of terrorist organizations supported by Armenia on the occupied territories of the Republic of Azerbaijan. www.assembly.coe.int

PACE. 8 July 2002. Doc. 9516. R.Huseynov. Destruction of the historical cemeteries and creation of new permanent “cemeteries” of catastrophe by Armenians in the occupied territories of the Azerbaijan. www.assembly.coe.int

PACE. 14 October 2002. Doc. 9586. R.Huseynov. Necessity of preventing of the threats imposed by the Blockade Policy of the Republic of Armenia towards the Autonomous Republic of Nakhchivan of the Azerbaijan. www.assembly.coe.int

PACE. 14 October 2002. Doc. 9599. Aliyev G. (EDG) Restoration of human rights in the Azerbaijan lands occupied by Armenia. www.assembly.coe.int

PACE. 10 January 2003. Doc. 9652. Raphael Nuseynov. The problem of determination universally admissible criteria for the concept of “political prisoners”. www.assembly.coe.int

PACE. 26 March 2003. Doc. 9750. Raphael Huseynov. Cartographic conquest – mass change of the toponyms with the political purposes and distortions of maps. www.assembly.coe.int

PACE. 10 April 2003. Doc. 9784. Raphael Huseynov. Responsibility of the Council of Europe member states ignoring to honour the obligation on the abolition of the death penalty. www.assembly.coe.int

PACE. Texts adopted at the 1997 session – second part. Document Ref. RES. 1119(1997). www.assembly.coe.int

PACE. Texts adopted at the 1994 session – fourth part. Document Ref. RES.
1047(1994). www.assembly.coe.int

EK

Taahhütlerin yerine getirilme derecesi aşağıdaki cetvelde sunulmuştur.

<i>Taahhüt içeriği</i>	<i>Taahhüt Edilen Süre</i>	<i>Yürütme tarihi</i>
Avrupa Konseyi Anlaşmalarının Yükümlülükleri		
İnsan haklarının ve temel özgürlüklerin savunulması konusunda Avrupa Anlaşmasını imzalamak ve onaylamak	Üyelikten Sonraki 1 Sene Zarfında	İnsan haklarının ve temel özgürlüklerin savunulması konusunda Avrupa Antlaşmanın ve onun 1, 4, 6, 7 sayılı Tutanaklarının onaylanması konusunda AC Kanunu, 25 Aralık 2001 yılı.
İşkencelin ve diğer acımasız insanlık dışı veya insanı aşağılayan davranışın veya cezanın önlenmesi konusunda Avrupa Anlaşmasını ve ona ek tutanakları imzalamak ve onaylamak	1 sene içinde	İşkencelin ve diğer acımasız insanlık dışı veya insanı aşağılayan davranışın veya cezanın önlenmesi konusunda Avrupa Anlaşmasının onaylanması konusunda AC Kanunu, 25 Aralık 2001 yılı.
Yerel yönetim konusunda Avrupa anlaşmasını imzalamak ve onaylamak	1 sene içinde	Azerbaycan Cumhuriyetinin 25 Aralık 2001 tarihli Kanunu ile onaylanmıştır.
Trans sınır dayanışması konusunda Nihai Avrupa Anlaşmasını, Ekstradisyon konusunda, Suçla mücadelede karşılıklı yardım konusunda, gayri meşru yöntemlerle elde edilmiş paraların aklanması konusunda, müsadere konusunda, tutuklu bulunmuş suçluların verilmesi konusunda Avrupa Anlaşmalarını imzalamak	2 sene içinde	Ekstradisyon konusunda Avrupa anlaşmasının ve ona ek Tutanakların onaylanması hakkında AC Kanunu ile 17 Mayıs 2002 tarihinde, Suçla mücadelede karşılıklı yardım konusunda Anlaşma 4 Temmuz 2003 tarihinde onaylanmıştır, 2 Ekim 2003 tarihinde yürürlüğe konmuştur. Suç işleme sonucu elde edilmiş paraların aklanması, müsadere konusunda Anlaşma 4 Temmuz 2003 tarihinde onaylanmış ve 1 Kasım 2003 tarihinde yürürlüğe konmuştur

<i>Taahhüt içeriği</i>	<i>Taahhüt Edilen Süre</i>	<i>Yürütme tarihi</i>
İrtişa konusunda Suç hukuku ve sivil hukuk Anlaşmaları imzalamak ve onaylamak	2 sene içinde	21 Mayıs 2003 de imzalanmış, 30 Aralık 2003 de onaylanmış, 06.01.2004 de yürürlüğe girmiştir.
Avrupa Konseyi'nin bağışıklık ve avantajları konusunda Baş anlaşması ve ona ek tutanakları imzalamak ve onaylamak	1 sene içinde	Azerbaycan Cumhuriyetinin 04 Aralık 2001 tarihli Kanunu ile onaylanmıştır.
Devlet içi hukuka münasebette		
AK uzmanlarının tavsiyeleri göz önünde bulundurulmakla yeni Suç Usul Mevzuatı kabul etmek.	1 sene içinde	Mevzuat 1 Eylül 2000 de yürürlüğe girmiştir.
Seçim yasalarını özellikle Merkezi Seçim Komisyonu konusunda kanunu ve seçim kanununun önceki seçimleri gözetten uluslararası gözlemcilerin tavsiyeleri göz önünde bulundurularak 2003 yılının sonbaharında geçirilecek olağan seçimlere dek yetkinleştirmek.	2 Sene içinde	3 Haziran 2003 de Azerbaycan Cumhuriyeti Sesim Mevzuatı uyarınca yürürlüğe girmiştir.
Ombudsman kuruluşunun faaliyetlerini düzenleyen kanun kabul etmek	1 sene içinde	«Azerbaycan Cumhuriyeti insan hakları üzere müvekkil (ombudsman) hakkında» 28 Aralık 2001 tarihli Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasa kanununu yürürlüğe girmiştir. 2002 yılının 2 Temmuz tarihinde Azerbaycan Cumhuriyeti ilk ombudsmanı seçilmiştir.

<i>Taahhüt içeriği</i>	<i>Taahhüt Edilen Süre</i>	<i>Yürütme tarihi</i>
«Alternatif askeri hizmet konusunda» Yasa kabul etmek, aynı zamanda ceza evlerinde bulunan veya disiplin taburlarında hizmet yapan vicdanla bağlı nedenlerden dolayı askeri hizmetten vazgeçmiş kişileri, silahsız askeri hizmet veya seçenekli sivil hizmetin yürütülmesine izin vermekle («Alternatif askeri hizmet konusunda» Yasa yürürlüğe konduktan sonra) affetmek.	2 sene içinde	«Alternatif askeri hizmet konusunda» Yasa tasarısı eksper değerlendirmesi amacıyla 2004 yılının Ocak ayında AGO grubuna sunulmuştur. Azerbaycan Cumhuriyeti ceza evlerinde bulunan veya disiplin taburlarında hizmet yapan vicdanla bağlı nedenlerden dolayı askeri hizmetten vazgeçmiş kişilerle ilgili kayıtlarda hiçbir dava bulunmamıştır.
Kabul olunduğu zamandan geçen üç yıldan geç olmayarak Avukatlık faaliyetlerini düzenleyen kanunu yeniden gözden geçirmek, ek ve değişiklikler yapmak.	3 sene içinde	“Avukatlık ve avukatlık faaliyeti konusunda» 28 Aralık 1999 tarihli Yasaya değişiklikler yapılması hakkında Yasa tasarısı 2003 yılının Aralık ayında Parlamenteoya sunulmuştur.
Kabul olunduğu zamandan geçen üç yıldan geç olmayarak Hakimlerin atanması ve faaliyet sürelerini yeniden gözden geçirmek ve yetkinleştirmek.	3 sene içinde	24 Ağustos 2002 yılında yapılmış Referanduma göre hakimlerin atanması ve faaliyet sürelerine ait Anayasanın uygun maddelerine değişiklikler yapılmıştır. Şu anda Parlamento tarafından atanan İstinaf mahkemesi hakimlerinin faaliyet süresi 10 yıldır. Anayasa mahkemesi hakimlerinin faaliyet süresi 15 sene olarak belirlenmiştir.

<i>Taahhüt içeriği</i>	<i>Taahhüt Edilen Süre</i>	<i>Yürütme tarihi</i>
Temel insan hakları ve özgürlüklerine dair		
Ülkede medya özgürlüğünü, gazetelerin ve gazetecilerin bağımsızlığını sağlamak, özellikle matbuat özgürlüğünü sınırlayan tedbirlerin kullanımını istisna etmek.	1 Sene	Düşünce özgürlüğünün hayata geçirilmesini kolaylaştırmak ve medyanın bağımsızlığını sağlamak için özel yasa koyucu, kurucu ve diğer önderler alınmıştır. Basılan bağımsız medyaya önemli avantajlar sağlanmıştır. Öyle ki, basın ürünleri KDV den ve geril vergisinden muaf tutulmuş, aynı zamanda komun ve iletişim araçlarının kullanımında pek çok avantajlar içeren devlet programı mevcuttur. Gazete kağıdına yapılan ikili gümrük vergisi iptal edilmiştir. 25 Haziran 2002 tarihinde kabul olunmuş Televizyon ve Radyo hakkında Yasa Avrupa Konseyi eksperleri ile geniş müzakere edilmiştir. 05 Ekim 2002 tarihinde AD cumhurbaşkanı Avrupa Konseyi standartlarına uyacak Radyo Televizyon Yayını üzerine Devlet Konseyinin kurulması konusunda kararname imzalamıştır. Konsey 2003 yılının Ocak ayında faaliyete başlamıştır. 15 Mart 2003 tarihinde Matbuat Şurası (Medya Konseyi) seçim yolu ile oluşturuldu.
Kabul gördüğü zamandan geçen iki yıldan geç olmayarak Yasanın yeniden gözden geçirilmesi, ek ve değişikliklerin yapılması.	2 sene içinde	Medya konusunda Yasaya değişiklikler 28.12.2001 tarihinde yürürlüğe konmuştur. Özellikle, Medya konusunda Yasanın gazetecilerin kayıta alınması ve medya araçlarının kapatılması kurallarına ait maddelerinde Avrupa Konseyi tarafından edilen tavsiyeler uyarınca düzeltmeler yapılmıştır.

<i>Taahhüt içeriği</i>	<i>Taahhüt Edilen Süre</i>	<i>Yürütme tarihi</i>
Kabul gördüğü zamandan geçen üç yıldan geç olmayarak Anayasa ve Suç Mevzuatı'nda yansıtılmış ayrımcılığın izin verilmezliği konusunda maddeleri tamamlayan ve milli azınlıklar konusunda Cumhurbaşkanı kararnamesi yerine milli azınlıklarla ilgili Kanun kabul etmek.	3 sene içinde	
Sivil toplum örgütlerinin devlet kaydını düzenleyen yasa koyuculuğu yetkinleştirmek.	1 sene içinde	Avrupa Konseyi eksperlerinin ve yerel sivil toplum örgütlerinin katılımı ile hazırlanmış «Tüzel kişilerin devlet kayıt ve devlet sicili konusunda» AC Kanunu 12 Aralık 2003'te kabul görmüştür. Kanun STÖ'ler de dahil tüzel kişiler için tamamen yeni kayıt prosedürleri öngörmektedir.
Karabağ sorununun çözülmesine dair		
Karabağ sorunun barış yoluyla çözülmesi gayretlerini devam ettirmek.		Yukarı Karabağ sorunun çözülmesiyle ilgili yapılan görüşmeler AGİK in Minsk grubu çerçevesinde gerçekleştirilir. Azerbaycan'a sorunun herkes tarafından tanınan uluslararası hukuk ilkelerine uygun şekilde çözümlenmesi için çalışmaları devam ettirmekte. Avrupa Konseyi'ne girerken Ermenistan da aynı taahhütleri üstlenmiş, ama sorunun çözülmesi için hiçbir yapıcı adım atmamakta. Bu sorunun yalnızca Azerbaycan'ın çabaları ile çözülebileceğine imkansız olması herkese bellidir.

<i>Taahhüt içeriği</i>	<i>Taahhüt Edilen Süre</i>	<i>Yürütme tarihi</i>
Tavsiyelerin Takip Edilmesi İle ilgili		
Avrupa Konseyi üye devletlerin taahhütlerinin ve tavsiyelerin yürütölmesini değerdendirme üzere Komite'nin (Monitoring Komitesi) oluşturulması konusunda Genel kurulun 1115 (1997) sayılı raporunun geręekleştirilmesinde işbirliği yapmak.		
Bakanlar Kurulu'nun 10 Kasım 1994 (95. dönem toplantısı) tarihli deklarasyonu uyarınca monitoringin geręekleştirilmesinde işbirliği yapmak		